

ЛЕЗГИ

Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!**

РЕКЪЕМРИН
ТЕЛЕВИДЕНИДАЛ
ЭЛЯЧИЗАВА

“Лезги газетди” гъеле виликдай хабар гайивал, Дагъустанда рекъемрин телевиденидал элячунин вахт дегишарнава: са шумуд вацран къулхъ хутахнава - 3-июндилай 14-октябрдал.

Лазим тир тадаракар маса къачунихъ ва, абур чкайрал эцигдайла, къумек гунихъ галаз алакълу суалар республикадин “кузвай линиядин” нумрадиз - 8(800) 250-74-84 - зенг авуна гуз жеда.

1920 – йисалай акъатзава

N 40 (10893) хемис 3–октябрь, 2019–йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Владимир ВАСИЛЬЕВ:

“Сада-садаз гъуьрметна к'анда”

Сочи шегъерда рахунрин (дискуссийрин) “Валдай” клубди к'валахдай ч'авуз “Россия ва исламдин алем: къве терефдини къугъавазвай роль ва сада-садаз таъсир авун” темадай махсус сессиядин заседание к'иле фена. Адан сергъятра аваз Дагъустандин Къил Владимир Васильев рахана. Идан гъакъиндай “Лезги газетди” РД-дин Къилин ва Гъукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

Мярекатдин иштиракчийри “Россиядинни исламдин алемдин арада авай алакълар талукъ месляйрай чпин фикирар лагъана. “Валдайда” сифте яз махсус сессияр и клубдин к'валахдин цийи терефриз талукъларнава.

Кесерлу “Россия - 24” телекомпаниядин сессиядин нетижайриз баян гуналди, Владимир Васильева кьейд авурвал, къецепатан са жерге уьлквейра лап муракаб гьалар арадал атанва, гъа са вахтунда Россияда гьалар пайгардик акатнава.

“И темадай ахтармишунар к'иле тухузвайбуруз ашкара тирвал, Россияда исламдихъ галаз алакълу меслядикай ч'уру ниятар аваз менфят къачун патал авур алахъунар нетижасузбур хъана. Им са жерге себехихъ галаз алакълу я. Алай йисуз Дагъустанда чна бандитрин международный к'леретлар кукварайдалай инихъ 20 йис тамам хъун кьейдна. 1999-йисуз халифат тешкилуни ниятар аваз Махачкъаладиз къвез алахъай международный террористрин хура жергедин дагъустанвийр акъвазна. Федеральный къуватрин, армиядин, махсус къуллугърин къумекни галаз абур террористриз къевелай къулхъди рум гана. Гъа ч'авалай чи уьлкве, гъа гъисабдай Кеферпатан Кавказ, терроризм лугъудай завалдикай азад авунин к'валах башламыш хъана”, - баян гана Владимир Васильева.

Ислягъвилдин гьалар тайин хъун жуьреба-жуьре динрин ва жуьреба-жуьре халкъарин векилар сад-садаз сабурлудаказ эгечлунихъ галаз алакълу авуналди, Дагъустандин Къили и барадай регионда чуьруькар арадал къвен тийизвайдан гъакъиндай малумарна. И карди лагъайтла, адан гафаралди, гзафбур тажубарзава.

“Гзаф дуьшуйшра милли меслядикай ч'уру ниятар аваз менфят къачуни гьалар пайгардик худзава. Гъавилляй алай вахтунда маса уьлквейра яшамиз жезвай хейлин ксарни гъа и кар гьалар пайгардик хатунин бине, себехъ яз гъисабзава. Россиядин тежрибади лагъайтла, гъакъикъат масад тирдан гъакъиндай шагъидвалзава. Ц'уд йисара, гъеле пацагъдин девиррилай инихъ чун - хашпараяр, мусурманар, маса динрин векилар - санал яшамиз жезва. Чи уьлкведа саки 200 миллет ава. Россиядин ч'ехи пай агъалияр хашпараяр, 20 миллиондив агакъна ватандашар мусурманар я, маса динрал амалзавай ксарни ава. Жуьреба-жуьре динрал амалзавай чи вири агъалияр ислягъвилелди яшамиз жезва”, - кьейдна субъектдин руководителди.

Сессиядикай вичин фикирар лугъуналди, Владимир Васильева пешекар политологрин ва экспертрин иштираквал аваз к'иле фейи рахунар менфятлугур, гайи суаларни итижлугур хъайиди кьейдна.

“Къе заз Кембригдай тир профессорди чина милли лишандиз килигна чуьруькар арадал атуни барадай гъихътин гьалар аватла, гъадаз талукъ суал гана. Чина милли лишандиз килигна чуьруькар хъайиди туш, Дагъустанда алай вахтундани ахътин чуьруькар авач. Чилиз, циз талукъ месляяр милли лишандихъ галаз алакълу ийиз алахъунин дуьшуйшар гьалтзава, амма гъакъикъатда милли меслядихъ галаз абурун

гъич са алакълани авайди туш”, - инанмишвал къалурна региондин руководителди.

Агакънавай тежриба маса уьлквейрани гъик' райж ийиз жедатла, гъадакай рахуналди, РД-дин Къил, мисал яз, Сирида авай гьаларал акъвазна. Адан гафаралди, Россияди Туьркиядихъ ва Ирандихъ галаз санал к'валахунин ва чкадин агъалийрини тереф хуьнин нетижанда и уьлкве гьалар пайгардик худзавай къуватрикай азаднава. Алай вахтунда ана гъукум тестик хъанва ва Сирия адалатлу, вилик финин хъсан гележег авай пацагълугъдиз элкъезвайдахъ инанмишвал къалуриз жеда”, - авала хъувуна региондин Къили.

Жуьреба-жуьре миллетрин ва жуьреба-жуьре динрин векилар ислягъвилелди санал яшамиз хъунин сир, гъар гъик' ятлани, квекай ибарат ятла, адаз талукъ суалдиз жаваб яз Владимир Васильева кьейдна: “Шарли Эбдо” тешкилатдин журналистри акъудай хътин къуьруьк ва я мусурман дишегълийрин парталриз талукъ яз бязи политический деятелри авур хътин мукъаятсуз рахунриз чина чка хъун фикридиз гъун четин кар я. Чина ахътин крариз рехъ гун мумкин туш. Сада-садаз гъуьрметна к'анда”.

* * *

И йикъара Сочида к'иле физвай рахунрин “Валдай” клубдин нубатдин XVI заседанида иштирак авур Дагъустандин Къил Владимир Васильев форумдин майдандал регион вилик тухуник ч'ехи пай кутур дагъустанвийрихъ галаз гуьруьшмиш хъана.

Къилди къачуртла, умуми образованидин тешкилатра чирвилерин барадай къуллугъар авунин (“150 школа” проект) ери хъажунихъ элкъуьрнавай проектар къилиз акъудунин карда активдаказ иштирак авур дагъустанвийрин лайихлувилер республикадин Къилин патай чухсагъулдин чарар гуналди кьейдна.

Абурун арада “НафтаГаз” АО-дин (Москва шегъер) генеральный директор Ислам Назаралиевни ава. Адан иштираквал аваз Махачкъалада 5-нумрадин гзаф хилерин лицей, Дагъустандин Огни шегъердин 3-нумрадин школа, Унцукул районда - Зиранидин ва маса районрани школяр ремонтна. Чухсагъулдин чарар Гергебил райондин Аймаки хуьруьш школа ремонт авунин карда къумекар гайи, Волгограддин областда РД-дин алишверишдин векил тир Мегъамедрасул Халадаевав, вичин къумекдалди Гергебил райондин Могохдин СОШ, Гумбет районда Чиркатадин ва Цилитлидин школяр, гъак'ни Хунзахдин СОШ ремонт авур “Каспий - Дагъустан” компаниядин (Краснодардин край) гендиректордин заместитель Мегъамед Сааевани агакъна.

Нумрадай к'ела:

ТАРИХ

“Тапарри са девирдани миллет виниз акъудайди туш”

Эхиримжи вахтара авунвай ахтармишунриз килигайтла, Бибистан т'варц'ихъ тат ч'алалди “агъада авай чка” лагъай метлеб ава. “Къуюстан” т'варц'ихъ - туьрк ч'ала, “Къуйсун” т'варц'ихъ монголрин ч'ала гъахътин метлеб ава. И пудни гъа са хуьруьш т'варар я, гъар чапхунчиди, вич атайла, а хуьруьш ганвай.

► 4

УЬМУЬР

Дагъустандин Чехи мехъер

29-сентябрдиз Дербент шегъердин “Нарын-къеле” стадиондал Дагъустандин чехи мехъер к'иле фена: са юкъуз гъа са вахтунда 16 миллетдин векилрин гъар жуьре яшарин 24 жуьт эвленмиш хъана. И мехъерик 10 агъурдалай виниз шегъерэзгълийри, къунши районрин агъалийри, гъак'ни Россиядин маса шегъеррай атанвай мугъманри иштиракна.

► 6

ЭКОНОМИКА

Къилихар - абурлу, руьгъ - михъи

Са шумуд йис вилик Жабраила Ноябрьскада вичин хуси идара ачухна, ана зегъмет ч'угъазва. Кеферпатан шегъерда адаз ярар-дустар пара хъанва. Аниз к'валахиз къвезвай лезги гадайризни ада вичелай алакълдай къумекар гузва.

► 7

Ч'АЛ

Лезги ч'алаз песияр ава

- Азербайжанда мектебдин программада лезги ч'ал чирун патал I-VIII классра ганвайди гъафтеда 2 сят я. Са шакни алач хъи, и 2 сятдин къене дидед ч'ал чириз жедач. Чи сад лагъай классра к'елзавай аялри 3 букварь (дидед ч'алан, азербайжан ч'алан ва урус ч'алан) чирзава.

► 8

ХАБАРАР

Илимдин яц'ла

Лезги алимдин ахтармишунрин к'валахар талассемия, серповидно-клетчатый анемия хътин азарар сагъардай цийи къайдаяр еримлу авунихъ галаз алакълу я. Адахъ и хилийни, гъак' медицинадин химиядин рекъяйни к'валахар давамардай ният ава.

► 12

СПОРТ

Ахцегъа - турнир

2015-йисалай тухун адетдиз элкъевенвай и турнирда Махачкъала, Каспийск, Избербаш, Дербент, Дагъустандин Огни шегъеррин, Ахцегъ, Дербент, Дахадаев, Докъузпара, Мегъарамдхуьруьш, Къайтагъ, Рутул, Сулейман - Стальский, Шамильский районрин командайрик кваз 200-дав агакъна жегъил пагъливанри чпин устадвал къалурна.

► 15

Интербригададин кIвенкIве

Гъажи КЪАЗИЕВ

Алай йисан 28-сентябрдиз Къурушрин хуьруьн 2-нумрадин юкван школада 1999-йисуз чи республикадиз сукулмиш хъайи террористрин кIеретIар кукIварайдалай инихъ 20 йис тамам хуьн талу-кIарнавай мярекат кIиле тухвана. Ана иштирак авун патал хуьруьз кIиле гъа йисуз Дагъустандин вири миллетрикай тешкилай интербригададин командир Шамил Асланов, республикадин Халкъдин Собранида, Махачкъала шегъердин адми-

нак хъайи вакъияр я. Гьелбетда, рикIер къарсурдай хабар галуку-намазди, чи республикадин властри, кIиле Махачкъала шегъердин а чIаван мэр Амиров Саид аваз, интербригада тешкилна. Аниз датIа на гуьгьуьлудаказ дагъвиар кIватI жезвай. Зи рикIелай садрани алатзавач, аниз, вичини иштиракда лагъана, Мискискай 16 йиса авай гада, муьрхъуь кIунвай тфенгни гъаз атанай. Чна ам чи штабда тунай. Хайи чил, халкъ хуьн патал, жегъил-кIуьз, диши-эркек лугъун тавуна, гъафбур къарагнавай. Заз инал зи хуьруьнвири баркаллу-

мада районрин агъалийриз куьмек яз суьрсет кIватIна, рекъе тунай.

Шамил Асланова, чандилайни гIил къачуна, чи хайи ватан, намус хуьн патал жегъ чIугуна.

Гъасен БАЛАТОВ - общественный деятель. - Къурушвири цийи тарихда Шамил Асланов Москвада Президент В.В.Путинан гIилляй "Жуьртлувилай" орден къачунвай сад лагъай кас я. Террористар чпин алчах ниятар кIилиз акъудунив гъеле 1994-йисуз эгечIнай. Къецепатан уьлквейрай атанвайбуру чи жаванар, жегъилар вердишарзавай. Чи чIехибуру сифтедай абур зарафатрай кIунвай. Гъайиф хьи, геж гъавурда гъатна...

Гъасен Балатова 1-нумрадин юкван школадин директордив музейда эцигун патал бубайрин ватандай (Вини Къурушдилай) хканвай, вичик кIизил квай къванцин къаяб вахкана.

Мердали ЖАЛИЛОВ - публицист, шаир. - Заз чидайвал, игитар кIепинамаз жезвайбуру туш, абур чпин краралди тескикъарзава. 1999-йисуз чи ислягъ Дагъустанда фейи дъе гъаф чиркинди, угърашди хъана. Лянет хуьрай дъе арадал гъайибуруз. Атанвай хаинрин иштягъар екебуру, абурун мурад Россия чу-кIурун тир. Къенин чи игитни интербригададин кIвенкIве хъана, вилегъ рухъвар, Ватандин вилик чпин везифар намуслуздаказ, баркаллуздаказ кIилиз акъудна, саламат яз хтана. Шамил Загърабовича вичин кIабда вири крар, гъа сифте декъикъайрилай эгечIна, террористар кукIвардалди, галай-галайвал къалурнава. Им ватанпересвилин еке тарс я, ихтин мярекатар мукъвал-мукъвал тухвана кIанда.

Ш.Аслановаз генерал-майорвил чин гана Къурушдал хтайла, рагметлу Лезги Арифа кхъей "Хвашкалди" шиир кIелуналди, и царарин авторди адан уьмуьрдин ва къуллугдин рекъерикай суьгъетна.

Шамил Загърабовичан тIварунихъ хуш келимаяр 1-нумрадин школадин директор И. Гъажиметова, агъаскъал Э.Къулиева лагъана. А вакъияр кIиле фидайла Къурушрин жегъилрин дестейрин кIиле хъайи военрук Н.Эскендаров школайра кIиле тухузвай ватанпересвилин мярекатрикай рахана, ада акъалтзавай жегъил несил Ватандиз вафалубур яз тербияламышуниз эвер гана.

нистрацияда яргъал йисара жавабдар къуллугърал хъайи Гъасен Балатов, эцигунардай "Яру дагъ" фирмадин генеральный директор Нурали Мегъмандаров, "Лезги газетдин" литературадин отделдин редактор Мердали Жалилов, культурадин "Къуруш" центрадин регъбер Жабир Азаев атанвай. Абур хуьруьн жемятди, муаллимри, аялри хушдаказ къаршиламишна.

Мярекат кIиле тухузвай 1-нумрадин юкван школадин муаллим Лазимов Акифа кIватI хъанвайбуру мугъманрихъ галаз танишарна ва сифте гаф Азаев Жабир гана. Ада 1999-йисуз кIиле фейи вакъиярикай ва интербригададин командир Асланов Шамилан къегъалвилерикай гегъенш суьгъбет авуна ва эхирдай Шамил Загърабович "Россиядин Игит" лагъай тIвар гун патал къалурунин теклиф гана.

- Къе зун пара шад я зи гуьрметдай ихтин еке мярекат къурмишунай. 20 йис акуна-такуна акъатна, - эгечIна суьгъбетдив Шамил Загърабович. - Заз акI я хьи, абур

вилерни къейд ийиз кIанзава, абурни чпин пай кутуна, югъ-йиф талгъана, хуьруьн къуд пата эцигнавай постарал, хуьруьн кIилихъай физвай федеральный шегъредал къаравулвална.

Заз къе инал кIватI хъанвайбурун, иллаки школада кIелзавай аялрин вилик лугъуз кIанзава: дуньядин винел виридалайни багъади Ватан, диде, хайи жемят я. Куьне куьн хуьх. Терроризмдиз рехъ тагун, ам негун чи кIилин буржи я.

Вердихан ВЕРДИХАНОВ - Къурушрин хуьруьн агъаскъалрин Советдин председатель. - Зи фикирдай сакIани вагъши хаинри Бесланда малаикар хътин аялрин кIилерал кайи цIаяр акъатзавач. Бес им инсанди ийидай кар яни?! Им анжах намус, гъейрат, ягъ квадарнавай алчахрай акъатдай вагъшивал я. Заз Хасавюрт шегъердиз Новолак райондай катнавайбуру акуна. Гъа вахтунда базаррал алверзавай чи къурушвири чебни женгиниз тухунин патахъай арзаяр кхъенай. Идалайни гъейри, Ботлих ва ЦIу-

Х.Х.Рамазанов

29-сентябрдиз 95 йисан яшда аваз тарихдин илимрин доктор, профессор, Россиядин Федерациядин ва Дагъустан Республикадин илимрин лайихлу деятель, Ватандин ЧIехи дъевдин иштиракчи, тIвар-ван авай кавказоведрикай сад яз хъайи Хидир Хидирович Рамазанов рагъметдиз фена. Х.Рамазанова тарихдин илим вилик тухуник ва педагогвилин илимдин кадрияр гъазуруник еке пай кутуна.

Х.Х.Рамазанов 1925-йисуз Къурагъ райондин Усарин хуьре дидедиз хъана. 1941-йисуз, 16 йисан яшда аваз, ам гуьгьуьлудаказ СССР-дин Гуьлерин дъевдин флота къуллугъиз фена. Гуьлерин дъевдин къушунрин жергейра ада 7 йисуз къуллугъна, нациствилин Германиядиз ва милитариствилин Япониядиз акси дъеда активдаказ иштиракна. 1948-йисуз, Яраклу Къуватрин жергейрай ахъай хуьвурдалай гуьгьуьниз, Х.Рамазанов Дагъустан педагогвилин институтдин (гилан Даггосуниверситет) тарихдин факультетдик эгечIна. КIелзавай вири йисара ада Сталинский стипендия къачуз ва общественный уьмуьрда активдаказ иштиракиз хъана.

Вуз лап хъсан кIиметар аваз акъалтIарай 1952-йисуз Х.Рамазанов СССР-дин АН-дин Дагъустандин филиалдин аспирантурадик эгечIна. Ада кандидатвилин, гуьгьуьнлай докторвилин диссертацияр агалкъунралди хвена. 50-йисалай гъаф девирда Хидир Хидировичан илимдинни педагогвилин ва общественный кIвалах Дагъустандин госуниверситетдихъ галаз алакълу хъана. Гъа ина ада къанни вад йисан девирда тарихдинни филологиядин ва тарихдин факультетрин деканвилин везифаяр тамамарна.

Профессор Х.Х.Рамазанова уьлкведин кавказоведение вилик тухуник виле акъадай хътин пай кутуна. Адан къелемдикай 350-далай виниз илимдин кIвалахар, гъа гъисабдай яз агъадихъ галай монографияр жатна: "Реформайрин девирда Дагъустан яшайишдинни экономикадин жигъетдай виликди фин", "Къиблепатан Дагъустандин тарихдин очеркар", "Реформайрин девирда Дагъустандин хуьруьн майишат ва промышленность", "Дагъустанда пачагъдин гъукумдин колониячивилин сиясат", "Ярагъ Мегъамед - Кавказдин халкъарин азад ийидай женгинин руьгъдин регъбер", "Шамилан девир" ва мсб.

Х.Х.Рамазанова женгера ва зегъметда къалурай къегъалвилер Ватандин дъевдин, Зегъметдин Яру Пайдахдин орденралди, 20 медалдалди ва вишелей виниз гуьрметдин грамотайралди къейдна. 2002-йисуз Хидир Хидировичан тIвар Москвада чагдай акъуднавай «Россиядин лап хъсан ксар» энциклопедияда гъатна. 2005-йисуз Х.Х.Рамазанов Дуствилин орден гун патал къалуруна. 2014-йисуз Дагъустандин госуниверситетдин илимдин советди Хидир Хидирович ДГУ-дин лайихлу профессорвиле хкъана.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди Хидир Хидировичан багърийриз, вири мукъва-къилийриз дериндай хажалат чIугунинди, башсагълугъвал гузва.

Целди таъминарда

Фанда МЕГЪАМЕДОВА

Агъалияр хъвадай целди таъминарунин программадин гъисабдай республикадин бюджетдай алава яз ахъайнавай тукъатрихъ Къурагърин хуьре цин линияр тукIуьр хуьрунин кIвалахар кIиле физвай галдихъ галаз таниш жез РД-дин Халкъдин Собранидин Комитетдин председатель Анна Безрукова, РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Руслан Абдусаламов, РД-дин Минстройдин къуллугъчи, РД-дин Гъукуматдин заказчикдин векил Насруллагъ Амайгъажиев, РД-дин Минэкономразвитиядин инвестициядин управленидин пешекар Гъасан Мегъамедов, "Элитстройгрупп" ООО-дин председатель Исамудин ТIагъиров, "Хунзахское СЭУ" ОАО-дин инженер-генподрядчик Гъажимурад Муртазаев, целди таъминарунин рекъай пешекар Гуьсейин Нажмудинов атанвай.

Муниципалитетда совещание тухвайдалай гуьгьуьниз мугъманар цин линияр тухунин кIвалахдихъ галаз таниш хъана, абур Къурагърин хуьруьн жуьреба-жуьре магълейрин агъалийрихъ галаз суьгъбетарна, целди таъминарунин рекъай пешекардин ва хуьруьн бязи агъалийрин теклифрихъ яб акална.

Абур гъакIни Вилеи КIама авай цин чешме алай чкадал фена ва инай цин линия тухунин фикиррихъ галаз таниш хъана.

Абурухъ галаз кIвалах кIиле физвай чкайрал Къурагъ райондин кIил Замир Азизов, райондин Общественный палатадин председатель Фахрудин Мирзоев, райадминистрациядин эцигунрин ва архитектурадинни ЖКХ-дин векил Шамил Мусаев, "Курахское ЖКХ" МУП-дин директор Мурад Османов ва масабур фенвай.

Хуьруьн агъалийри, пешекарри чпин фикирар лагъайдалай ва теклифар гайидалай гуьгьуьниз мугъманри талукъ серенжемар къабудлайди хиве кIуна.

Важиблугу месэлайрикай рахана

К.ФЕРЗАЛИЕВ

23-27-сентябрдиз Махачкъалада, Дагъустандин гъукуматдин медицинадин университетда, "Дагъустандин медицинадин образованидин ва здравоохраненидин гъафте" лишандик кваз ЧIехи форум кIиле фена. Ихътин гегъенш мярекат республикада сифте сеферда яз ДГМУ-дин руководстводи РД-дин здравоохраненидин министрстводихъ галаз санал (РФ-дин здравоохраненидин куьмекни галаз) тешкилна.

Мярекатдин сергъятра аваз здравоохраненидин хилез талукъ милли проектар кIилиз акъудунин, медицинадин рекъай гузвай куьмекдин ери жжажунин, сад тир къайдаяр кардик кутунин, пешекарар гъазурунин важиблугу месэлар веревирдна. Са шу-

муд юкъуз кIиле фейи форумдин кIвалахда пешекар духтурриз чпин тежрибадикай ихтилатардай, садаздаз цийивилерикай хабар гудай мумкинвал хъана. Форумдин майданрал вичин метлеблу доклад Махачкъаладин "Астремед" клиникада кIвалахзавай акушер-гинеколог, ДГМУ-дин аспирантка Наида Уружевадини раижна. Алакълунар авай духтурди дишегъли сифте сеферда ва ададай гуьгьуьнзизи руфунал залан хъайила, бубадинни дидедин иви сад-садав кIан тийизвайла, аялдин сагъламвилехъ галаз алакълу четин гъалар гъикI арадай акъуддатIа, гъадакай метлеблу ихтилатар авуна.

- Перинатальный медицинадин рекъай хейлин агалкъунар хъанватIани, аялдинни дидедин ивидин группаяр тафаватлугуру хуьниди арадал къевезвай къерехдин ва таза аялдин гемолитический азардин месэла чи уьлкведа тамамвилел-

ди гъялнавайди яз гъисабиз жедач, - лагъана Н.Уружевади. - Ивиар садавад кIан тийизвайбуру хуьникиди арадал къевезвай (гемолитический) азардин лишанар РФ-да тахминан 0,6 процентдин таза аялрик акатзава. Ихътин азардикди аялар рекъизвай дуьшуьшарни тIимил жезвач.

Духтурди къейд авурвал, умуми резус-изоиммунизациядин профилактикадин серенжемар вахтунда къабул тавуртIа, къерехрик (зордыш) акатзавай азардин дережа агъузиз хуьн мумкин туш. Ада азардин вилик пад атIуниз, сагъар хуьруниз талукъ яз кIилиз акъудна кIани серенжемрикай галай-галайвал ихтилатна. Къерехдин гемолитический азар сагъардай нетижалу къайдаяр алай вахтунда малум туш. Гъа са вахтунда ада форумдин иштиракцияр перинатальный медицинадин тарихда агалкъунралди менфят къачузвай къайдайрихъ галаз танишарна.

Бушлукхрин кьушунрин югь Хатасузвилин Къаравулда

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Чи уьлкведа гьар йисан 4-октябр-диз Бушлукхрин кьушунрин югь (космический кьушунрин) кьейдзава. Пешекарвилин и сувар Россиядин Федерациядин Президентдин Указдалди 2002-йисан 3-октябрдиз тайинарнай. Вучиз 4-октябрь? Идахъ вичин тарих ава.

1950-йисарин сифте кьилера Къазахстандин чилерал - Байконурда космодром туйкьурнув гатуннай. Идахъ галаз алакьалу яз ана бушлукхрин майданар хуьдай ва космодромдал кьуллугьдай космический дережадин метлебдин частарни арадал гьиз башламышна. 1957-йисуз Байконурда космический аппаратар идара ва командный гьахъ-гьисабар ийидай комплекс (КИК) кардик кутуна. Ахпа адаз Г.С. Титован тварунихъ галай бушлукхрин такьатар идара ийидай ва ахтармишунардай кьилин центр лугьуз хьана. Адак гьакь алакьадин такьатар, гуьзчивилинни гьахъ-гьисабар ийидай кьилдин 13 пункт ва маса идараяр акатзавай. Гьа и йисуз Архангельский областдин Мирный шегьерда баллистический ракетаяр ахъайдай полигон туйкьурнув эгечина. Гила и везифаяр Плесецкдин космодромди кьилиз акьудзава.

1957-йисан 4-октябрдиз космический частари дуньяда сифте яз Чилел элкьведдай искусственный "ПС-1" спутник ахъайна ва ада вичин хиве тунвай программа хъсандиз кьилиз акьудна. Гьа инлай дуньяда космонавтикадин асирни ачух хьана. Идахъ галаз сад хьиз гьа и рекьай военный частаризни рехъ ачухна. Идалай гуьгьуьниз чи уьлкведин ва международный космический программаяр космический частарин иштираквал аваз кьилиз акьудзава.

Къе гьар садаз чизва, 1961-йисан 12-апрелдиз Советрин Союзди "Восток" гимида аваз бушлукхриз сад лагьай космонавт Юрий Гагарин рекъе тунай ва ам чилел агалкьунралди хтунни авунай. Ада дуньядин алмирини, военныйризни, инженеризни ва маса пешекаризни бушлукхар ахтармишунардай, каинатдиз сад-садан гуьгьуьналлаз космонавтар рекъе твадай мумкинвал гана. Цавуз мус ва гьикьван спутникар ахъайнатлани, гьар сеферда и важиблу кардал бушлукхрин военный частарин пешекарри гуьзчивална, эхирдалди чпин везифаяр тирвал тамарна. Къени гьакь я.

1964-йисуз бушлукхрин такьатрин, частарин кьвалахар централизованатунин ва кар алай месэляяр гьиле-гьил аваз гьялуни мураддалди стратегиядин метлебдин ракетайрин кьушунрин къаюмвилек кваз бушлукхрин такьатрин центральный управление (ЦУКОС) тешкилна. Ругуд йисалай ЦУКОС ГУКОС-диз (Главное управление космических средств) элкьурна. 1981-йисуз ам стратегиядин метлебдин ракетайрин кьушунрикая хьудна, Генштабдин ихтиярда туна. Гуьгьуьнлай абуруз военно-космический кьуватар (ВКС) лугьуз ва абур стратегиядин метлебдин ракетайрин кьушунрик акатзава. Россиядин милли хатасузвал хуьнин ва военный жигьетдай бушлукхрин такьатрин метлеб кьаж жезвайвилей 2001-йисуз

кьилдин космический кьушунар тешкилна. Уьлкведа ва дуньяда кьиле физвай вакъийрихъ, цийиз арадал гьизвай яракьрихъ ва спутникрихъ, ракетайрихъ галаз сад хьиз кьушунрин тварарни дегиш хьана. Са шумуд йисуз и кар алай кьушунриз воздушно-космический оборонадин кьушунар лугьузвай. Къе, бушлукхрихъ галаз алакьалу къе кьушун академна, Россиядин Федерациядин гьавадинни бушлукхрин кьуватар (ВКС) арадал гьанва ва абуру чи уьлкведин ва гьакь Россиядин галаз дуствилин, амадагвили алакьаяр кутуннавай государственной цавун майданар пата-кьередин ракетайрикая ва маса яракьрикая хуьзва.

1992-йисалай военно-космический кьуватрин кьурулушдик Байконурдин, Плесецкдин, Свободныйдин космодромар, Г.Титован тварунихъ галай военный ва гражданский аппаратар ахтармишдай ва ишлемишдай кьилин центр акатзава. Космический кьушунрин подразделениеяр гьакь Ленинграддин областдани ава. Кьушунрин ихтиярда исятда алай аямдин виниз тир технологияр, программаяр, патанбурун вири жуьредин гьерекариз жаваб гудай яракьар ва тадаракар ава.

Алай вахтунда космический кьушунрин вилик эцигнавай везифаяр лап муракабур я: уьлкведин военно-политический кьилин руководство ракетайрин гьужумдикай виликамаз хабардар авун, космический объектрал гуьзчивал тухун, космосдай Россиядиз кьведай кьурхуйрин вилик пад кьун, лазим атай вахтунда гьар жуьредин гьужумдиз дьузгун жаваб гун. Бушлукхриз космический аппаратар ахъаюн, военный ва гражданский метлеб авай спутникрин системаяр идара авун, абур Россиядин кьушунриз герек малуматар патал ишлемишун. Муракаб вири техника герек хьанмазди, ишлемишиз жедай гьалда аваз хуьн...

Алай аямда уьлкведин хатасузвал хуьн лап кар алай везифадиз элкьвенва. НАТО-дин военный кьурулушрин генералри Россиядин мулкар кьуд патахъай ракетайрин гьалкьада тунва. Россиядиз галаз сергьятламиш жезвай гьар са государстводин чилел чпин яракьар эцигиз чалишмишвалзава. Ихътин гьалара космический кьушунрин метлеб мадни кьаж жезва. Абуру цавай ва чилелай кьведай кьурху виликамаз чирун, малумат лазим кьадив агакьарун ва душмандин гьужумрин вилик пад кьун герек я. Кьушунрин вири частарни гьа и кардал машгьул я. Офицердини, аскердини, космонавтдини, инженердини, алимдини чпин кьуллугьрин везифаяр намуслувилелди кьилиз акьудзава. Гьукуматди военный частар алай аямдин виниз тир еридин кесерлу, гужлу яракьралди таъминарун, инсанриз кьвалахдин, ял ядай хъсан шартлар тешкилун патал серенжмар кьабулзава.

Оборонадин космический программаяр кьилиз акьудун - им уьлкведин хатасузвал хуьнин рекъе государстводин сиясатдин стратегиядин кар алай хел я. Космический кьушунрин сагьибар хуьн неинки государстводин военный кьудрат кьалурзавай лишан, ам гьакь уьлкведи экономикадин, илимдин, алай аямдин вини дережадин технологийрин жигьетдайни виликди еримшизава лагьай чьал я.

Веревирдер

Шивцел алайдаз - яхди?..

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделедин редактор

"Шивцел алайда яхди саймишдач", лугьуз ва чи халкьдин мисалда. "Фу - балкандал, бахт пияда хуьрай ви", - ихътин кьаргьишни ава. "Къе кьурехъ калтудга, садни гьатдач", - мадни ажайиб мисал я...

Ихътин келимаяр зи рикле и мукьвара чи государстводин кьилинбурукай сад тир "Российская газета"-дай (2019-йисан 13-сентябрь) "Сближение по зарплатам" ("Мажибрай мукьва хьун") макала (автор - политический обозреватель Валерий Выжutowич) кьелайла, атана.

"Мажибрай мукьва хьун"... Яраб жедай кар я жал? - суалди зи мефтлериз твал ягьиз гатунна. Кесибдини девлетлуди чеб чпиз мукьва жедайди я жал?.. Тарихда заз ахътин мукьвавал са чешмедайни жагьанач. Акси яз, чи халкьдихъ асирра арадал атанвай камаллу мисалар ава: "Кесибдиз пул жагьайла, твадай чка жагьидач", "Кесиб гьамамди феяйла, ци мурк къада", "Кесиб рекьидайла, фекь азарлу жеда", "Кесибдин бахт кьарагьайла, вич ахварал фида" ва икь мадни.

Арифдар Стал Сулеймана и месэладиз генади кутугай кьимет ганва:

*Я стхаяр, пул авайдаз
Начаник уртах хьана хьи.
Вичиз девлет бул авайдаз
Кесибар алчах хьана хьи...*

*Къе чин акьалтнамаз вичел,
Ришвет къачуз, тагуз мажал,
Кесибариз лугьуз "пошел",
Ибуруе дамах хьана хьи...*

Гила чун винидихъ твар кьунвай макьаладал хьвен. Девлетлуйрини, яни лап еке пулар къачузвайбурунни лап тимил къачузвай кесибрин мажибар кьвердавай "чеб чпиз мукьва жезва, тафаватар квахъзава" лугьуз, хьизва журналистди. Макьалада кьейдनावайвал, мажибрай виликряй (2013-йисуз) авай тафават 15,8 сефердинди тиртла, ци а рекъем 13 сефердинди хьанва. Яни кланин мажиб лап чьехи мажибдилай 13 сеферда гьевчи я... Маса гафаралди, месела, 130 агьзур манат къачузвайдав гекьгайла, мукькуьда къачузвайди 10 агьзур манат я...

Макьалада генади чина къачузвай лап чьехи мажиб 500 агьзур манатдилай виниз тирди, лап гьевчиди 20,6 агьзурдалай агьзур тирдини кьалурнава... Ибурни юкьван дережада авунвай гьисабунар я. Курелди, миллионар къачузвайдини виш манат къачузвайди са царцел ала. Чеб чпиз "мукьва" жезва...

Яхди шивцел алайдав агакьун?! Ихътин рекъемар гинай къачунатла? Вуч паталди ихътин кьил тларзавай, риклиз азаб гузвай делилар газетда ганватла?..

За кьатлузвайвал, им чи чиновникрини банкирри (селемчийри) агьавалзавай обществодиз кьуллугьзавай чи "дустари" - кьелемчийри нубатдин сеферда авунвай яганат хьиз я. Ихътин рекъемар майдандиз акьудунал машгьул тир статистрини, экономистрини, Экономикадин кьилин школадин ва Внешэкономбанкдин экспертизадинни ахтармишунрин институтдин кьуллугьчийрини Россиядин экономика кьажунивай, агьалийрин гьал-агьвал, кьвалахдал таъминвал ва мажиб къачунин заминвал арадал гьуникай бажагьат фикирзава. Мажибра хьиз, яшайишдани гьакьван еке тафаватар, чаравилер авайди чаз гьар са камуна аквазва. Рахунарни тимил туш. Амма дегишвилер?.. Арадал вуч кьезва? Агатзава жал чи обществодин кьатар чеб чпиз?..

Ингье макьаладай мад са рекъем: Россиядин финанрин (девлетрин) 98% чеб лап варлу тир 3% агьалийрив гва. Банкара пулар эцигна хуьзвайбури гьабур я. Чебни - асул гьисабдай кьецепатан банкара, чарара. Чпихъ банкара эцигнавай пулар авачирбурун кьадаз эхиримжи 20 йисан къене дегиш хьанвачирдини кьейднава макьалада. Вацра 10 агьзурдалайни тимил пул агакьзавай хизанри ахътин "хуьдай" пулар гьинай гьйда? И суал макьаладин автордини эцигнава. Ятлани чи мажибар "мукьва" жезвайди тестикьариз алахънава.

16 сефердилай 20 йисуз 13 сефердал атанва кьван... Гьа са чьавуз чи агьалияр акьван сабурулу я хьи, гьич садани, каша гьатнавайлани, чеб кесиб я лугьудач, кьейдзава авторди. Вучиз лагьайтла, кьуд пата аквазвайбуру гьа сад хътин шартлара, пенсий-

ралдини пособийралди, лап гьевчи мажибралди са бубат кьил хуьзвайбуру я. "Кесиб я" лагьайла, вун айибни ийизвайди чаз аквазва. Суфрадик са кап фуни тандал са бубат лек-лек алатла, затни кландач лугьузвайбуру гьикьван ава! Тарихда кьилел атай кьван мусибатри, гужари, виний илитзавай кьван "тежрибайрини" чи несилар лигимарнава. "Мад дявеяр тахуьрай!" лугьуз ва.

И кардикай, за кьатлузвайвал, девлетарни, гьукумни гьиле гьатнавайбуру менфят хьудзава. "Перестройщикри" ва гилан цийи "демократрини" "либералри" арадал гьанвай гьакькьятдай таквазвай жуьредин тафаватлувилер, барабарсузвилер, акьалтлай ягьсузвилер ама жал? Садбур зирзибилрик, фан клус гьатдатла лугьуз, кьекьезвайла, мукькуьбур - "сад лагьай гьетер", "ледияр", "гуьруьяр" некьедани шоколадда эхъез кьалурзава(!). Гьакькьятдани, кал хуьзвайди - сад, нек хъвазвайди - масад?..

Тарихда "хипери инсанар тлуьр" вахт хьайиди я лугьуда. Гилани са хьб хуьн патал инсанди гзаф затларилай гьил къачуна, адан гьуьгьуьниз гьерекатна кланзава. Як ви гьиле гьат хьийидатлани чин тийиз.

Булахдай ацлурна, ваз гузвайпулукка цин кьимет, йисди хвена, якла-чарчле туна, беьгердиз гьана, ацай калин некьедин кьиметдилай шумуд сеферда багьа я? Кал ни хуьда?.. Ибуру, за фикирзавайвал, мажибрин тафаватрилайни кьурхулу рекъемар я.

Экономикадин къанунриз табни гьилле бажагьат чьиди. Члугур зегьметдиз, авур харжийриз, къачур сафадиз килигна, кьиметни арадал кьезвайди я. Чина гьелелиг гуьле кьур балугь базардал, ана муштеридив агакьдалди 5-6 сеферда сада-садаз "маса" гузва, гьакьван багьани жезва. Вечрен какани "вад миллиндай" гузва.

Икь хьайила тушни, цан цайидав - цуру нек, тямбулбегрив - фириди агакьзавайди?

Хусусиятнин гьилеватла, гьада кьиметни эцигзавайди я. Россиядин хусусиятдин (девлетдин) иесири, винидихъни кьалурнавайвал, гьа 3% вафалуйрикая авунва. Ибуру, чеб агьуззарна, масад винелди кьажда лугьун? Махара, я тахъайтла, мифра хуьн мумкин я. Чун рахазвай макьалада лагьайтла, мажибар кьвердавай "мукьва" хуьн чина МРОТ лугьудайди, бюджетникрин мажибрини ва са бязи шей гьасилдай хилер вилик финихъ галаз алакьалу я лугьуз ва. Амма МРОТ 1% кьажунни, базардин кьиметар шумуд сеферда кьажаватла аквазвач жал?.. Гьа кьуллугь ужуз хьанатла, малум туш. Багьа жезва. Гьавилияй ара-ара чи СМИ-ра гузвай малуматрини адетдин инсанриз шадвал гунилай пара наразивилинни шаклувилин, бейтерефвилин гьиссер артухарзавайдал шак алач.

Гьатта лап чьехи трибунайрихъай кар алай чьехи ксарилугьузвай гафарихъни инанмишвал тазвачирди такун тажуб жедай кар я. "Милли проектар" лугьудайбуру кардик кутуна шумуд йисар я? Чина кесибвиллин дережа 2 сеферда тимиларунин везифа вилик эцигнава Президентди. Амма арадал атанвай нетижаяр?.. Чун гилани гьа са са-ягьда, пака хъсан жеда, пака агакьада чун чи мурадлив лугьуз, жува-жув секинариз ама. Ихътин сабурунни чьехи бахт хьиз я заз...

И мукьвара чи телевиденидин кьилин каналрай гуя алай вахтунда Россияда пенсионеррин кьадаз кьвалахзавай жегьилрилай 2 сеферда артух я, и карни чи медицинадин кьуллугь ва маса шартлар хъсан хьунихъ галаз алакьалу я лугьузвай. Амма, чи суариз фена, кьванерал алай кьхинриз (рекъемриз) фикир гайитла, ихътин тестикьарун рикелай фида, рекьизвайбурун чьехи пай жегьилар тирди аквада...

Къенин аямдин са бязи крариз тешпигь чьалар чал мад гьа Стал Сулейманан хазинадай жагьизва:

*Гьич татлуй бендедин лувар,
Чир жеч адаз я кьуьд, гатфар.
Дуьз рахайтла вун, ви гафар
Санан ише физ амуькьич.*

*Акуна заз шумуд затлар,
Шумудни са мужизатар (аламатар).
Кесиб хьайи инсандин твар
Дустаризни чиз амуькьич.*

*Эй Сулейман, мецел зирек,
Буржи я гьакь хьунухъ, герек,
Са кьуз вазни аквада эке,
Гьамша мичли амуькьич...*

Дугьриданни, хъсанвилекая умуд атлана виже кьеведач. Яд хьайи вацариз ятар кьведайди я лугьуз ва... Чун датлана, гилан хътин, барабарсузвилера хьайибур туш эхир...

Мансур КУБРЕВИ

И макъаладин кылизи гъанвай французрин зурба писатель Эмиль Золядин гафар зи рикел "Лезги газетдин" алай йисан 38-нумрада чапнавай Муъзеффер Меликмамедован "Билистан, я тахъайтла, - Билисан?" макъала келайла, хтана.

Зи фикирдалди, чун вичикай рахазвай авторди художественный яратмишунрин тарихдикай кхъенвай макъалайра арада авай еке тафават кваз къазвач. А тафават са тлимил кван литературадикай ва илимдикай хабар авай гъар са касдиз ашкара я: художественный яратмишунра жедай автордин туькьурнар гъакъкъатда хъайи вакъайрихъ галаз якъин алакъа авачир, тарихдикай кхъенвай макъалайра тежедай затлар я. Гъайиф хъи, чна рикел кханвай лезгийрин тарихдикай М.Меликмамедова кхъенвай макъалада чпихъ гъакъкъатда са бинени авачир гафар пара ава.

Макъалада лезгийр ва абуруз мукъва тир мукъу халкъар патал гзаф важиблу, арабри чи дагълара чапхунчивилер авур вахтарикай ихтилат физва. А вахтарикай чаз гъа арабрин тарихчийри кхъей ктабрай са къадар делилар чизва. Макъалада, гъахътин тарихчийрикай сад яз, машгур тарихчи ал-Куфи къалурнава. Ада вичин "Китаб ал-футух" твар алай ктабда VIII асирда Самур дерада арабри Лакз твар ганвай улкве, адахъ Арбис твар алай пачагъ ва а пачагъ яшамш хъайи Билистан твар алай къеле хъайиди къалурнава (Абу Мухаммад Ахмад ибн А'сам ал-Куфи. Книга завоеваний. Пер. с араб. яз. З.М.Бунятова. Баку: Элм, 1981. С.56-57). Ал-Куфидилай гъейри, Билистандикай кхъей мад са касни илимдиз ашкара туш.

“Тапарри са девирдани миллет виниз акъудайди туш”

ИкI ятлани, М.Меликмамедова вичин макъалада а чкадин твар Билистан туш, Билисан я лагъана тестикъарзава ва мад кхъизва: "Ан" суффиксди (Билисан гафуна авай - М.К.) лезги чала шегьер Билисан махсус тирди къалурзава ва гъавилей адан тварни са бязи къадим чешмейра авайвал, яни "Билисан" хъиз гъатнава". Амма авторди ал-Куфидин ктабдила гъейри, чпе Билистан къеле къалурнавай маса "къадим чешмейрин" тварар къазвач. Ада я Билис твар алай, я къеледиз Билисан твар ганвай чешмейрин къалурзавач. Вучиз лагъайтла, винидихъ къейд авурвал, ахътин са чешмени илимдиз ашкара туш.

Лезги чала талукъвилдин падеждин кIалубда авай къилдин гафарикай чкайрин тварар тежедайди илимдиз ашкара я. Месела: бязи чкайрихъ "Муъзефферан ник" ва я "Мансуран кIам" тварар жеда, амма къилди ишлемшазвай "Муъзефферан" ва "Мансуран" гафарикай къилдин чкайриз тварар жедач. ГъакI хъайила, талукъвилдин падеждин кIалуб тир "Билис-ан" гафуникай лезги чала шегьердин твар жедач. Ахътин гаф литератордивай туькьуриз жеда, амма адакай гъакъкъатдив къадай твар жедач.

Билисан твар алай къеледикай кхъенвай са чкани, я халкъдин са яратмишун къванни авачтлани, авторди адакай ихътин гафар кхъизва:

"Эвелдай шегьер хъайи и чка машгур лезги сердер Билис чи эрадин сифте килера, къванцин паруйра туна, кIеледиз элкьурнай. Гъавилей я гунривай, я хазаривай Билисан къаз хъаначир. Чкадин азъалийри и шегьер-кIеледиз чехи сердердин твар ганай. Гуьгъуьнлай бязи фарс тарихчийри шегьердин твар чпин чIалав къадайвал "Билистан" хъиз кхъенай. "Стан" фарсдалди "улкве" лагъай чIал я. Инаг лагъайтла, шегьер тир".

И гафар кIелайдалай къулухъ ихътин суал арадал къевезва: "Билис" твар я халкъдин сивера, я алмирин ктабра авачирла, макъаладин автордиз чи эрадин сифте килера яшамш хъайи "лезги сердер" Билисакъи ва адан гъунаррикай яраб гъинай хабар хъанатла?

Зи фикирдалди, М.Меликмамедов фарс чIалан жигъетдайни ягълмиш я. Фарс чIала авайди "истан" гаф я, вичихъ "чка" гафунин метлеб авай. А гафунин метлеб "улкве" туширди чаз Мегъарамдхуьруьн районда авай Къуйсун хуьруьн жемятдиз

Къуюстан яз чизвай а хуьруьн къвед лагъай тварци къалурзава. Къуюстан гъич, бес Азербайжандин Исмаилинский районда авай къенин юкьузни Билистан твар алай, лезгийр яшамш жезвай хуьруькай фикирдачирни " - стан" анжах улквейрин тварарин пай жеда ва, гъакI хъайила, хуьреринни шегьерин тварарик а суффикс жедач лугъудайла?

Са бинени авачиз, М.Меликмамедова Билисан къеледиз элкьурнавай Билистан къеле гъинал алайди тир? А кар чир хъунихъ важиблу метлеб ава, гъикI лагъайтла, Кавказдин Албания арабрин зулумдик акатна чкайла арадал атай "Лакз" улквейдин сифтегъан меркез Билистан тир.

И кардин патахъай М.Меликмамедова кхъизвайвал, а къеле "гилан СтIал Сулейманан райондин Вили СтIал ва Агъа СтIал хуьрерин арада" авай. Авторди вичиз и кар чир хъунин сир кIелдайбуруз ачухзавач. Са гъинай ятлани чир хъана, ада къеледин гъайбатрикай кхъизва: "А чIавариз талукъ археологиядин материалар гъилик авур алмирин делилрив гъекъигайтла, Билисан кIеледин цIарин гъяркъуьвал - 4, къакъанвал - 10 юкI тир".

Амма я археологиз, я стIалвийриз Вили СтIал ва Агъа СтIал хуьрерин арада ихътин зурба къеле хъайиди чидач.

И кардин патахъай тарихдин делилри вуч лугъузава? Ал-Куфиди вичин ктабда къалурзавайвал, 738-йисуз арабрин регъбер Марван, вич гъа вахтунда Дербентда авай, вичиз икрам ийиз аниз татай "лакзрин" пачагъ Арбисаз са "тарс гуда" лагъана, вичин къушунни галаз Дербентдай экъечина, къиледихъди фена, "са къадар вахт алатайла Билистан твар алай хуьруьв агакъна, вич Самур вацIун дерада, адан яргъивилиз килигайтла, юкьвара авай". Марван Билистандив агакъайла,

гун патал авторди кхъизва хъи, Гуьлгер къиле аваз, лезгийри арабринхъ галаз тухвай женг ал-Куфиди вичин "Китаб ал-футух" твар алай ктабда Билистан (Билисан) шегьердин патав хъайи дяведикай ганвай малуматра къалурнава.

Лезгийриз М.Меликмамедовавай сифте яз чир хъанвай шайр Гуьлгеран твар Гуьлгери вацIун тварцихъ галкIурун патал автордиз арабрин чешмейрай Самур вацIун дерада аваз чизвай Лакз улквейдин меркез Билистан Гуьлгери вацIун патав акъудун герек атана.

Ал-Куфидин куьмекдалди М.Меликмамедова Билистан Самур вацIун дерадай Гуьлгери вацIун патав акъуднатлани, автордила ихтилат физвай вахтарин къил-къилел гъиз алакънавач. Ша чна фикир гун: Салман ибн Рабиа къиле аваз чи дагъларал гъужум авур арабар, авторди къалурзавайвал, 642-йисуз чи патариз акъатна, амма ал-Куфиди кхъенвай Билистан патал хъайи дяве 738-йисуз башламишна. Яни и вакъайрин арада 96 йис ава. Эгер чна М.Меликмамедова гъизвай делилар гъахълубур яз гъисаба къуртла, акI жезва хъи, чи "лезги шайр" Гуьлгер 96 йисуз арабринхъ галаз дяведа хъана. Амма ихътин крар гъакъкъатдихъ галаз къазвайбур туш.

"ЧиРагъ" журналда авторди Гуьлгер шайрдинди я лугъузвай "Атана" твар алай "позмани" ганва. И эсер гъи чешмедай ва я нин сивий гъатнатла, авторди къалурзавач. Ана ихътин цIарар ганва:

"Айса угъар татуйлуз,
Чи тIэм хъсан къатуйлуз,
Сад хъхъани лезги кас,
Гуда цIундиз санал къас".

Макъаладин авторди и цIарара авай "угъар" гафунинхъ "араб" гафунин метлеб, "цIум" гафунинхъ

Арбис гъа хуьре авай къеледа чъунуьх хъана. Са йисан къене лезгийри, арабрин рей тагуз, къеле хвена. Эхирни Арбисни къена, арабри къелени къачуна...

Якъин жезвайвал, тарихчи ал-Куфиди вичин ктабда Билистан Самур вацIун дерада авай къеле яз къалурнава. Яраб литератор М.Меликмамедова гъикI хъана, гъи чешмедал амална, и къеле Къулан СтIалрин мулкарал акъуднатла?

Гъелбетда, илимдиз ахътин чешмеяр чидач. Эхиримжи вахтара авунвай ахтармишунриз килигайтла, Билистан тварцихъ тат чIалалди "агъада авай чка" лагъай метлеб ава. "Къуюстан" тварцихъ - туьрк чIала, "Къуйсун" тварцихъ монголрин чIала гъахътин метлеб ава. И пудни гъа са хуьруьн тварар я, гъар чапхунчиди, вич атайла, а хуьруьз ганвай. А хуьр хъайи чка Самур вацIун дерада авай гилан Къуйсун хуьруьн патав гвай, вични гъа девирда а дерадин хуьрерикай вирибурулай агъада, Ахъегърихъни Ширвандихъ физвай рекъел алай (Гъажиев М.С., Абдулгамидов Н.А. К локализации крепости Билистан // Журнал "История, археология и этнография Кавказа". Т.15. №1. 2019. С.8-16).

И делилри "Лакз" улквейдин меркез Билистан Самур вацIун дерада хъайиди тестикъарзава. Ихътин суал арадал къевезва: вучиз М.Меликмамедова а меркез Къулан СтIалрал акъуднава?

И суалдиз жаваб чаз виликдай Бакуда акъатиз хъайи "ЧиРагъ" журналдин 2009-йисан 4-нумрадай гъатзава. Ана М.Меликмамедован "Женгер атай шайр" твар алай макъала ганва. А макъалада Гуьлгер лугъудай дишегълидикай ихтилат физва. Эгер автордин тестикъарунриз фикир гайитла, ам VII лагъай асирда яшамш хъана, гъа девирда чи чилер чапхуниз атай арабринхъ галаз женг чIугур лезгийрин къиле акъвазна ва вични зурба шайр хъана.

"Лезги сердер" Билисакъи рахазвай дуьшуьшда хъиз, шайр ва женчи хъайи Гуьлгеран дуьшуьшдани М.Меликмамедова вичиз а твар гъинай гъатнатла, кIелдайбуруз ачухарзавач. Ада вичин макъалада тестикъарзава, бес 642-йисуз Салман ибн Рабиа къиле аваз арабар чи дагълариз атана. Абурун хура, Гуьлгер твар алай руш къиле аваз, лезгийр акъвазнай ва женгина телеф хъайи рушан твар лезгийри Гуьлгери вацIал эцигнай. Садазни хабар авачир и тестикъарунриз къуват

"зулумкар" гафунин метлеб ава лугъузава. И гафарин ери-бине чирун лингвистриз туна, и цIараринхъ галаз алакъа авай маса къеве кардиз фикир гун.

Сад лагъайди, и цIарарай "лезги кас" къилдикъилди миллетар тирди акъазва. Тарихдин чешмейра "кас" твар алай къилдин миллет хъайидикай са гафни авач. Ахътин миллетдикай вичин яратмишунра М.Меликмамедова вичи алатай асирдин 90-йисара "Касар" поэма кхъенай. А яратмишунар тарихдин чешмеяр я лагъана гъисабун пара четин я. Мадни, гъар са лингвистдиз хабар ава "кас" гаф фарс чIалай тирди ва адахъ миллет къалурдай метлеб авачирди.

Къвед лагъайди, чун а цIарарин яргъивилиз килигин. Абур ирид-ирид гъижадикай ибарат я. Лезги халкъдин яратмишунриз ахътин "размер" хас туш. Ам азербайжан халкъдин яратмишунриз хас я. Ихтилат физвай девирда Кавказдиз туьркер акъатдалди гъеле 400 йис амай. Зи фикирдалди, и цIарар азербайжан халкъдин яратмишунрин таъсирдик квай авторди лезги чIалалди туькьурнава. VII-VIII лагъай асирра чпиз туьркер тийижир лезгийрин арада бажагъат ахътин автор аваз хъанай...

ГъакI ятлани, вич дуьньядал хъайиди ва вичи шиирар кхъейди яз гъисабун патал са делилни илимдиз ашкара тушир М.Меликмамедова къалурнавай Гуьлгер твар алай руш бязи лезгийри пайдах хъиз хкажнава, адан твар лезги шайррин тварарин арада кхъизва.

Санлай къачурла, чна винидихъ къалурнавай "лезги сердер" Билис, "лезги шегьер" Билисан, "лезги шайр" Гуьлгер анжах литератор Муъзеффер Меликмамедован яратмишунра ава. Абурукай я тарихдин ктабра, я халкъдин сивера делилар авайдакай илимдиз малум туш. ГъакI хъайила, абуру тарихдин жигъетдай гъакъкъатда са бинени авачирбур яз гъисабиз жеда.

"Туькьуррай ман, - лугъуда бязибуру. - Амай халкъарин векилрини туькьурзавачини?" Туькьурзава, амма, сад лагъайди, къунши халкъар абуру хъуьрезва. Къвед лагъайди, а тапарри чахъ авай зурба тарихни культура хирде ийизва.

Гъикъван ви рикI лезги халкъдихъ куз хъайитлани, адакай авачир туькьуррунар тавуна, авай тарихни культура чирун хъсан тушни?!

Тапарри са халкъни виниз акъудайди туш эхир...

“Самурдин зул”

Фестиваль

И йикъара Мегъарамдхуьруьн районда республикадин халкъдин яратмишунрин "Самурдин зул" фестивал къиле фена. Дагъустан Республикадин меденитдин министерстводи ва Мегъарамдхуьруьн райондин администрацияди тешкилзавай и мярекатдин макъсад Дагъларин улквейдин халкъарин культурадин къетгенвал хуьн ва вилик туьхун я. Фестивалдин мярекатра Мегъарамдхуьруьн райондин къил Фарид Агъмедова, райадминистрациядин жавабдар къуллугъчийри, райондин идарайрин ва тешкилатрин регъберри, хуьрерин къиле авай ксари, районэгийри ва мугъманри иштиракна.

Гзаф миллетрикай ибарат Дагъларин улквейдин суварик Мегъарамдхуьруьн, Ахъегъ, Агъул, Рутул, Новолак, Хив, Сулейман-Стальский, Докъузпара, Дербент, Къаякент, Тлярата районрай ва Къизилюрт, Дагъустандин Огни шегьеррай тир милли маньяр тамамардайбуру ва фольклордин коллективри иштиракна.

Фестивалдин иштиракчийрин ва тамашачийрин твараринхъ тебрикдин келимаяр лугъунихъ галаз сад хъиз, Мегъарамдхуьруьн райондин къил Фарид Агъмедова фестивалдин важиблувал къейдна, райондин культурадин хиле зегъмет чIугваз-

вай са къадар ксарив "Мегъарамдхуьруьн район" МР-дин гъуьрметдин грамотаяр, фестивалдин иштиракчийрин Мегъарамдхуьруьн райондин администрациядин патай пишкешар вахкана.

Концертдин геъенш программади тамашачийрин гуьгъуьлар мадни ачухарна. Дагъустандин халкъарини рушари тамамарай гъар са нумра абуру гурлу капар ягъуналди къабулна.

Фестивалдин сергъятра аваз хуьруьн майишатдин мекерани тешкилнавай. Ана райондин аграрийри гъасилзавай продукция эцигнавай, хуьрерин майданрал милли хуьрекар дадмишиз жезвай. "Къизилдин зул" выставка иллаки фикир желбдайди хъанвай. Ана Мегъарамдхуьруьн райондин искусстводийрин школадин ва аялрин яратмишунрин центрадин векилри чпин кIвалахар ва проектар эцигнавай.

Мердали ЖАЛИЛОВ

(Эвел - 37-39-нумрайра)

Кас татай мехъер

Ярдихъ яс члугун, диде-бубайрин сура-
рал кыл члугун, абурухъ гелкъуьн лазим тир.
Шарвилиди, гьикл ятлани, а адетар члурна. Ада
кылдин чкада квал эцигна, цийи свас хья-
на, мехъерни хъувуна. Амма...

Тахъанамаз йисни гьич,
Вуж я къван яс члурайди?
Адетризни гана тлуш,
Хуьруьнвиар курайди?
Туна сура жегьил свас,
Лагъ, гьы касди мехъерна?
Буба, диде сураваз,
Лагъ, гьы касди кеферна?
Къейивалди мукъабур,
Вуж я хуьряй катайди?
Члурна элдин адетар,
Вуж я дарда гьатайди?..

Кар анал ала хьи, винидихъни лагъанва,
Шарвилидин сифте свас (Эквер), диде-буба-
ни, ягьи душманрихъ галаз женгера телеф
хъана. Шарвили хуьруьз хтайла, багърияр
садни амачир. Гъавилия ам и хуьряй экъеч-
на, вичин рекъера гьалт хъувур, жейрандин
къаматда аваз вилик атай Шекерал эвлен-
миш хъана, адахъ галаз кылдин чкада квал
эцигна, яшамиш жез гатлунна.

Мехъерик атун теклифайла, инсанар ата-
нач.

Хабар вичин мехъерин
Агъзур хуьруьз члурна.
Талайризни убайриз
Шегъерризни ракъурна.

“Шарвили” эпосда

Кас атанач мехъерик,
Мехъер ясди аватна.
Кас атанач мехъерик,
Шекер ясди аватна.

Шарвилидиз вирида далу гана. Вучиз
лагъайтла, ада сифте нубатда, паб къейила,
масадал эвленмиш хъхъунин халкъди къа-
булнавай адетар члурна. Паб къена йисни
тахъанмаз, садални алуьк тавуна, Шекер
(жейрандин дунда аваз вилик атайди) вах-
чуна, мехъерик атун теклифна. Садни ата-
нач.

Къурай тар хъыз амуькна
Дагъдин куквал Шарвили.
Къайи къав хъыз амуькна
Дагъдин юкъвал Шарвили.

И члавуз Кас-Бубади мани лугъузва:

Виш сефердин хъсанвал
Квадарда са писвили.
Пудкъад йисан инсанвал
Квадарда иблисвили!
Вун килига, Шарвили,
Уьмуьрдиз вил вегъена.
Жува авур пис крар
Михъа вири хъфена!

Ихътин ялгъузвили, яни халкъ, архаар
къакъатуни Шекерани тларвал гана. Бахт
барка тежерди къатлана, гъамуни къурурза-
вай...

Шарвилидиз Шекер секинриз клан хъайи-
ла, адан гаф сивемаз, рушакай жейран
хъхъана, вилерикай квахъна. Шарвилидикай
аквалтай етим хъана. Хуьруьз хтайлани,

Салам гана гадади,
Садани ам къабулнач.
Шехъна гада дердинай,
Садазни нагъв акунач...
Вине авай адан тлар
Ашукърини къазмачир.
Агъуз хъана Шарвили,
Эвелан хъыз амачир...

Жегьил члаван тахсирдила элди анжах
ада, тахсир хиве къуна, Къеввар шегъер душ-
мандикай хуьз, цийи къегъалвилер къалу-
райла, гьил къачуна.

Кас-Бубади мад мани лугъузва:

Инсаф яни Шарвили,
Кас авачиз, ялгъуз тун?

Михънаватлан тахсирар,
Эвелан хъыз агъуз тун?
Мелер ийин, алтлушна,
Чи къагъриман гададиз.
Мехъер ийин, алтлушна,
Чи пагъливан гададиз...
Ракъур тийин чна вахт,
Шарвилидиз мехъерин!
Са шумуд кас экъечрай,
Суракъ ийиз Шекеран...

Эл галай мехъер

Эпосда Шарвили къве рушал эвленмиш
хъанва. Сад лагъай сеферда - Экверал. Ме-
хъерни дидедални бубадал (Цуькверални
Дагъларал) чан аламаз авуна.

Шарвилидин мехъерин
Ван виринриз чкланва.
Шарвилидин мехъерик
Элни алем атанва.
Гегъенш тала ацланва
Рушаривни гадайрив.
Абуруз мед пайзава
Кайванири мудаирив.
Виш зуьрнечи гадаяр
Ацукънава дамахдив.
Виш далдамчи гъварарал
Ацукънава дамахдив.
Яхцлур ашукъ са пата
Акъвазнава жергеда.
Чка амач инсанрив
Ацлай гегъенш магъледа.
Сан авани Дагъларан
Шадвилериз хъайи къван?
Базарлухриз килига
Ида-ада гъайи къван!
Зар-харадин валчагъар,
Тирмеяр ква хилерик,

Хъуьтуьл хамар жейранрин
Куьрсна чехи клирерик.
Акъвазнава агъзур руш
Къуллугъдал къе муьгманрин.
“Перизада” гъахъзава
Риклера къе инсанрин
Ацукънава Шарвили
Яхцлур жегъилд арада.
Гъисабзавач Экверни
Агъзур руша чарадай...

Къенин аямдин мехъерин хейлин
лишанар гъа и дегъ девиррай атанвайбур
тушни! Амма икъван гурлувал ва шадвал,
муьгманрин булвал, инсанрин жумартвал,
мердвал... Ваь! Чи са бязи мехъерин гур-
лувал, девлетдиз, къуллугъдиз килигна,
тешкилзавайди аян я. Мехъер гурлу ийиз-
вайди муьгъуьббат, инсанрин риклерин
ачухвал, сада-садал пехилвал тавун тир-
ди винидихъ гъанвай шиклири субутзавач-
ни?..

Ирид юкъуз муьгманар
Гъана яргъал рекъери.
Ирид юкъуз давамна
Шарвилидин мехъерни...

Ялгъуз авур мехъер садани кваз къунач-
тлани, Шарвилидин тахсирилай халкъди
гьил къачуна, гила ам Шекерал эвленмишза-
вай мехъер тешкилзава. Ам виликандалай-
ни гурлудаказ къиле фена.

Эпосдин “Къуьл” пай гъа и мярекатриз
талуьк я.

Физвай къванбур хуьрерай
Шарвилидин мехъерал.
Яваш-яваш сад хъана
Дагъдин какур рекъера.
Къад жуьт, къад жуьт экечлиз,
“Яргъи рекъел” къуьлерна.
Капар ягъиз, вирида
“Клелед пелел” къуьлерна.
“Вацран эквер” чклана
Яргъи йифен яхадиз.
Яб акална вирида
“Везне авай чухвадиз!”

Ибур вири чи халкъдин дегъ девиррин рикл
алай гъаваяр, къуьлерин жуьреяр тушни! Чав
гуматла абур къе?

(КъатI ама)

Милли эдебиятдин кимел Рехъ давамардайбур авани?

Нариман ИБРАГЪИМОВ

(Эвел - 39-нумрада)

“Булах” кватлалдин чешмедик сифте
яз экечнавай, “зун шаир я” лагъана малу-
марзавай, клелдайбуруз чпин эсерар тек-
лифзавай жегъиларни ква: Зарема Дев-
ришева, Тамилла Салманова, Мадина Ра-
мазанова, Хавер Шафиева, Ирада Герей-
ханова, Айсанат Качаева, Марьям Гъаса-
нова, Элмар Саруханов, Омар Къазиха-
нов, Вадим Керамов, Гъамзат Усманов...
Гьелбетда, абур шаирвилин халис ус-
тадвилвай са тлимил яргъа я, амма къе-
лем гьиле къуна, руьгъда битмиш жезвай
цларарикай чарарал иер нехишар члугваз-
вай рушари ва гадайри чпис уьмуьрди,
къилел къезвай дуьшуьшри, чеб иштирак-
чияр жезвай вакъийри ийизвай таъсир-
дикай, хуси гъаларикай, веревирдерикай,
бахтлувилин ва я вафасузвилин муси-
батдин, перишан гъиссерикай къхизва.
Гъар са автордихъ вичин тлал, уьмуьрдин
четинвал, дерт-гъам авайди къатлуз жезва.
З. ДЕВРИШЕВАДИ къхизва:

Хайи члал чи туькьур тавур бейтер я,
Клелуналди тух тежедай эсер я,
Мичи рекъер куькьурнардай эквер я,
Бахтун гъевес деринардай гъетер я.

Милли члалал ашукъ ксаривай мегер
хайи члалакай къхин тавуна акъвазиз же-
дани?

Къеплинамаз лайлайдалди дидеди
Хайи члалан нехиш туна рикле зи.
Агакъайла жегъилвилин вядедив,
Багъри члалал рахана зав диге зи.

Дидед члалал цивицивна заз нуьклерни,
Вирт кватлзавай цуькверилай члужери,
Дидед члалал шуршурна заз вацлари,
Чпин дамах ачухна заз дагълари.
(З. САРУХАНОВ)

Чи мани, чи аваз - чи лезги гъарфар...
“Цлай”, “Цлелхем”, “цлайлапан” -
нур алай гафар!

Вилин нини хъыз хуьн чи дидедин члал,
Къилеллай пайдах хъыз къан
дидедин члал!

Гъар садан риклева дидедин къамат,
Члал тушни бес руьгъдиз гузвайди
къуват?!
(“Руьгъдин къуват”, Т. КЕРИМОВА)

Т. САЛМАНОВАДИН алакьун, бажа-
рагъ гъа сифтегъан “Булахдин гуьруьш”
ширдин цларарай акъваза. Адан къетлен-
вал риклел аламукъдай художественный
образар арадал гъунихъ, гекъигунрикай,
дидед члалан девлетдикай гъавурда
аваз ва устадилелди менфят къачу-
нихъ галаз алакьалуди я:

Руш тир члавуз юрта хъана
рехъ гатаз,
Гагъ ракъини, гагъ аязди хъевехъ гатаз,
Булах багъна, ана маса кар авай,
Яргъарилай заз килигиз яр авай.

Свас хъайлани къариди зун пирел хъиз,
Рекъе твадай хийир-дуьа мецел гъиз,
Варцелди къван атана квар вуьгудай,
“Ирид хцин диде хъуй вун”, - лугъудай.

“Булахдин” чешмедал атанвай ада
рикин сидкъидай лугъузва:

Эи азизбур, за квез “салам” лугъузва,
Эбеди яз дуствилин гьил вуьгузва.
Заз майдан це, заз верги це, заз цлай це,
Куь камалдин хазинадай заз пай це!

Дидедиз веледрин патай авай клани-
вал, вафалувал, ширинвал лугъуз те-
жерди я. Мус чун кеве гъатайтлани, чаз
тларвал гайитлани, мецел “диде” гафни

къведа, адаз эверни ийида. Саки вири
жегъилри чпин дидейриз шиирар бахш-
нава. Заз чидайвал, виридан риклера ди-
дейриз авай хуш гъиссерикай **Марьям**
АЛИСКЕРОВАДИ, Терана КЕРИМОВА-
ДИ, Жульета ОМАРОВАДИ къхенва:

Закай диде жедачир,
Йифен ахвар хана жуван
Аялар за хвеначиртла.

Закай диде жедачир,
Малаикар хъиз, веледар
Эи метлерал хъаначиртла.
(“Закай диде жедачир”, М.А.)

Гъахъдай зун жедайтла, ви чими гине,
Эцигдай къил хурал, гъилерни гъилел.
Къабулдай туьмер, вил аваз виле,
Чан диде, даях хъухъ, вуна куьмек це.
(“Дидедиз”, Т.К.)

Тамун юкъвай дердерин
На заз жигъир авуна.
Ширин ванци бендерин
Чун суьгъурдиз члугуна.
(“Диде зи экъв я”, Ж.О.)

Ватандин тлал са куьниви гекъиг те-
жерди я. Ада вичикай гьич гуьзет тавур,
рикел алачир вахтарани хабар гуда. Ил-
лаки гурбатдиз акъатайла, лезги тирви-
ляй вун кевера твадайла. Ихътин гъакъи-
къат вилериз акъазвай жегъилри рикл куз-
куз, къанунсуз крарал ажугьлу яз къхизва:

Юргъар тлалар-тлалар авахъиз
къавал,
Эи руьгъдин клусара акъудзава къал.
Агъузар ала къе чилелни цавал,
Вучиз алатнава къве жанавурдал?
(“Гъикрандин дуван”, Т.К.)

Яраб юкъвай къац авунвай
Эи халкъ мад сад жедайтла?
Самур вацл, вун тахсир къунвай,
Гъакимриз ван къведатла?
(“Самур вацл”, В.БАТМАНОВ)

Эи рикл къве пад хъайитлани,
Эи шад гуьгъуьл хайитлани,
Гъурбатдай чил гайитлани,
Вун за тадач, хайи ватан...
(“Ватан”, О.КЪАЗИХАНОВ)

Уьмуьр къиле тухун регъят месэла
туш. Яшайишдихъ гъар садаз гуьзет тийиз-
вай аламатар къалурдай суьгъурчивал
ава. Гъиле къелем къазвайбур ихътин ала-
матрай, агъвалатрай къил акъудиз, уьмуьр-
диз хуси къиметар гуз алахъзава:

Чи уьмуьр, белки, я къуьруь са муькратл,
Юкъвалай клар-клардай гъилевай
тларатл,
Шуьткъуьрна гатфарин атир квай
цуьквер,
Хъипи пешерикай хкатидай пекер?
(“Уьмуьр”, Т.К.)

Уьмуьр физва яваш-яваш кам къачуз,
Агакънава, рехъ атлана, къекъуьнда.
Инсафсузни алахъда ви хам атлуз,
Гьалт тавурай яшинда вун
туькьуьлдал.
(“Уьмуьр физва”, М.А.)

Зун гар хъана чуьллерама,
Йикъар-йифер душманарна.
Зун тапаррин къефесдава -
Чандиз на зи зулумарна.
(З. ДЕВРИШЕВА)

Гагъ вун залан са пар жедай клула зи,
На лугъуди вахт акъвазна дуьньядин.
Гапур хъиз вун аклиз хура, къвала зи,
Дар жедай заз нефес члугваз ватандин.
(“Йиф”, Л. АГЪМЕДОВА)

(КъатI ама)

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Чна виликамаз хабар гайивал, алатай гьафтада Махачкъалада, республикадин яшайишдинни зегьметдин адаптациядин ва профориентациядин У. Муртузалиевадин тиварунихъ галай центрада, набут ва сергьятламиш хьанвай мумкинвилер авай ксарин чпин бажарагъ къалурунун, абур кваллахдалди таъминарунун максадалди тешкилзавай республикадин “Абилимпикс” чемпионат 3-сеферда кыле фена. Къве юкьуз давам хъайи и серенжемда 150 (виликамаз хабар ганвай 100-дан чкадал) касди иштиракна. Абурун бажарагъдиз, алакьунриз тамашиз атанвайбурун къадаг 1000-далай алатнавай. Чемпионат тешкилуни карда 100-далай виниз волонтерри куьмекар, 85 экспертди абурун кваллахриз - кьимет гана. Серенжемдин иштиракчийрин - вири хьтинбуру тушир ксарин - алакьунри, бажарагъди, абурун руьгьдин хцивили, гьакни чемпионат кыле физвай центрада тешкилнавай шартлари кватл хьанвайбуру гьейранарна.

машгьул жедайдахъ инанмишарна. Ада Советрин Союздин девирда центрахъ и жигьетдай хьсан шартлар хъайидини рикел хкана.

- Ихьтин аялриз, абуруз тарс гузвай муаллимриз тамашайла, уьмуьр хьсан ва гзаф месэлягъ фад гьализ жедайвиле инанмишвал артух жезва. Къенин серенжемдин тежрибади ва ина чпин устадвал къалурзавай ксарин руьгьдин хцивили чун ахьтин фикирдал гьизва, - лагъана региондин Кыли. - Къенин юкьуз, еке конкуренциядин девирда, ихьтин идарайриз и кар регьят туштлани, амма кылииз акьудиз жедда. Алай аямда, интернет вилик физвай, цийи къайдада къазанмишдай мумкинвилер пайда хьанвай девирда, жегьил ксарин чпи чпелай кваллахдай чкаяр арадал гьунин мисаларни тими авач. Ик, Цунтл райондай тир жегьил итимди, вич яшаммиш жезвай дагьлух райондин хуьруьз интернет гьанмазди, вичиз хьсан къазанжи къведай кваллах жагьурна. Ихьтин мисалар мадни гьиз жедда. Кылинди, зегьметдал рикл хьун ва ахьтин ксариз чнани куьмек гун я. Чавай жегьил ксар чеб яшаммиш жезвай чкайра, квалера, ком-

миллетар яшаммиш жезвай чи республикади ихьтин серенжемдик кыл кутун иллаки шад жедай кар я, - кьейдна ада.

Чемпионатдин сергьятра аваз адан къвед лагъай юкьуз Дербентдин 7-нумрадин школа-интернатдин ва Меьгарамдхуьруьн райондин коррекционный махсус школа-интернатдин аялар патал РД-дин Тахо-Годидин тиварунихъ галай Милли музейди экскурсия тешкилна ва хьенчдин къапар гьазурунай мастер-класс кыле тухвана. Къейд авун лазим я хьи, и музейди сергьятламиш хьанвай мумкинвилер авай аялар патал вири шартлар тешкилнава.

“Абилимпикс” ва “Махсус Абилимпикс” чемпионатар агалуниз талуькарнавай шад мярекат Махачкъалада, М.Горькийдин тиварунихъ галай Урусин драмтеатрдин Гьвечи залда кыле фена. Дагьустандин зегьметдин ва яшайишдин жигьетдай вилик финин министерстводин жегьил кваллахдалди таъминарунун рекьяй “Агалкьун” центрадин регьбер Шамил Меьгамедова кьейд авурвал, серенжемдин нетижайрал асаслу яз, алай йисан но-

Дагьустандин Чехи мехьер

Къагьриман ИБРАГЬИМОВ

29-сентябрдиз Дербент шегьердин “Нарын-къеле” стадионда Дагьустандин чехи мехьер кыле фена: са юкьуз гьа са вахтунда 16 миллетдин векилрин гьар жуьре яшарин 24 жуьт эвленмиш хьана. И мехьери 10 агьзурдалай виниз шегьергьилири, кьунши районрин агьалири, гьакни Россиядин маса шегьеррай атанвай мугьманри иштиракна.

Ана Дагьустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий Къарибова, “Россиядин рекордрин Ктабдин” кылин редактор Алексей Свистунова, РД-дин туризмдин ва халкъдин сеняткарвиле крарай министр Расул Ибрагьимов, Дербент шегьердин кыл Хизри Абакарова, Дербент ва Меьгарамдхуьруьн районрин кылер Фуад Шихиева, Фарид Агьмедова ва масабур иштиракна.

Мярекатдин кылин иштиракчийр тамашачийри гурлу капар ягьуналди къаршиламишна.

Эвленмиш жезвай са жуьт квахнавайдакай мехьерин тамада Карен Мкртчяна малумарна. Абурухъ мярекатдин иштиракчийр, тамашачийр гзаф къекъвена, амма абур санайни жагьанач. Ахпа абур садлагъана стадионда цавай гьавадин чехи шарда аваз эвична. И нумради халкъдин шадвал мадни артухарна. И арада мярекатдик жегьилрин мукьва-кылилярни экечна. Абуру милли перемар алаз мехьер кыле тухунин адетар къалурна.

Ахпа гаф Хизри Абакарова гана.

- Гьурметлу дустар! Къез виридаз чизва хьи, Дербент виридалайни къадим шегьер я. Чи шегьердин тарихдин имаратар вири дуньядиз машгьур я ва абур ЮНЕСКО-дин ирсинин сиягьда тунва. Чи шегьер патал 2019-йис кьетленди, ам виликди финин цийи девир я. И кардин патяхъай чна Дагьустандин Кыл В.Васильеваз ва РФ-дин Федеральний Собранидин Федерациядин Советдин член Сулейман Керимоваз сагьрай лугьузва.

Гьурметлу чамар ва сусар! Куьн къе тарихдин зурба вакьадин шагьидар я. За къез яргьин ва бахтлу уьмуьр, муьгьуббат, сагьвал ва и дуньядал алай къван вири хьсанвилер хьун алхишзавай!

Иштиракчийри алхишрин хуш келимаяр А.Къарибовани лагъана. Ада жегьилриз ва мугьманриз и еке метлебдин вакьиа - чехи мехьер мубаракна, ихьтин зурба мярекат Дербентдин тарихда амукьдайди кьейдна. Дагьустандин Кыл В.Васильеван патайни кватл хьанвайбуруз ада чехи мехьерин сувар мубаракна.

Ана иштираккай машгьур мандарри, Дагьустандин кьуьлердай академический “Лезгинка” ва шегьердин “Гюнеш” ансамблири мярекат генани гурлу авуна.

Мехьерин нетиж кьун патал гаф Алексей Свистуноваз гана. Ада Дагьустандин Чехи мехьери къве рекорд эцигнавайди раижна: виридалайни гзаф миллетрин ва виридалайни гзаф мугьманри иштираккай мехьер. Ада и мярекат Гиннессан рекордрин Ктабда гьатнавайди малумарна. И кар тешкилзавай сертификат ада Хизри Абакароваз вахкана.

Руьгьдиз хцибурун алакьунар

Чемпионат ачухуниз талуькарнавай мярекатда РД-дин Гьукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий Къарибова, РД-дин Кылин ва Гьукуматдин Администрациядин руководитель Владимир Иванава, республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникацийрин министр Сергей Снегирева, зегьметдин ва яшайишдин рекьяй вилик финин министр Изумруд Муьгьубдиновади, жегьилар кваллахдалди таъминарунун рекьяй “Агалкьун” центрадин, WorldSkills ва “Абилимпикс” чемпионатрин РКЦ-дин регьбер Шамил Меьгамедова, мадни региондин са жерге министерствойрин ва ведомствойрин векилрини иштиракна. Ам Дагьустандин зегьметдин ва яшайишдин рекьяй вилик финин министр И.Муьгьубдиновади ачухна.

Ада куьрелди серенжемдин иштиракчийрикай, максадалдай, къвердавай адан иштиракчийрин ва хилерин къадаг артух хьуникай лагъана, кылинди, гьар садаз вичин мумкинвилер къалурдай кьетлен майдан - кьетлен шартлар тешкилиз алакьнавайди кьейдна.

Мярекатдила гьуьгьуниз кватл хьанвай ксар, гьа гьисабдай яз Дагьустандин Кыл Владимир Васильевни, чемпионатдин иштиракчийри чпин алакьунар къалурзавай майданриз тамашна. Сергьятламиш хьанвай мумкинвилер авай ксар патал ихьтин мярекатар гзаф важиблу тирди кьейд авунихъ галаз сад хьиз, региондин Кыли мукьвал гележегда чемпионат кыле физвай центрада арадал гьайи продукция маса гунин жигьетдай къайгьударвал авунин, къулай шартлар яратмишунин месэладал гьукуматдин дережеда

пьютеррихъ ацукьна, икьрарин бинедаллаз жуьреба-жуьре заказ кылииз акьуддайвал кваллахал желбийиз жедда, - лагъана Владимир Васильева.

РД-дин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникацийрин министр С.Снегирева алава хьувурвал, Дагьустандин ИТ сообщества сергьятламиш хьанвай мумкинвилер авай 300-далай виниз активный иштиракчийр ава.

- Алай вахтунда чун инал чпикай ихтилат физвай ксар жагьурунал машгьул я. Ахьтинбуруз виликди физ куьмекадай умуми майдан арадал гьунин максадалди чехи гуьруьш тешкилда. Сергьятламиш хьанвай мумкинвилер авай ксарин къуватар лазим терефдихъ элкьуьрун ва абуруз рехъ къалурун герек я, - кьейдна министрди.

Чемпионатдин сергьятра аваз тешкилнавай “Махсус Абилимпикс” чемпионатдини кватл хьанвайбурун фикир вичел желбна. Психикадин нукьсанар авай инсанри иштиракзавай и серенжемдикай “3и Дагьустан” конкурсдин гьалибчи, РД-дин жегьилрин крарин рекьяй министрдин заместитель, и проектдик кыл кутур Патимат Омаровади суьгьбетна.

- Къе чун Дагьларин уьлкведин меркезда кыле физвай тарихдин метлеб авай вакьиадин шагьидар хьанва. Дагьустандин Кыл Владимир Васильева тереф хуьналди, Россияда сад лагъай сефер яз “Махсус Абилимпикс” гьерекат кыле физва. Кьетлен ацукьун-къарагьун хас тир жуьреба-жуьре

ябрдиз Москвадин ВДНХ-да кыле фидай Милли чемпионатда иштиракун патал республикадин хьанвай команда тешкилда. Ада, чемпионатдин иштиракчийриз хьиз, экспертриз ва спонсорризни чухсагуьл лагъана. “Абилимпикс” чемпионат неинки устадвал къалурдай, гьакл кваллах жагьурдай мумкинвални авай кьетлен майдан тирдал мад сеферда фикир желбна. Гьикл хьи, эксперттин арада кваллахал къазвай ксар (работодатель) гзаф авай. Адан

гафарай мадни малум хъайивал, акьажунрин иштиракчийрилай, сергьятламиш хьанвай мумкинвилеризни килиг тавуна, чпин вилик эцигнавай везифаяр регьятдаказ кылииз акьудиз алакьна. Са гафуналди, руьгьдиз хци инсанри - школада клелзавай аялри, студентри, пешекарри - чпин пешекарвал лайихлудаказ къалурна. Экспертри, халахатурвиле рехъ тагана, абурун алакьунриз кьимет гана.

Шад мярекат республикадин яратмишунардай коллективрин иштираквал аваз гьазурнавай концертдин программадалди акьалтна.

РИКЕЛ ХКИН: Дагьустада “Абилимпикс” гьерекатдин 1-чемпионат 2017-йисуз Каспийскда, “Энергия” тивар алай ДЮСШ-да кыле фена. Иштиракчийрин къадаг 30-далай гзаф тир. Абурун арада Махачкъала, Каспийск, Буйнакск, Москва шегьеррай, Хив, Табасаран, Чарода ва маса районрай атанвай жегьил гадаярни рушар авай. Чемпионатдин программадик 6 хилляй - психологиядай, программировандаиди, массаж авунай, таржумачивилляй, баскетбол кьугьунай ва школада клелзавай аялар патални куьлуьхтаридай шикилар гьазурунай - акьажунар квай. Гамар ва халичаяр хрунай а чемпионатдин сергьятра аваз презентацияни кыле тухванай.

Ахцегь райондин 90 йисан кьаршидиз

Ачух цавун кIаник кIвай музей

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

(Эвел - 34-39-нумрайра)

Жегьилрин культурадинни машгьулардай “Самур” комплекс

Кьиблепатан Дагьустанда виридалайни хьсанбурукай сад тир надир дарамат Ахцегьрин тамашуниз лайихлу чкайрикай сад хьанва. Ам Ахцегь, Докьузпара ва Рутул районрин агьалияр патал бажарагьлу карчи - меценат, чехи руьгьдин кас тир луткунви (революционер, ДАССР-дин юстициядин нарком ва прокурор (1928-29-йисар), Махачкьала шегьердин советдин председатель (1934-37-йисар), Самур округдин патай Виридагьустандин советрин съезддин делегат (1923-37-йисар) хьайи Жигерхан Исмаилован хтул) Жигерхан Сулейманова вичин такьатрихь эцигна.

“Самур” комплекс 2014-йисан февралдиз ачухна. Ана ресторан, 700 чка авай банкетрин зал, мугьманхана, бильярд кьугьвадай кIвал, медицинадин надир центр (2016-йисан 1-июндиз ачухна, “кьизилдин медицинадин” кьайдада тадаракламишнава), спортдинни тренажерин зал, кумекчи майишатар - майвар битмишардай теплицаяр, верчерин, девекьушарин (страусрин) ферма, малар тукьвадай цех, СТО ва маса чкаяр ава. Комплексдин гьаят акьван кьулайдаказ ва гуьрчедаказ тукьлуьрнава хьй, ина гьар йикьан кIвалахдила гьугьуниз инсанривай ял ягьиз жезва. Ам гьам чкадин агьалияр, гьам мугьманар патал рикI алай чкадиз элкьун дьушуйшдин кар туш.

Ахцегьар, гьакьикьатдани, Дагьустандин туристивилин центрайрикай сад я. Мугьманар, туристар, адет яз, инин тамашуниз лайихлу чкайри чпел желбзава. Абуру еке ашкьидалди кумьне заманайрин гуьтуь кумьне сейрда, чкадин агьалийрихь галаз гуьрушмиш жеда ва надир чкайрин шикилар яда. Ахьтинбурук Ахцегь райондин культурадин кIвалин вилик кIвай В.И.Ленинан (ам 1940-йисуз эцигна, 2012-йисуз памятник алудна, амма са тIмил вахтундила ам вичин чкадал хкаж хьувуна), СПК-дин гьаятда авай Кьазимегьамед Агьасиеван, писатель Кьяс Междован сурал алай, вичин тIварунихь галай паркуна хкажнавай Мукьтадир Айдинбегован, аграрный колледждин гьаятда авай революционер Асанга Агьмедован, Валентин Эмирован, Хуьруь Тагьиран, Аскар Хасбулат-Сарьдждадин памятникарни акатзава.

И.В.Сталинан памятникдин кьисмет итижлуди я. Гаф кватай чкадал лугьун, Ахцегьа регьбердин кьве скульптура ама, гьахь лагьайтIа, хуьруьн юкьва постаментрал ваь, ватанпересвилин гуьгьулар авай ксарин - Мегьамед-Шефи Мейланован ва рагьметлу духтур Межд Эдиеван кIвалерин гьаятра.

- Им 1962-йисуз хьайи кар тир. А чIавуз за Ахцегьрин райПО-да кIвалахзавай, - суьгьбетзава Мегьамед-Шефи Мейланова монументдин кьисметдикай. - ГьикI ятIани, чаз складда метягьриз чка авун патал герек амачирвилляй кIвачихьай галуднавай ва тергзавай, гьеле ачухни тавунвай И.В.Сталинан еке памятник анай акьудзавайдакай хабар хьана. За ам кьутармишун кьетIна. Ам райондин центрадин майданрикай санал эцигун патал тайнарнавайди тир, амма 1953-йисуз регьбер кьейидалай гьугьуниз садазни герек амукьнач ва адан кьисмет масад хьана. Сифте сеферда чун, дустар, ам складдай акьудиз чалишмиш хьана. Амма чи тIем акакьнач. Ахпа чна кIарасдин алерар тукьлуьрна, абурал скульптура авай ящик эцигна, трактордихь гилигна, зи гьаятдиз хкана, багда эцигна.

Сифте вирида и кар кваз кьуначир. Гуьгьунлай райондин руководствомди, кьайдаяр хуьдай органри ам алудун теклифна. Гьатта са чиновникди залай Москвадизни арза хьена. Зи патав са гьихьтин ятIани ксар атана, килигна ва мягьтел хьана амукьна. За абуроз хьайи-хьайивал суьгьбетна. Абуру зав лап гуьрметдивди эгечIна ва эхирдай лагьана: “Гьар са касдиз абургуьрметзавай регьберин памятникар чпин кIвале эцигдай ихтияр ава”.

Мегьамед-Шефи халу вахт-вахтунда шир ягьиз, михьидаказ хуьз, вичин памятникдихь ва адан вилик канвай цукьверихь гелкьезва. “Ихьтин тегьерда И.В.Сталинан эгечIиз чаз мектебда, гьечIи чIавадай диде-бубайри кIвалени чирна”, - лугьузва ада. Сталиназ килигиз Махачкьаладай, Москвадай, Гуржистандай ва маса чкайрайни инсанар кьезва.

Жегьилри теклифзава

Амина МУСЛИМОВА

Дагьустанда ТЭК-дин месэлайрай Вирироссиядин жегьилрин производствонин совещание - Вирироссиядин энергия кьенят авунин ва экологиядин “Санал гужлуя!” фестивалдин сергьятра аваз адет яз тухузвай мярекат ийикьара, “РусГидро” ПАО-дин кумекдалди Дагьустандин государствонин технический университетда (ДГТУ) кьиле фена.

Совещанидал яшайишда электроэнергия кьенят авунихь ва энергоэффективный технологияр ишлемишунихь элкьуьрнавай жегьилрин проектар майдандиз акьудна.

ДГТУ-дин студент Шихали Шихалиева электроэнергия гьисабдиз кьачудай “акьуллу” кьайдайрикай ва и рекье авай гегьенш мумкинвилерикай суьгьбетна. Цийи алатдин кумекдалди электроэнергиядин система яргалай идара ийиз жезва. Ида лагьайтIа, электроэнергия кьенят авун таьминардай, са шумуд жуьре тарифар кваз кьуна, электронный кьайдада ишлемишнавай электроэнергиядин пулгуз жедай ва и гьерекатриз са касдивайни таьсир ийиз тежедай

кьайда кардик кутадай мумкинвал гузва.

Идалайни гьейри, Шихали Шихалиева гьазурнавай шейэрин арада яшайишда ишлемишзавай газ ва яд гьисабдиз кьачудай счетчикар патал алава алат (приставка) авай. Адан кумекдалди электроэнергия гьисабдиз кьачунин кIвалах автоматламишиз ва коммунальный куьллуьгьрай гьакь кьачунин сад тир система тукьлуьруниз ийизвай харжияр тIмилариз жезва.

Коммунальный куьллуьгьрай гузвай гьакьийрин месэладикай рахун РАН-дин ДНЦ-дин виниз тир температурайрин институтдин куьллуьгьчи Маржана Дибировади давамарна. Ада Дагьустандин алимри тукьлуьрнавай рахьнин чимивал ишлемишдай цийи жуьредин системайрикай лагьана. Теклифзавай системайрин кьилин артуханвал адакай ибарат я хьй, абурун кьиметар тIем акакьдайбуру ва чебни (тадаракар) асантдаказ чкадал тайнариз ва ишлемишиз жедайбуру я.

“Рахьнин чимивал ишлемишдай системайрихь республикадин кьакьан дагьалара авай районрин агьалийрин арада еке игьтияж ава. Ана акакьзавай рахьнин чимивал винизди я, электрикдин сетрай

квахьзавай электроэнергиядин кьадарни тIмилди туш, - кьейдна ада. - 120 агьзур манатдин кьимет авай тек са системади коммунальный куьллуьгьриз гузвай гьакьидин кьадар йиса 36 агьзур манатдин тIмилардай мумкинвал гуда. Кьилинди ам я хьй, рахьнин чимиваликай менфят кьачудай тадаракри дагьлух районар электрикдин сетрал акьалтзавай пар кьезилардай мумкинвал гуда”.

Университетдин маса студентди - Мурад Микаилова - са фаздин сетра авай электроэнергиядин кьадар ва ери гьисабун патал вичи тукьлуьрнавай алатдикай (контролер) суьгьбетна. Ада тукьлуьрнавай приборди гьам активный, гьамни ре-

активный энергия гьисабдай мумкинвал гузва.

Вирироссиядин жегьилрин производствонин совещание Вирироссиядин энергия кьенят авунин ва экологиядин “Санал гужлуя!” фестивалдин сергьятра аваз уьлкведин вири регионар тухузва.

“Жегьилри и кьайдада тежрибалу муаллимрихь ва энергетикадин хилен компаниярин руководителрихь галаз рафттарвал авуни ТЭК-дин кар алай компаниярин производствода гьалтзавай хци месэляяр гьялуни рекье жуьреба-жуьре теклифар кIватIдай мумкинвилер ачухзава”, - кьейдна мярекатдал ДГТУ-дин ректор Тагьир Исмаилова.

Алай йисуз совещанидин эксперт республикадин энергетикадин хилен кар алай компаниярин руководителрикай хьана: “РусГидро” ПАО-дин Дагьустандин филиалдин директор, “Дагьустандин сетевой компания” АО-дин идара ийизвай директор Владимир Сыщиков, РД-дин тарифрин рекьай куьллуьгьрин руководитель Амирхан Умаханов ва “Дагьустандин энергосбытдин компания” ПАО-дин руководителдин заместитель Мегьамедгьабип Алигьажиев. Мярекатда гьакьни республикадин министерствойрин ва маса идарайрин векилрини иштиракна.

Кьилихар - абурлу, руьгь - михь

Бикеханум АЛИБЕГОВА

Хачмаз райондин Лежет хуьре заз танишар, ярар-дустар гзаф ава. И гатуз зун ана МЕЛИКАЛИЕВ Жабраилахь галаз таниш хьана.

Жабраил 1965-йисан 2-февралдиз совхоздин кьилин агроном Абубекиран хизанда дидедиз хьана. Меликалиеврин хизанда 8 велед ава: 6 рушни 2 гада.

Диде-бубади хьсан тербия гана чехи авунвай абур вири динж я.

Жабраила мектеб, ахпа Бакуда гуьлерин гимийрин рекьай техникум куьтыгьна, электриквиллин пеше хьана. Ада Астраханда гимийрин идарада электриквиле кIвалахиз эгечIна. Адан жавабдарвиллик квай гимияр Каспий гуьлуьн Кьерехда авай кьечепатан вири уьлквейриз пар тухузвайбуру тир. Амма Жабраилан бубадиз хчин пеше бегенмиш хьанач. Гьар сеферда адан патав фейила, бубади хциз, гуьлерин кIвалах туна, вичин патав хьша лугьуз тагькимардай. Хцихь хизан хьайила, бубадиз ам хайи ерийривай яргьара амукьуникай кичезвай. Эхирни бубадин тIалабун Жабраила кьилиз акьудна - Каспийдин церин бушулухар кьулуьх туна, ам кIвализ хтана.

Са кьадар вахт алаятайла, Жабраил кеферпата авай

Ноябрск шегьердиз ана яшмиш жезвай вахан патав фена. Ина ам газдин турбайрихь галаз алакьалу чехи карханада электриквиле кIвалахал акьвазна. Ана ада хизанни кутуна.

Жабраил цукьвер хьтин пуд рушан буба я. Абур вири динж хьанва. Жабраил бубадихь галаз хуьруьз хтана, адан хтулрини ял язава. Адаз ина вичин кIвалюьгь, багьрияр, ярар-дустар ава.

Са шумуд йис вилик Жабраила Ноябрскда вичин хуси идара ачухна, ана зегьмет чIугвазва. Кеферпатан шегьерда адаз ярар-дустар пара хьанва. Аниз кIвалахиз кьезвавай лезги гадайризни ада вичелай алакьдай кумекар гузва.

Четин береда инсандин гьил кьун адан бубадин тарс я. Жабраилаз неинки бубадин тарсар, гьакьни играми бубайрин ери тир Миграгьрин хуьр, анин тарих, инсанрин кьисметар иллаки хуш я.

Жабраилан диде-буба Хачмаз райондиз гьеле фад куьч хьанай, амма хайи хуьруькьай кIвач атаначир. Жабраилни, кеферпатай хтайла, аниз физва, хайи дагьларин кьужахда адан руьгь тух жезва. Ахьтин вахтар ам патал виридалайни багьабур, адаз ана дагьларин шимедин бици хьипрепIни багьа я.

Алай вахтунда Жабраил вичин чехи буба суьругьун авур чка жагьуриз алахьнава. Ругуд аял кIвале туна, халкьдин душман я лагьана, чехи буба гьикI тухванайтIа, адаз чизва. И кар ада бубадин тIал рикле амаз рагьметдиз фейи вичин буба Абубекиран тIварцIиз ийизвай гуьрмет хьиз кьабулзава. Лезги руьгь квай Жабраил хьтин рухвайрал зани дамахзава. Жабраил Абубекович абурлу хесетрин, руьгьдиз михь инсан яз акуна заз. Гьина аватIани, сагь-саламат хьурай чи намуслу ватандашар!

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Дагъустандин лайихлу муаллим, РФ-дин умуми образованидин лайихлу къуллугъчи, алим Мегъамед Гъажиеван тиварунигъ галай премиядин сагиб, журналист ва шаир Абдул Наврузбекович АШУРАГЪАЕВА фадлай Хив райондин Фригърин мектебда лезги чалан тарсар гузва. Гзаф йисарин тежриба авай пешкарди хайи чалан месэлайрикай, мектебра тарсар гунин методикадики вичин веревирдер газетдин куьмекдалди мукъвал-мукъвал халкъдал агакярзава, мектебда клелзавай аялар яратмишунрал желбзава... Са гафуналди, жележегдин муаллимар патал ам хъсан чешне я. И мукъвара за адахъ галаз кыле тухвай ихтилатни чалакай, мектебда лезги чалан тарсар тешкилзавай тегъердикай хъана.

■ Абдул муаллим, куьн гзаф йисара мектебда кваллахнавай ва и кар агалкъунралди давамарзавай муаллим я. Гъавилляй исятда лезги чал авай галдиз куьне гудай къимет итижлу жеда.

- Лезги чаланни эдебиятдин месэлайри зи фикир гъамиша чпел желбна ва исятдани и хилериз итиж ийизва. Чалан алимвиллин

Яратмишунрал желбзава

дерейайри агакъянчлани, жув чалан гъавурда акъаз алахънавай тежрибалу муаллим хъунал за шадвалзава.

Эхъ, эхиримжи вахтара чалан бегъердин тар юзуриз алахъайбурни хъана. Дувури хайи чил мягъкемдиз къунвай, халкъдин къисметда мармардиз элкъвенвай чалан вилик ахътинбуру чпин къуватсузвал аннамишна. И карда, риклел хун лазим я хъи, "Лезги газет" къалхани тур хъана майдандиз экъечнай. Гуьжетар къизгъин хъайи береда за жуван фикирни рикле тунач.

За фикирзавайвал, миллетдин ярж тир хайи чала цуьк акъудзава. Адан къисмет хъсанди хъун патал сагъибрини къайгъударвал квадарна кландач.

■ Бязи пешкарри лезги чала гъялна кланзавай месэлайр гзаф хъанва лугъузва. Куь фикирдалди, гъялунин важиблувал авай месэлайр гъибур я?

- Пешкарар тушиз, пешкарар жез кланзавайбурни ава. Ахътинбуру хайи чалан алемдик ленгер кутаз алахъзавайбур я лагъайтлани жеда. Чала гъялна клани лап еке месэлайр ава лугъун гъяклан къундармаяр я. Бес а месэлайр халисан пешкарар-алимар рагъметдиз фидалди вучиз авачир? Садлагъана абур гъинай пайда хъана? Чал къарникъузрин чуьл туш эхир...

Гъялна клани чарасуз месэлайр авайтла, чалан мезрейриз лукъман хъиз экъечзавай алим Нариман Абдулмуталибова, Хив райондин Захитрин хуьрун мектебдин муаллим, филологиядин илимрин кандидат Руслан Къарабекова абуроз фикир тагана тадачир. Куьрелди лугъуз жеда хъи, члехи месэлайр авач, куьлуб-шуьлуьяр кваз къан тийин.

■ Абдул муаллим, а кваз къан тийизвай куьлуб-шуьлуьйрикайни кве гаф лагъайтла жедачни?

- Абуроз куьлуб-шуьлуьяр лугъунни, са патахъай, дуьз жезвач. Чала куьлуб-шуьлуьяр хъун герек туш. Чалан гъар са сес, гъижа, гаф, ибара еке метлеб авай, чал чпикай ибарат тир затлар я. Чала вичин сергъятриз акъатзавай гъар са нукътла алцумзава. Чаз аквазва хъи, бязибур чала са гъихътин ятлани "цлийивал" тваз алахъзава. Месела, "я" гъарфуни чкадал "йа" хъини чаз артухан къулайсузвилер арадал гъида. Мана авачир ихътин "цлийивилер" за куьлуб-шуьлуьйрай къазва.

■ Куьне лезги чалан алфавитдик нефес галачир (тт, чч, кк... чил - ччил, тар - ттар, кар - ккар...) куктунин чарасузвал аваз гъисабзавани?

- Сир туш хъи, чи чала, алфавитда нефес галай ва нефес галачир сесер хъайиди я. Амма 60-йисара, а сесерин лазимвал тахъуниз килигна, абур чи гъарфаргандай акъудна. Зи фикирдалди, абурин лазимвал чаз исятдани авач. Ктабрихъ, газетрихъ галаз датлана алакъа авай инсанди а сесерай регъятдиз кыл акъудда. Муькуь патахъай, къенятвални жезва. Чун гила, трактор туна, туьрез гваз цаниз экъечдач къван.

■ Мектебда клелзавай ученикар, абурин диде-бубаяр хайи чалав гъикл эгечзава? Хайи чалахъ галаз адан сагъибрин рафтарвал эхиримжи 20-25 йисуз гъикл дегиш хъанва?

- Лезги гъарфарганда авай туькуьр хъанвай гъарфар (къ, къ, хъ...) чизвач лугъуз, диде-бубайри чпин аялар хайи чалан тарсарикай азад авун тлалабдай дуьшувшарни гагъгагъ жезва. Багънани бинесузди я: гуя хайи чалал алахъайтла, аялдиз маса тарс чир хъийидай вахт амуькзавач.

Вилик вахтара мектебдинни диде-бубайрин арада сих алакъаяр авай, гила лагъайтла, гъар сад вичин сагъиб я. Хайи чалай 9 ва 11-классра имтигъанарни амач, и кардини, са

шакни алачиз, пис патахъай таъсирзава. Директорди гъевесламушунин грамотаяр гунилай гъейри, хайи чаланни эдебиятдин олимпиадайра агалкъунар къазанмишай аялриз, абурин муаллимриз са жуьредин фикирни гъузмач.

■ Куьне кваллах тешкилзавай тежрибикай, аялрин агалкъунрикай, гъа жергедай яз яратмишзавайбурун кружокдикайни ихтилатнайтла кланзавай.

- Гъакл тарс гун, гъатта цийи жуьреда хъайитлани, тлимил я. Югъ-къандавай гегъенш жезвай чирвилери са вуч ятлани мад ва мад тлалабзава. Тарсарилай гъейри, за аялрик яратмишдай гъевесни кутазва. Эгер хъсандиз клелзавай аялдик яратмишунин вердишвилер квачтла, муаллимди адахъ галаз эхирдалди кваллахнач лагъай чал я. Сочиненияр кхъини аял вири рекъерай вилик тухуда. 80-йисара за мектебда "Сифте камар" твар алаз эдебиятдин кружок кардик кутуна. А чавуз вацра къведра цлан газетарни акъудна, цидуралди аялар газетди вичел желбна. Яратмишунрин рекъяй аялар вилик физ акурла, чна "Кард" журналдиз, райондин "Экуь гъед" газетдиз рекъер ачухна. Са къадар йисарилай аялри теснифай эсерар республикадин дережадин "Лезги газетдин" чинризни акъатиз хъана. Фригърин аялрик ашкъи кутур шаир ва публицист Мердали Жалилоуз чухсагъул. Цинин йисуз чна, "Сифте камар" твар гана, аялрин шиарани гъикаяар авай сифте квалтални чапдай акъудна.

■ Гъукуматдин дережада хайи чаларин гуя къайгъударвалзавай хабарарни пайда жезва. Амма мектебра хайи чаланни эдебиятдин тарсарин къадар йис-сандавай тимилаззава, ктабрин къитвални артух жезва. И гъакъикъатдиз квевай гъихътин къимет гуз жеда?

- Бязи вахтара миллетдин рикл къарсатмишдай гафар Госдумадин трибунаирихъай рахазвай векилин сиверайни акъатда. "Аялдизни адан диде-бубадиз клан хъайитла, клелрай, чиррай хайи чал, тахъайтла, - ваъ" - ихътин вижесуз фикирарни эхиримжи вахтара халкъдин арада чукурнава. Заз гъукуматдин патай милли чалар патал виле акъадай хътин къайгъударвал аквазвач. Ктабрин къитвални йис-сандавай артух жезва. Заз гъалар хъсан жедайдахъ, сиясатдин гъава чимивилихъ элкъведайдахъ инанмишвализ кланзава.

Чаз кхъизва Лезги чалаз иесияр ава

Гъасан ХАСИЕВ

МАЛУМ я хъи, гъар са халкъ вичин дидед чалалди къуватлу ва къудратлу я. Чал аватла, халкъни ава. Халкъдиз руьгъ гузвайди чал, меденият, эдебият, мектеб ва адетар я. Дидед чал чи намус, дамах, гъейрат, девлетни я. Гъакл тирвилляй чаз ам ширин я. Диде ширин тирдаз дидед чални ширин жеда, хайи чилни.

Лезги чал лагъайла, зи риклел сифте яз дидеди ягъай лайлаяр къведа, вилерикай халкъдин шаир Стал Сулейманан чуьнгуьр, адан экуь поэзия карагда. Япариз "Лезгинкадин" хуш аваздин ван къведа. Рагъимат Гъажиевадин гуьзел сесини гуьгуьлар ачухарда. Гурлу Самур вацлукай, къакъан Шагъ дагъдикай веревирдда...

Дагъустандин халкъдин шаир Расул Гъамзатова вичин яратмишунра дидеди гъикл маса улкъведиз акъатнавай вичин хва гуьзлемеишзаватла кхъенва. Рекъидалди дидедин вил галамай хва ахъунихъ. Хъци вичин хайи чал риклелай алуьдайди чир хъайила, дидеди ам амачирдай, къейидай къунай.

Чал халкъ санал кватлун, ам дуьньядин винел амуькун патал члехи къуват, халкъдин фикир я. Вичин фикир авачир халкъдикай халкъ жедач.

Хайи чалан къетивилерикай суьгъбет авуналди, Кцлар шегъердин 2-нумрадин юкъван мектебдин лезги чаланни эдебиятдин муаллим Севда Къарибовади лугъузва:

- Дидед чал хъсандиз чидай аялриз муькуь чаларни регъятдиз чир жеда. Гъакл тирвилляй алимри лугъузва: дидед чал вири илимар чирун патал ачар я. И ачардив чирвилер авай гъар са кваллин раклар ахъайиз жеда. Гъайиф хъи, бязи диде-бубаяр чпин аялриз дидед чал чирунив рикливай эгечзавач, гзаф аялривай чпин дидед чалал рахаз, кхъиз, клелиз жезвач.

Дидед чал чирунин жигъетдай мектебра татугайвилер гзаф ава. Сад лагъай классдиз клелиз фенвай лезги аялдиз чизвайди тек са вичин дидед чал я. Мектебда аялдиз азербайжан чалалди кхъиз-клелиз муькуьвай чирзава. Юкъван мектеб куьтгъяй гъар са аялдиз азербайжан чал михъиз чир жезва. Амма вичин дидед чалал кхъиз-клелиз четин жезва. Идан сеbeb программада сяттерин къадар тлимил хъун я. Азербайжанда мектебдин программада лезги чал чирун патал I-VIII классра ганвайди гъафтеда 2 сят я. Са шакни алач хъи, и 2 сятдин къене дидед чал чириз жедач. Чи сад лагъай классра клелзавай аялри 3 букварь (дидед чалан, азербайжан чалан ва урус чалан) чирзава. Аялар четинвилера гъатзава, абур элифар какадарзава. Гъавилляй заз ихътин теклиф гуз кланзава: I-III классра урус чалал клелзавай аялри - дидед чалан ва урус букварь, азербайжан чалал клелзавай аялри дидед чалан ва азербайжан чалан букварь чирайтла, хъсан жедай. Муькуь пуд лагъай чал IV классдила чирна кланда.

Дерт жедай месэлайрикай садни ам я хъи, чи члехи къуллугърал алай лезгийриз дидед чал ерли чидач, я абур квазни къазвач. "Вучда лезги чалакай, ам низ герек я?" - лугъузвайбуруз заз икл жаваб гуз кланзава: дидед чал хайи йикъалай суруз фидалди гъар са касдиз лазим я. Хайи диде хуш туширдаз, гъелбетда, дидед чални хуш жедач. Гъакъикъат гъа ихътинди я.

...Мукъвара зун Севда муаллимдин тарсуна хъана. Аялри тарсуниз ийизвай маракъ, итиж члехиди тир. Чна абуроз суал гана:

- Балаяр, лезги чал квез бегенмиш яни? Ам чирун четин туш хъи?

Аялри саналди жаваб гана:

- Гзаф бегенмиш я, зеррени четин туш. Хуш я чаз и чал!

Ахпа аялри хордалди Стал Сулейманан шиир клелна:

*Вич мажбур тир лезги чалал
Жезмай къван рахана кланда!*

Етим Эминан ва Хуьруьг Тагъиран шиирарни аялри члехи гъевесдалди, интонациядалди хуралай клелна.

И арада зи риклели члехи философ, шаир Лезги Салегъан шиир атана:

Лезги чал течирдаз гъич фарс

чир женни?

Эдеблу са кваллах, я тарс

чир женни?

Муаллим С.Къарибовади лугъузва хъи, муаллимдиз герекди программа я. Келунин вилик акъвазнавай месэлайр, аялриз гана кландай чирвилерин мана-метлеб чир хъун чарасуз я. И месэлайр гъялун патал агъадихъ галай крар важиблу я: клелиз-кхъиз чирун ва чал гегъеншарун, грамматикадин малуматрикай гзаф рахунар авун.

Эдебиятдин тарсарин нетижалувал хкажун патал чна конкурсар малумарзава. Лезги чалал кхъизвай сочиненийрин менфятни члехиди тирди къейдна кланда. Мукъвара чна VI классда. "Лезги я зун!" твар алай сочинение кхъиз туна. Валегъ Гъасанова кхъей сочинениди сад лагъай чка къуна. "Дагълар юкъвалай атлудай, рагар паддай, снер сад-садак какадардай лезги я зун! Вучиз лагъайтла, Шарвилдин хтул я зун! Душмандин хура цлай акъурдай, Ватан душманриз маса тагудай, хайи халкъдин виждан хуьдай лезги я зун! Вучиз лагъайтла, Валентинан стха я зун! Чка атайла, къулухъ элкъвен тийидай, гаф чинал лугъудай, къулухъай рахан тийидай лезги я зун! Вучиз лагъайтла, Сулейманан мирес я зун! Женгерикай кичле тежер, жазайрикай тлар тежер, четин вахтара, халкъ текдиз туна, кат тийир лезги я зун! Вучиз лагъайтла, Нуреддинан давамчи я зун! Къуьнерихъ япунжи, къилел бармак алай инсандихъ душманни авайди я лагъана, игътият яз, гапур къадай, квалчерик цайлапандин йигинвал квал лезги я зун! Вучиз лагъайтла, "Лезгинкадин" жигит я зун!..

Ибур тушни чи халкъдин вилик квайбур? Ибур тушни чи халкъ вирирнра машгъурзавайбур? Ибур тушни чи халкъдин намус, виждан хвейибур? Я! Ибур я чи дагъларин виклегъ рухваря! Бес зунни и дагъларин лезги хва тушни?!"

Дугъриданни, В.Гъасанован сочинение тафаватлу я. Ам асул лезги дидед хва я. Баркалла ихътин лезгидин къелемдиз!

Муаллимди къейдна хъи, "Лезги газет" лезги чалан чешме я. Ам зи гъилик, зи вилик гъар тарсуна ква. Ада чи руьгъдиз, игътиярриз жаваб гузва. За ам цларба-цлар клелдай вахтар гзаф я. Вучиз лагъайтла, зун лезги чалан муаллим я эхир!

Мектебдин вири коллективди завай чпин чими саламар, разивал ва хуш мурадар "Лезги газетдин" журналистририв ва клелзавайбурув агакярун тла-лабна.

Кцлар шегъер

Надият ВЕЛИЕВА

Са къадар яшар хъанвай, уьмуьрдин уькуьцуру дадмишнавай инсанрихъ галаз таниш хъун, абурухъ галаз суьгьбетар авун риклиз хуш жедай маракълу кар я. Яшлу инсанар хуьруьн-къвалин, кимин абур я гъавайда лугъузвач. Икi, и йикъара зун Махачкъала шегьерда яшамш жезвай, вичин яшар 92 йисав агакънавай, вад аял хвена тербияламишнавай Бадия Мухтаровна НУРМЕГЪАМЕДОВАДИХЪ, чина берекатни нур авай, сивел мили хъвер алай камаллу дишегьлидихъ галаз таниш хъана. Жузун-качун авурдалай къулухъ за адавай вичин уьмуьрдикай куьрелди суьгьбет авун тlалабна.

- Зун, чан халадин, 1927-йисуз Докъузпара райондин Мискискарин хуьре зегьметкеш хизанда дидедиз хъана, - башламишна ада вичин ихтилат. - Зи дидени буба колхозчир тир. Чи хизанда 2 стхани са вах авай. Чехи стха Гъасан фронтдиз фена. Ватандин Чехи дяведин цlаярай адаз, гъайиф хьи, элкьвена хизандин патав хтун къисмет хъанач.

Уьмуьрдин юлдашдихъ галаз

Къвалин берекатни я, куьлегни

Ам дяведа телеф хъана. Агъабега колхозда къвалахзавай. Алай вахтунда ам вичин хизан галаз Мискиска яшамш жезва.

Четинвилер, дарвилер, риклин тlарвилер, вилерал накъвар алай вахтар зи уьмуьрда, гьелбетда, тахъана амукънач. Зи жаван вахтарни залум дяведин дар, четин йисарал ацалтна эхир. Школада къелни, къвалин къвалахарни ийиз, тарсарикай азад вахтунда дидедиз колхоздин къвалахра жувадай алакьдай куьмеркар гудай. Колхоздин гвенар гвенвай никlерай

къизгъин женгера иштиракна. Крым, Керчдин пролив, Кеферпатан Кавказ патал къиле фейи къизгъин женгера адал са шумудра залан хирер хъана. Военный госпиталда яргъалди хъайидалай гуьгъуьниз, сагъламвиле гьалдиз килигна, ам мад фронтдиз рекъе хтуначир. Наметуллагъа женгера къалурай къегъалвилериз гьукуматди еке къимет гана. Ам 20-далай виниз орденрини медалрин ва гзаф маса шабагърин сагъиб тир.

аллим яз, Зинаидади 30 йисуз Белиж поселокдин почтовый отделенидин начальниквиле зегьмет чlугуна. Людмилади яшайишдин рекъай куьмек гудай органра къвалахзава. Алик РД-дин инвестициярин, къецепатан экономикадин алакьайрин рекъай министр хъана. Алай вахтунда ам карчи я.

- Зи итим гзаф истемешунардай, гъахлувал, дуьзвал гвай, гафуни атlудай, масадан дердиникай хабар къадай мергъяматлу инсан тир. Ада вичин веледарни гъа руьгьдаллаз тербияламишна. Ам 1994-йисуз садлагъана рагъметдиз фена. Веледри, хтулри ам садрани рикlелай алудзавач, адан тlварцел леке гъизвач. За адахъ галаз санал кечирмишай йисар уьмуьрда виридалайни бахтлур, рикl шаддайбур хъана. Рагъмет хъурай вичиз, - лугъузва Бадия Мухтаровнади.

- Чи баде къвалин берекат я, - суьгьбетдик хтул Альбина экечlзава. - Чехи бубадин къвалихъ гзаф мугъман-итим галайди тир. Абуруз Москвадай, Крымдай ва маса чкайрай мугъманар къведай. Бадеди, халис дагъви дишегьлиди хъиз, абур гзаф хушвилелди къабулдай, жуьреба-жуьре дадлу хуьрекар гъазуриз, суфраяр дуьзмишдай. Бубадиз лагъайтlа, и кар гзаф хуш тир. Абур арада еке гъурмет аваз яшамш хъана. И кар чаз, аялризни, чешне тир. Бадедиз вичин веледар, хтулар ва чазни ам гзаф къанда.

"Чна чи диде-бубади тухвай уьмуьрдал, чун абурун веледар хънал дамахзава", - лугъузва Белиждай дидедал къил чlугъваз атанвай руш Зинаидади.

Бадия Мухтаровнадин рикl 15 хтулди ва 30 птулди шадарзава. Хтулар тир Альбина Сункъулиева РД-дин пенсийрин фондунин пресс-куллугъдин начальник, Сабина полициядин капитан я. И сихилда экономистар, юристар, муаллимар, дизайнерар ва гзаф маса пешейрин сагъибар ава. Абуру чпин бадедиз сугъул жедай мумкинвал гузвач. 92 йис хъанвай Бадия диде хтулрин, птулрин юкъва шаддиз ацукънава. Баде хтулрин бубани я, дидени, гъавайда лугъузвач. Веледрин хъсан яшайишди, дигай крари лувар кутунвай бадеди абурун агалкъунрал шадвалзава, дамахзава.

Адет яз, Гъалибвиле суварин юкъуз Бадия баде, орденарни медалар алай бубадин китель алукlна, агъайнадаказ дуьзмишнавай суфрадин къилихъ ацукъда, хизанди чпин баркаллу бубадин женгинин рекъерикай, уьмуьрдикай, намуслувилелди къилиз акъудай къуллугърикай ихтилатарда, ам чими гъиссеривди рикlел хкида. Бадедин кефиярни, гьелбетда, ачух жеда.

Чазни, мергъяматлу, регъимлу, инсанперес, иллаки мугъманперес Бадия Мухтаровнадихъ элкьвена, лугъуз кланзава: квехъ сагъламвал, хизанда хушбахвал, 100 йисан юбилейни къубандаказ къейддай мумкинвал хъурай!

къуьлуьн, мухан къилер къватl хъийидай, жуьреба-жуьре маса къвалахарни тамамардай. Дяведин йисарин каш, мекъ, четинвилер, вирибуру хъиз, чи хизандини гъисснай. Хуьре итимар лап тlимил амай, вири фронтдиз фенвай. Къвалин-къан, колхоздин къвалахар яшлугъурун, дишегълийрин, аялрин хивез аватнавай. Абуру, югъ-йиф талгъана, галатун тийижиз, зегьмет чlугъвазвай. А девирдин дишегълийар викlегъбур, рикlер гзаф хцибур тир. Гъавилляй абуралай вири четинвилериз дурум гузни алакъна.

Каш чlугур, зулуматдин йисар алатна фена. Мублагъ йикъар, шад декъикъаярни зи уьмуьрда тlимил хъанач, - давамарзава Бадия халади вичин суьгьбет. - Мискиска 7-класс куьтягъайдалай гуьгъуьниз заз къелунар давамар хъийидай мумкинвал хъанач. За дидедихъ галаз колхозда къвалахиз башламишна.

1944-йисуз зи уьмуьрда гуьзлемишни тавур кар хъана. Чи хуьруьн школадин директорвиле къвалахай Нурмегъамедов Наметуллагъани за сирер сад авуна.

1941-йисуз дяве башламишайла, Наметуллагъани вич фронтдиз рекъе тун патал военкоматдиз арза кхъенай. Гъа йисан ноябрдин вацра адаз Советрин Армиядин жергейриз звер гана. Батуми шегьерда пияда къушунрин училище акъалтlарайла, ам фронтдиз рекъе туна. 1942-1943-йисара ада

1944-йисалай Наметуллагъа Докъузпара, Рутул, Къурагъ, Табасаран районра военный комиссариатра, 1961-йисалай 1972-йисалди Избербашда военный комиссарвиле къвалахна. Абур дуьзгъун къвалах истемешзавай девирар тир. Четинвилерни тlимил ацалтзавачир. Наметуллагъа къвалахай вири чкайра, чи сад-садалай гъевчи аяларни гуьгъуьна туна, адахъ галаз зунни хъана. За адаз секинвилелди, къваликай, аялрикай рикl архайин яз къвалахдай шартlар, мумкинвилер тешкилна. И кар адаз вичизни чидай. Гъавилляй ада вичиз гьукуматди ганвай наградайрик зи пайни къайди я лугъудай. Полковникдин чинда аваз Наметуллагъа запасдиз ахъаяйла, хизан Махачкъаладиз хтана. Ина ада республикадин къилин ва юкъван образованидин идарайра къвалахна, виринра вичикай анжах хъсан фикирар туна.

Бадия Мухтаровнади Наметуллагъахъ галаз санал хизанда 5 велед (2 гадани 3 руш) зегьметдал рикl алай, чlехиди, гъевчиди чидай, хуьруьз-къвализ, обществодиз менфятлугур яз тербияламишна, виридаз образование къачудай мумкинвал гана, уьмуьрдин шегьредал акъудна. Нурудина яргъал йисара радиозаводдин парткомдин секретарвал ва жуьреба-жуьре маса къвалахар авуна. Алай вахтунда пенсияда ава. Рагъметлу Тагъибата 48 йисуз Махачкъала шегьердин 30-нумрадин школада сифтегъан классрин му-

Шад гьалара вахкана

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Дагъустанда авай къенепатан крарин министерстводин пресс-куллугъди "Лезги газетдиз" хабар гайивал, и мукъвара МВД-дин министр, полициядин генерал-лейтенант Абдулрашид Мегъамедова къуллугъдин везифайрив эгечlун патал республикадиз хтанвай 70-дав агакъна жегъилрив Россиядин МВД-дин къурулушдиз талукъ вузракъелунар акъалтlарнавайвилеин шагъадатнамайр шад гьалара вахкана.

Мирекатда министрдин заместитель, полициядин полковник Дмитрий Гутырьди, личный составдихъ галаз къвалахдай Управленидин начальник Сахават Сахаватова ва жегъилри къуллугъдин везифаяр къилиз акъудун лазим тир подразделенийрин начальникри иштиракна.

Россиядин МВД-дин къелунин идарайра 5 йисуз чирвилер ва офицервиле чин къачуна хтанвай жегъилри гила хайи республикада къуллугъ давамарун шад жедай кар я. Асул гъисабдай абур вири къелиз рекъе тур районра ва шегьерра чпин везифайрив эгечlа.

Жегъил офицерин тlварцихъ чими келимайр министр А.Мегъамедова лагъана.

- Дагъустандин МВД-дихъ зурба тарих, женгинин баркаллу рекъе ава. Эхиримжи 10 йисуз къиле фейи жуьреба-жуьре женгера 400-далай виниз чи къуллугъчир телеф хъана. Россиядин Федерациядин гъич са региондани Дагъустан Республикада къван РФ-дин Игитар (16 кас) авач. Абурун экъу къаматар чи рикlелай алатдач. Эгер са ни ятlани писвал авунвай ксариз вавай куьмек гуз жезватlа, вуна жув инсанриз герек тирди гъиссзаватlа, намуслуказ жуван хиве авай везифаяр къилиз акъудзаватlа, къанун-къайда хуьдай къуллугъчидин пешеда виридалайни къилинди, пешедин виридалайни важиблувал гъа им я, - къейдна Абдулрашид Мегъамедова.

Министрди хабар гайивал, республикада къуллугъун патал хтанвай жегъилрин арада къанун-къайда хуьдай органра зегьмет чlугъвазвай ксарин веледарни - бубайрин гелера аваз физвай рухваряни - гзаф ава.

- Россиядин МВД-дин вузракъелнавайбурун арада полициядин телеф хъайи къуллугъчийрин 3 хвани ава. Им бубайрин къегъалвилер рухваряри дамаварзава лагъай чlал я, - алава хъуьна ада.

Гуьгъуьнлай Абдулрашид Мегъамедова ва жегъил офицерри къвалахдин рекъай везифаяр тамардайла телеф хъайи къуллугъчийриз МВД-дин дараматдин вилик хкажнавай Мемориалдал цуьквер эцигна.

Баркаллу рехъ

Магъият ЖАРУЛЛАЕВА, муаллим

Акьул бахтлувилдин сад лагъай лишан я.
(ХАЛКЪДИН МИСАЛ)

Гъар са хуьруьхъ, миллетдихъ вичин баркаллу рухвар ва рушар ава. Заз инал вичикай ихтилат ийиз кланзавайди чи лезги чилин дамах, тербиядин дестек, чи муаллимрин даях тир Мегъарамдхуьруьн райондин образованидин управленида яръгал йисара методиствиле кваллахзавай **ГЪАЖИЕВА Амина Селимовна** я.

Ам 1949-йисан 17-августдиз Мегъарамдхуьре муаллимдин хизанда дидедиз хъана. Юкъван мектеб агалкъунралди акьалтларай Амина Дагъустандин пединститутдин физикадинни математикадин факультетдиз гъахъна ва ам хъсан чирвилер къачуналди куьтягъна.

Гъвечли чвалалай аялрал Аминадин гзаф рикл алай. Вичин зегъметдин рехъ ада 1972-йисалай Ярагъ-Къазмайрин юкъван мектебда физикадин тарсар гунилай башламышна. Са йисалай ам Мегъарамдхуьруьн юкъван мектеб-

диз физикадин муаллимвиле кваллахал хъфена.

1987-йисалай инихъ Амина Селимовнади Мегъарамдхуьруьн райондин образованидин управленида методист яз кваллахзава. Яръгал йисарин беъгерлу зегъметдин нетижа яз, ам "Россиядин Федерациядин умуми образованидин лайихлу работник" лагъай тварциз лайихлу хъанва. Адан гилелай шумудни са конкурс, шумудни са семинар фена. Виринра ада вич гъахъвал гвай, дуьзвал клани инсан яз къалурна. Ам члалан девлетлувилелди, пешедиз вафалувилелди неинки чирвилер, гъакл рикни кваз аялриз гуз гъазур хъуналди тафаватлу жезва.

Хъсан тербиячи, муаллим хъиз, Амина Селимовна хъсан кайвани, еке хизандин иесини я. Ада вичин вири аялриз къилин образование къачудай мумкинвал гана. Абурукай духтурар, муаллимар ва маса пешейрин иесияр хъанва.

Мукъвара Амина Селимовнади вичин 70 йисан юбилей къейдна. Къуй квехъ чандин сагъвал, яръгал уьмуьр, бахтлу гележег хъурай! Квез алуькзавай муаллимрин сувар мубаракрай! Къуй куь рикле авай вири мурад ар къилиз акътарай, гъуьрметлу Амина Селимовна!

Къайгъудар директор

Райсудин НАБИЕВ,
муаллим, зегъметдин ветеран

Курхуьруьн М.Рагъметован тварунихъ галай 1-нумрадин юкъван мектебдин директор **ГЪАСАНБЕГОВ Мегъамедкерим Къагъриманович** гъам хуьре, гъамни района гъуьрметзавай ксарикай сад я. Ам и хуьре ВОВ-дин ветеран Къагъриманович Гуьлселеман хизанда 1956-йисан 16-февралдиз дидедиз хъана. Чидач, адаз амле Къачабегалай (ам математик тир) ирс атанайтлани, гъеле мектебдиз фидалди ада тупларалди ва хуралайни гъисабунардай. 1972-йисуз Мегъамедкерим, 8-класс куьтягъна, Дербентдин педучилищедик экечйна. Вадралди училище акъалтларай ам Дагъустандин государстводин пединститутдин математикадинни физикадин факультетдиз гъахъна. Мегъамедкерим инани лап хъсандиз келна.

Институт ада яру дипломдалди куьтягъна, математикадинни физикадин муаллимвилдин пеше къачуна. Пуд йисуз ада Къаякент райондин Уселикент хуьруьн юкъван мектебда директордин заместитель ва математикадин муаллимни яз кваллахна. Гуьгъуьнлай Дербентдин 4-нумрадин ППТУ-да муаллим ва общежитида тербиячи хъана. Ик, ам къуллугъдин кларарай винелди хъаж жез башламышна. 1986-йисалай 1991-йисалди Мегъамедкерим Сулейман-Стальский райондин образованидин управленида методист, инспектор яз кваллахна.

Ихтибар авур вири кваллахра вич кеспидал рикл алай, кар чидай, гъавурдик кваз кваллахзавайди яз къалурнавай вирида гъуьрмет, ихтибар ийиз хъана. Гуьгъуьнлай адакай образованидин управленида пешекар хъана. Кар алакьдай кас тирди фикирда къуна, райондин администрацияди Мегъамедкерим Гъасанбегов хуьруьн 1-нумрадин юкъван мектебдин директорвал авун ихтибарна. Ик, 2014-йисалай ам и мектебдин директор я.

Анин материально-технический база йисалай-суз хъсан жезва. Мектеб интернетдик кутунва, кабинетар, классар девирдин истемитунузиз жаваб гудайла тадаракламышнава. И мумкинвилери муаллимрин чирвилерни са къадарда цийи авунва, абурук ашкъи кутунва, аялрин чирвилерни йикъалай-къуз артухарзава. Исаятда "Алай аямдин школа" проект тамарун ва "Точка роста" центр арадал гъун патал зегъмет члугъазва. И карда райадминистрацияди тереф хвенва, куьмек яз мукъвара тадаракарни хкидайвал я. "Образование" проектдин

бинедаллаз мектебдиз цийи "Газель" машин ганва.

Мектебди райондин, республикадин, федеральный конкурсра, олимпиада, килигунра активвилелди иштиракзава, сифтегъан ва приздин чкаярни къазва. Мектеб инновационный программаяр къилиз акъудунин конкурсдин гъалибчи хъана. 2017-йисуз мектеб Вирироссиядин конкурсдин лауреат - гъалибчи хъана, гъа са вахтунда, Вирироссиядин образованидин "Школа будущего" форумда иштиракуналди, Россиядин лап хъсан 100 мектебдин сиягъди акатнава. Директор Мегъамедкерим Гъасанбегов "Директор года - 2017" ва Международный еридин академиядин членвилдин шагъадатнама ганва. Мектебди ва аялри гзаф конкурсра, олимпиада, иштиракна, нетижаярни хъсанбур хъана. Ци мектеб акъалтларай 16 аялдикай 2 къизилдин медалриз лайихлу хъана, 6 касди институтра, 5-да техникумрарни училищейра келзава.

Мегъамедкерим Гъасанбегов гзаф къадар грамотайрин сагъиб, РД-дин образованидин отличник, РФ-дин умуми образованидин гъуьрметлу работник, зегъметдин ветеран я. Общественный тапшуругъарни къилиз акъудзава. 2019-2020-келунин йисазни мектеб къавариз ракъ ягъуналди, рак-даклар, 467 кв метрда полар дегишаруналди, 600 кв. метрда тротуардин плитаяр ва кафель туналди гъазур хъана. Ихътин куьмекар Зугъраб Шайдаева ва райадминистрацияди гана. Мегъамедкерим Гъасанбегова абуруз чухсагъул лугъузза.

Ахцегъ райондин - 90 йис Алимрин хизан

Нариман МАМЕДОВ,
журналист

Вич тешкилайдалай инихъ алатнавай 90 йисан девирда Ахцегъ райондин баркаван чили уьлкведиз 400 - дав агакъна алимар ганва. Абуру халкъдин майишатдин жуьреба-жуьре хилера агалкъунралди кваллахзава, Ватандин экономика мягъкемаруник чпин лайихлу пай кутазва. Бязи хизанар тамамвилелди алимрикая ибарат я. Султановрин хизан гъа ихъинбурукай сад я.

Султановриз Ахцегъ гъахълудак аз алимрин хизан лугъузза. Ик, Азербайжандин Азизбегован тварунихъ галай нафтлудин ва химиядин институтда гзаф йисара доцентвиле кваллахай рагъметлу Мегъамедагъа химиядин илимрин, адан уьмуьрдин юлдаш, игътияж авай ватангълийриз гъамиша куьмекдин гъил яръги авур рагъметлу Сунаханум духтур лагъайтла, медицинадин илимрин кандидат тир. Абурун члехи хва Юсуф химиядин илимрин доктор, ДГТУ-дин преподаватель я. Гъвечли хва Рашида (медицинадин илимрин кандидат) Дербент шегъердин больницада духтур яз кваллахзава.

Ингъе гила Султановрин хизанда мад са алим пайда хъанва. Юсуф муаллимдин хва **ЭЛЬДАРА** Москва шегъерда "Полимеризация 1-триметилселил - 1-пронина и 4-метил - 2-пектина по механизму "живых" цепей, синтез и свойства блок-сополимеров на их основе" темадай РАН-дин А.Топчиеван тварунихъ галай нефтехимический синтездин институтда химиядин илимрин кандидатвилдин диссертация агалкъунралди хвена. Илимдин руководитель химиядин илимрин кандидат, илимдин къилин къуллугъчи Валерий Хотинскийди, официальный оппонентар тир РАН-дин член-корреспондент, химиядин илимрин доктор, профессор Валерий Куличихина ва химиядин илимрин доктор, профессор Анатолий Помогайлоди диссертантин кваллахиз виниз тир къимет гана ва Э.Султановаз химиядин илимрин кандидатвилдин дережа гуни тереф реисадвилелди хвена. ВАК-ди и къарар тестикъарна. Гъа ик, Эльдаракай

Султановрин хизанда вад лагъай алим хъанва.

Эльдара юкъван школа Баку шегъерда тафаватлудак аз куьтягъна. Школада келзавай йисара ада химиядай киле тухузвай олимпиада, активвилелди иштиракзавай ва приздин чкаяр къазвай. Ик, Эльдара 1998 ва 2000-йисара тухвай олимпиада, 1999-йисуз киле феи олимпиадада къвед лагъай дережадин дипломар, 2000-йисуз тешкилай международный Менделеевский олимпиадада къвед лагъай дережадин дипломар къазнамышна.

Олимпиада, химиядай виниз тир чирвилер къалурай Эльдар Султанов 2000-йисуз, имтигъанар вахун тавуна, Москвадин М.Ломоносован тварунихъ галай государственный университетдиз къабулна. Уьлкведа къилинди тир вуз 2005-йисуз яру диплом къачуналди куьтягъай жегил Россиядин Илимрин Академиядин къвалла гвай А.Топчиеван тварунихъ галай нефтехимический синтездин институтдин аспирантурадик экечйна. Инагни куьтягъай Э.Султанова винидихъ къейднавай темадай химиядин илимрин кандидатвилдин диссертация агалкъунралди хвена.

Чирвилерихъ къаних жегил алимди вичин ахтармишунар даварзава. Алай вахтунда Эльдара Москва шегъерда авай "Марс" компанияда къилин технологвиле кваллахзава. Къуй адахъ илимдин рекъе мадни агалкъунар хъурай!

Ктабар маса къачунва

Амина МУСЛИМОВА

Дагъустан Республикада хайи члаларин 340 агъзурдалай гзаф ктабар маса къачунва. Идакай РД-дин образованидинни илимдин министерства хайи члалар хуьнин месъладай киле феи элкъвей столдихъ хабар гана.

Мярекатда РФ-дин просвещенидин министрдин заместитель Виктор Басюк ва Россиядин халкъарин хайи члалар хуьнин ва абуру чирунин Фондунин руководитель Татьяна Кортавади иштиракна.

РД-дин образованидинни илимдин министр Умумазил Омаровадин гафаралди, дидед члаларин ктабрин эхиримжи партия Дагъустанда 5 йис идалай вилик чапдай акъудна. Гъаниз килигна, эхиримжи къве йисуз и рекъе гегъенши майданра кваллах тухузвай. 2018-йисуз республикадин 8 халкъдин члалар хуьнвай 155 агъзур ктабар маса къачуна. Абуру мектебрин сифтегъан классар патал рекъе тунва. Алай йисуз, У.Омаровади

лугъузвайвал, мад 185 агъзур ктаб ("Букварь" ва "Литературадин келун") къачунва, абурай 1-4-классра келзавай аялри чирвилер къачузза.

Министрди гъакни муаллимар гъазурунин рекъе тухузвай кваллахдикайни суьгъбетна. Ада хабар гайивал, эхиримжи йисара хайи члаларин 2500-далай гзаф муаллимри, махсус курсара иштиракуналди, чпин пешекарвилдин дережа хъажна.

Татьяна Кортавади вичи регъбервал гузвай Фондунин кваллахдикай, мярекатда иштиракай муаллимри лагъайтла, республикадин мектебра хайи члаларин тарсар тухузвай тежердикай суьгъбетна.

Къизил пешер - медалар хъиз...

Камалдин АГЪМЕДОВ

Этюдар

I
Хъенди юзуриз, я эквер такваз,
Йифен мичлера агъавал ийиз,
Чулав нехир хъиз мукъва жезва заз,
Пеш хъиз вун къугъваз, йиферив рахаз.
Алапат йифен эквер жагъуриз,
Гарун авазрал манияр вугуз.
Капал алтлушиз, чара авачиз,
Гъиссери рикл нез, темениз чилиз.
Йифер ахъайиз, чараяр акваз,
Рикле умудар артмишиз экуь,
Аватна капал чепелукъ хъана,
Пашманвиллин сир зазни ахъайиз.

II
Цав булутри къунва залан,
Элкъезва гар, ягъизва къив.
Къибле къуна мичивили,
Ахъа ийиз марфарин сив.
Гатун марф я, чилел къвадай,
Чими селлер ахмиш ийиз.
На лугъуди, женнетар я,
Вахт атана, наз дамах гъиз.
Марф атана, хъана чижер,
Векеер-къалар заргарчи яз.
Назик телер, шадиз риклер,
Пак патарай атана чаз.
Рикл ачухна - руьгъ хъана шад,
Марф атана чилел азад,
Агъ, зи уьмуьр, лагъ заз баяд,
Дагъдал ачух эркин яз мад.

III
Йикъарикай жезва йисар,
Зи муьгъуьббат зи уьмуьр я.
Зи хиялар, сел хъиз ахмиш,
Ви тередихъ - риклин сир я.
Къве гаф лагъ заз, - ая са хъвер,
Куькълурай цай вуна гъайи.
Заз ван жедай ая гъарай
Пуд гафунив - ви риклин пай.

IV
Рагъул цифер алчуд жезва синерал,
Ифенва чил, дагълариз гад атана.
Чи гъилерин клунтар ава чуьллера,
Клунтл эхцигдай мад са аскер хтанва.
Къацу либас алукинава тамари,
Къизил пешер медалар хъиз аквазва.
А медалар илгъам ятла гарарин,
Чи медалар къе чи хурал рахазва.

V
Зи гъар са югъ, къефесдавай
лекьерн хъиз,
Акъатзава хийир - дуьа галачиз.
Турфанд хура зайиф жезвай елкен хъиз,
Пак мурадар кузвай рикле амачиз.
Лувар хана, лув гуз жезмач цавара,
Асфальт гатаз, сад фена зи виликай.
Макъсад квахъна, хъанва зунни авара,
Гъинва, гъинва зи гъерекат виликан...

Сонетар

I
Вун акуна, сел атана дередиз -
А селлери зун къарсурна, чан гъайи.
Ви вилерин гуьрчегвилер, легъзе хъиз,
Хъвана рикли, ксай члавуз рагъ гайи.
Хъвазва, хъвазва а вилерай вирер за,
Шербет хътин, лап вирт хътин зуларин.
Ви абурдин, къаш-къаматдин сирер яз,
Тават хъана лап женнетрин йикъарин.
Туйкуьул зегъер къакъатуни хъвадач за,
Чи сирерни терс гарарив гудай за,
Ашукъ тирла зи бейни ви къаматдал.
Хиялри пак хъажзава экверал,
Ашкъид ялав куькълур ийиз гъетерал,
Абурдинни сабурдин гъакл тават зи.

2018

II
Зулун гарув гвай пеш хътин катзава,
Амма гъиниз акъатдатла чизвач ваз.
Вахъ къекъез, зун сирлу рекъиз гъатзава,
Зи гъар са югъ вун риклевав икл физва.
Вучиз ваз, руш, хабар авач рикликай,
Гъикъван ада фикирарда датлана?
Къил хъажиз ава цуьквер чиликай,
Ялавди зун къирмишзава, атана.
Бес я заз вун акун чилел еке тир,
Зун чиликай, самолет хъиз, хкатна.

Бахт тушни бес хъвер багъишун милайим.
Чехи хъана зи рикл - гуя дагъ Кетин,
Ашкъидини ирид цавуз хъажна,
Закай хъана бахтар пайдай малаик.

2018

III
Рекъева зун, яргъл рекъин сивелла,
Зайиф жезва, хъахъзава цава экв.
Заз жезва, тек вун зини мецелла,
Вун гъиссзава, вун галачиз тек я, тек.
Туйхъуьзва югъ, мичл гъатзава дереда,
Къакъан цава, аквазва заз, кузва гъед.
Зи малаик, вун ятла и береда,
Гъил вугуз кланз эверзавай, хъана бенд.
Пака дуьа ийида за вун патал,
Пака гъиссер гужлу жеда а пата.
Зи малаик, и патазни рагъ къведа.
Гъи патара хъайитлани руьгъер чи,
Рагъ къарагъна, экъечлда мад сегьер чаз,
Чи рекъера лап женнетдин багъ жеда.

2018

IV
Зи чанда дерт-тлал хъана лап гъатзава,
Гъи вахт я им, зи бедендиз къуьд гъайи.
Женнет къуш яз, вун яргъариз катзава,
Са вахтара зи патавни шад хъайи.
Агъ легъезар, шад легъзе це уьмуьрди,
Секин хъана, къайгъу квахъна ксудай.
Къуй чир хъурай горизонт я фикирдин,
Заз кланда вун, кузвай риклив агудай.
Гуда темен ви бедендиз ширин тир,
Зун ашкъидин гъуьлел ала эркин тир,
Килигиз зун амуькнава кифериз.
Вун акурла, айсбергни църазва,
Тек твар къурла, ви акунри члугвазва,
Ирид цава гъетер хъана йифериз.

2018

V
Хурудай рикл акъатзава, вун такваз,
Къуд патайни бамишзава селлери,
Цававаз рагъ, мичл гъиз чилел цифери,
Къхъиз тежез авазва зун ваз кагъаз.
Гъикл хъида: алтлушнава зал кицлер,
Виликди кам ийиз тазвач, бамишиз.
Къулухъай къив илигзава, къаргъишиз,
Тлуб юзуриз, сарар жакъваз, гуз кичлер.
Я дарманни жезвач дерин хирериз,
Я ракъарни ахъвазмач зи вилериз
Риклин аваз, элкъезва зун са малдиз.
Заз чизвачир тирди уьмуьр залан затл,
Зегъметарни хъсанвилер жер барбатл,
Къадри тежез инсанриз ви камалдин.

2018

VI
Гила вучда, закай хъанва къайи къван,
Я цал такур, вацлун къере къат хъанвай,
Садни адаз къилигъавач, къезвач ван,
Физ девирар, са вичикай дерт авай.
За умуднай: а къванцел на гъида чан,
А къванцин чин къалурда на вилериз,
Са тлимил къван чими ида ваз, инсан.
"Аман Аллагъ!" - гафар чкъиз риклериз,
Лугъуда хъи: къванцел ирид чин ала,
Стлалдини къванцяй тлеквен акъудда,
Адахъ эгер къуватни зур аватла.
Захъ зун хуьдай адалатни дин гала,
Тек вун риклив, руьгъ-беден гуз, агудда,
Муьгъуьббатдин ахътин къуват галатла.

2000

VII
Зи шиирра алмасрин зар чкъизва,
Зи руьгъ - жасад хъажамжамдиз

элкъезва,
А зардикай чернил чарчел хъуьрезва,
Цларар, чан гъиз, зи мефтледал алкъизва.
Заз муьгъуьббат къисмет хъанай

цлай галай,
Туйхуьн тийиз, пакадин рехъ къалурдай
Медал хъана зи риклелни алкъурдай,
Заз ашкъиди артмиш жезвай пай гана.
Амма вун заз акунай са рагъ хъана,
Зайиф гъиссер садлагъана сагъ хъана,
А нурари заз чим, экв, гад гъана.
Есирда зун гъатна гила, Межнум хъиз,
Зи бедендик са-са стлал кужумиз.
Амай йикъар, хъуьрез ракъар,

шад хъана.
2018

VIII
Малаик яз, зи даклардихъ ша тлун вун,
Жабраилдин мергъяматлу гъил галай,
Зи хуру ваз ачух я, яр, вил гала,
Къаматдизни течиз гъич са галатун.
Къужахламиш, гъазур я гъакл гъилер зи,
Вун бедендив агудиз руьгъ ишезва,
Буш хъанвай рикл ацлурзава гъиссерив,
Куькълур экв, фикирар вал элкъезва.
Шаир гъатна жими палчух - къарада
Шиирдани назик ви сес рахада,
Эхиримжи умуд-нефес элкъеда.
Руьгъ цавара секин жеч и арада,
Къил акъатдач я жувандай, я чарадай,
Зи шиирра вун къаншардиз мад къеда.

2018

IX
Ви твар рикли тикрарзава датлана,
Цлудгъуьнна гъед са патахъди алатна,
Чилин хъенни зи плузэрал алкъана,
Зи цларарал илгъамдин ток аватна.
Тлимил кутур вуна закни тахсирар,
Тахсир кваз зун атана и чилерал.
Ваз кландатла, ийимир на таьсирар,
Ваз кландатла, буш члал хъурай риклера.
Низ уьмуьрда герек къеда къайивал,
Заз уьмуьрда цлай галай югъ герек я,
Къай галай вун сурун къванцив агатмир.
Фида йикъар Сад Аллагъди гайивал,
Заз чилерал вун патав хъун куьмек я,
Булут хъана, са патахъди алатмир

2018

X
Зи ксай гъиссер, зи къаткай гъиссер
Авудна вуна яргъл ахварай.
Галукъна назик ва таза сесер,
Ахъайна вуна ви риклин варар.
Гъилерай кайи акъатна цларар,
Хтана эквер къайи вилериз.
Муьгъуьббатдин на пайна заз паяр
Ачухна рекъер къевдан риклериз.
Масакла рикли къвалахзава зи,
Масад хъанва зи йикъарин везин,
Маса хиялри тухуьза яргъаз.
Вакай фикирар рикле хъразва,
Са вун риклевав цавуз рахазва,
Тек къвале за ваз хъизва кагъаз.

2000

Саяд АДИЛОВА

Къадим къеле

Агъа Къекъре, Вини Къекъре -
Юкъвал дестек - къадим къеле!
Хайи ватан, чан зи диге,
Гъамиша вун ава рикле!

Аскеррин я къеле шагъид,
Чапхунчийриз жаваб гайи.
Азадвал, чаз ада хвейи,
Чахъ галама даим цийиз.

Цлар илитна, къуьзуь, жегъил
Къелед цлав, шад яз гуйгуьул.
Ширин суьгъбет, къизгъин негъил,
Ала анал камалдин гъуьл.

Хуьрел элкъез хинкъалдин ни,
Къах кутунвай, риклиз клани.
Ашукъбурун гур я мани,
Циклен, тланур, хизан къени.

Шимихуьруьн къадим къеле,
Агъуз тахъуй ви къил-келле.
Жемьатар ви хъурай меле,
Гад агудиз мублагъ чиле.

Гъейран ая атай мугъман,
Эй агъсакъл, гъуьндуьр къакъан!
Къисмет тахъуй ваз нагъакъан,
Яшаммиш хъухъ жезамай къван!..

И члал хъей цлийи устад
Шимихуьруьн руш я Саяд.
Ватан хъурай мадни абад,
Давам хъурай риклин баяд...

Дидедиз

Вун куьч жезвайди им гъи бере я?
Хушзамачни ваз и чи дереяр?
Диде, чан диде, вун чи члере я,
Зунни ви бала, риклин зерре я.
Фимир, чан диде, вун а яргъариз.
Гумир на хифет хайи дагълариз.
Балайрин къилел хъухъ вун ялвариз,
Ви ван жерид я миьхи цавариз...
Япара ама ви лайлайдин сес.
Датлана ада гузва чаз гъевес.
Къисмет тахъурай са касдизни терс, -
Гъинай жагъида дидедин эвез?..

Билбил

Таран хилел алай билбил,
Вучиз вуна агъузна къил?
Куь авуна ви рикл сефил?
Ни къакъудна ви шад кфил?
Чубан гада ая на шад,
Акъвазармир назлу баяд.
Ви вах я зун - дагъви Саяд,
Билбилдин сес хуравай сад...

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

Муьгъуьббатдин мани

ГАДА
Вун булахдал фидай члавуз,
Зун такуна фимир, я руш.
Зи риклин сир за ваз лугъун,
Вуна зи рикл кумир, я руш.

РУШ
На заз гайи кагърабаяр,
Истамбулдай гъайид яни?
Хуьре туна вуна зи твар,
Зун вал ашукъ хъайид яни?

ГАДА
Хуьре рушар гзаф ава,
Цава авай гъетер хътин.
Акъван на заз наз гумира,
Зи фикирар ийиз дерин.

РУШ
За риклин сир гъикл гуда ваз,
Пата вилер авай гада.
Гъар акурди вуна яр къаз,
Чулав мекер авай гада.

ГАДА
Гъикъван жеда захъай катиз,
Вун жейран ян, дагъда авай?
Вав рахайла, на заз наз гуз,
Чиг яни вун цуькведатлай?

РУШ
Рагъ атайла чиг авахъда,
Беденда чим гъатай члавуз.
Зун клан ятла, лагъ атана.
Ихтилатар тахъуй шаксуз.

Гафарин алемдай

Къугъунаг, запахъ, начагъхана

Гъар са члалан девлет адан сагъибрин рахунрай, гзафни-гзаф милли эдебиятдай ва пешекар алимри чагдай акъуднавай гафарганрайни, тамамвилелди тахъайтлани, тахминан тайнариз жеда. Халкъди рахунра ишлемишзавай, чи эдебиятдин эсерра гафунин устадри чпикай менфят къачунвай, амма гафарганра гъат тавунвай уълчмеярни тлимил авач. Ахътин гафарин менсеб тайнарун, гъатта мана чирунни (чпи гафарганра чка къун тавунвайвилей) гъамиша регъят акъваззава.

Адет яз, кхъизвай ксар жезмай къван урус гафар лезгибуралди эвезиз алахъзава. З. Ризвановани Б. Салимова "Ашукъ Лукъман" эсерда "игрушка" гафунин чкадал "къугъунаг" ишлемишнава: "Чун аялар туш хъи мад къугъунагар чириз, жегъил хан". Вичи тукъурай лезги члаланни урус члалан гафаргандик кутунилай гъейри, и гафуникай Дагъустандин халкъдин шаир М. Бабаханова кхъинрани менфят къачунва: "Абуруз халкъдин члал аялрин гъиле жедай къугъунаг хъиз ава". (ЛГ, 2013-й., №23).

Надирбурук акатзавай «запахъ» (къавук кутун патал гуднавай кларас) гаф сифте яз алимар тир

Б. Талибован ва М. Гъажиеван лезги члаланни урус члалан гафарганда (1966-й.), гъугъунлай алим ва писатель Гъ. Къурбанан "Лезги-урус гафарганда", М. Бабаханован гафаргандани гъатна. Къурагъ ва маса районрин нугъатра и гафуни "цапахъ" хъиз ванзава. Кхъинра кьериз-цларуз дуьшуьш жезвай гаф ятлани, сифте яз заз ам писатель ва алим Гъ. Къурбанан "Къилинж Къемер" эсердай акуна: "Суфрадикай са тике фу къачуна, са паюнал члем эяна, муькуь паюнал къел алахна, Къемера ам цланни запахърин арада авай хъиткьерда эцигна". С. Керимовадин "Йифен ихтилат" эсердани и гафуниз дуьнья акунва: "Им запахърин кланик къифери тукъурнавай муг тир".

Лезги члала «азархана» гаф малум ятлани, гзаф дуьшуьшра адан чкадал урус члалай атай "больница" ишлемишзава. Инал чи фикридиз "духтурхана" гафни къевезва. Писатель Н. Ибрагимова вичин "Са чими гатуз" гъикаяда лезги гафарганра гъеллиг гъат тавунвай "начагъхана" гафуникай менфят къачунва.

И къил а къил авачир, датлана виликди физвай зурба алат-такъат я члал.

Чи ватанэгълияр - гъар сана

Илимдин яцла

Яргъарай чав мад са ватанэгълидикай - **Эльмар НУРМАМЕДОВАКАЙ** - хабар агакъна. Ам 1979-йисан 5-июлдиз Къцара дидедиз хъана, ана 2-нумрадин мектебда 8-класдал къван клелна. Алай вахтунда США-дин Массачусетс штатда ава.

1993-йисуз ада Къуба шегъерда туркерин лицейда клелун давамарна, ана адаз турк ва ингилис члалар чир хъана. Гъугъунин къуд йисуз ада датлана тлебии илимриз итиж авуна. Стоматологиядин рекъай къилин образование къачунатлани, гъугъунлай ада и рекъай мадни вилик фин давамарнач. Жегъилди молекулярный биологиядиз дериндай фикир гуз гатунна. 1997-йисуз адакай Анкарадин Ближневосточный технический университетдин биологиядин факультетдин студент хъана. ИкI, цийи хилляй хъсан чирвилер къачунин мурад авай жегъилдиз вич ахтармишдай, къатунринни саваддин алем еримлу ийидай мумкинвал хъана. 2001-йисуз ада вуз тафаватлувилелди акъалтарна, бакалаврдин дережа къачуна. Гъа

и йисуз ада Швециядин институтдин патай тамам стипендия къачуна ва адаз и уълкведин Лунд шегъердин университетдин экологиядин илимрин рекъай магистерский программа да иштиракун теклифна. И программади Эльмараз вич жуьреба-жуьре терефрай, гъа жергедай яз сиясатдин, экономикадин рекъайни еримлу ийидай, къатунринни чирвилерин сергъятар гегъеншардай мумкинвал гана. Диссертация хвейидалай къулухъ, 2003-йисуз, Эль-

мар Нурмамедова магистрвилдин дережа хвена.

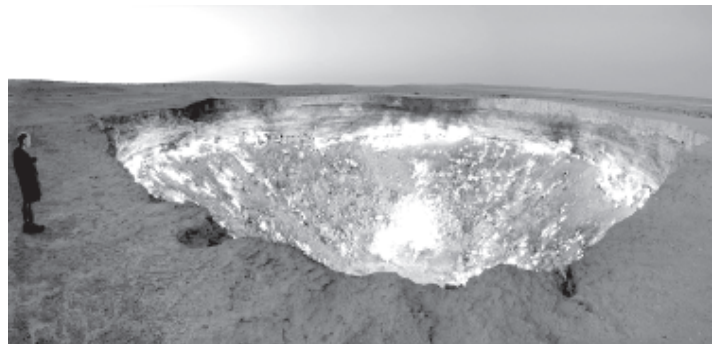
Германиядин Кельн шегъерда Макс Планкан институтда са шумуд вацра хъуниқди Эльмара илимдин рекъай вичихъ авай чирвилер тежрибадани ахтармишна. Гъугъунлай адаз Лунд шегъердин университетдин молекулярный биофизикадин кафедрода илимдин къуллугъ теклифна. Къуд йисуз ана ахтармишунар тухвайдалай къулухъ жегъил пешекарди биохимиядин рекъай докторвилдин дережа хвена.

2010-йисуз ватанэгъли США-дин Массачусетс штатдин Бостон шегъердиз къуч хъана ва Гарвардский медицинадин мектебда ада илимдин рекъай къвалах давамарна.

Лезги алимдин ахтармишунрин къвалахар талассемия, серповидно-клетчатый анемия хътин азарар сагъардай цийи къайда-еримлу авунихъ галаз алакъалу я. Адахъ и хилляйни, гъакI медицинадин химиядин рекъайни къвалахар давамардай ният ава. Алай вахтунда ам илимдин машгъур вад къвалахдин ва са патентдин автор я.

Къез чидани?

“Жегъеннемдин варар”

Туркменистан сиягъатчяр патал сирлу уълкве я. Анин лап ажайиб чкайрикай сад Къаракум къумлухда авай “Жегъеннемдин варар” яз гъисабзава. И твар халкъдин арада чкланва. Гъакъи къатда Дарваза твар алай гъадин кратер тир адан деринвал 20 метр я, диаметр - 60 метр.

Къумлухда авайвилляй сиягъатчийриз аниз фин четин акъваззава. Дарвазадин мукъув гвай инсанар яшамаш жезвай чка саки 90 километрдин яргъа ава. Аниз физвайбур акъалтлай уълквембур яз гъисабзава. Аниз акъатай ксар аламатдин тамашадин шагъидар жезва. Къум-

лухдин юкъвал алай еке чухурдай 15 метрдиз къван къакъанвилехъ цлай хкаж жезва. Газ хъиткъинай ванер галаз къиле физвай гъерекатди инсандик зарфатсуз кич кутада.

1971-йисуз советрин геологиз Дарваза хуьрун патав чилик газ къватI хъанвай чка жагъана. Бургуь эгъунунин нетижада геологар чилин кланик къвай буш чкадал ацалтна, инсанриз хасаратвал хъаначтлани, бургуьдин тадаракарни, улакъарни арадал атай дагъардиз аватна. Инсанар ва гъайванар патал зарарлу газ гъвадик акат тавурай лугъуз, геологиз адаз цлай ягъун къетна. Абуруз цлай са шумуд сятдилай хкахъдай хъиз хъанай. Гъа члавалай инихъ а зурба чухурдай акъатзавай тлебии газ датлана кузва.

Дуьньяда

Къадагъа ийида

Россиядин Президентдин пресс-секретарь Д. Пескова малумарайвал, Кремлди балхунрал пIаIпрусар члугунин кардал къадагъа эцигунин тереф хуьзва, гъакI хъи, ам инсандин уьмуьр хуьн патал важиблу кар я. Идакай “ТАСС” чешмеди хабар гузва.

Ада къейд авурвал, балхунрал пIаIпрусар члугуниқди арадал къевезвай цлай къунин дуьшуьшар гзаф вахтар мусибатдин нетижаиралди куьтягъ жезва. Пескова алава хъувурвал, уълкведин Президент В. Путинани пIаIпрус члугунин зянлу хесетдиз аксивал къалурзава, ам сагълам уьмуьрдин терефдар я.

Къейд ийин, и йикъара гъукуматди цаяр къуникай хуьнин хатасузвил талукъ къайдайра дегишвилер тистикъарна. Къилди къачуртIа, абур къвалерин, мугъманханайрин балхунрал ачухдаказ цлай ишлемишунал къадагъа эцигунихъ галаз алакъалубур я. Ихътин теклифдик Россиядин МЧС-ди къил кутуна. Ведомстводи гъавурдик кутурвал, цийи къайдайрин макъсад ватандашрин хатасузвилдин дережа хкажун я.

Гими рекъе туна

Россиядин оборонадин министрстводи Сириядиз алава яз военный техника ракурна. Идан гъакъиндай “Al-Masdar News” чешмеди хабар гузва.

Къейдзавайвал, пар члугвадай “Пижма” гимида аваз тухвай затларин гъакъиндай тамам делилар малумарнавач. Сириядин яраклу къушунар Латакия районда ва Аль-Гааб дуьзенлухда гъужумар ийиз гъазур жезва. Женгинин гъерекатрин макъсад Идлибдин ва Латакиядин сергъятра хатасузвал таъминарун я. Идалайни гъейри, Сириядин яраклу къушунриз кар алайди тир Джиср-эш-Шугур шегъердиз ягъунар къаз кланзава. И шегъер туркерин часпардин мукъув гва.

25-сентябрдиз Сириядин полковник Могамед Гуниди советрин танкариз члехи къимет гана. Адан гафарай, гъатта Т-72 танкунихъ дуьм-дуьзвилдин ва къулайвилдин жигъетдай лайихлувилер аватлани, виридалайни мягъкемди Т-35 танк я.

Къейд ийин, Идлибдин члехи пай боевикрин “Хайят Тахир аш-Шам” твар алай керетрин гуьзчивилик ква. Россияда и керетлар арадал гъанвай тешкилатар къадагъа авуна.

Министрдин теклиф

ООН-дин Генассамблеядин 74-сессиядал рахай Белоруссиядин къецепатан крарин министр В. Макея дуьньядин вири уълквейриз юкъван ва гъевчи мензилдин ракетаяр ишлемиш тавуниз эвер гана. Адан рахунрин видеокхъинар тешкилатдин YouTube-каналда раижнава.

Макея Россиядинни США-дин арада юкъван ва гъевчи мензилдин ракетаяр тергунин гъакъиндай кутуннавай икърар августдиз къуватдай аватнавайди рикел хкана. Адан гафарай, икърар къуватдай аватайдалай къулухъ дуьньяда декъикъайрин къене цавуз экъечдай ракетаяр пайда хъунин къурхулувал арадал атана.

Белоруссиядин МИД-дин къили вири уълквейриз Европада ракетаяр кардик кутун тавунин гъакъиндай декларацияр гъазурунин теклиф гана.

25-сентябрдиз малум хъайивал, Россиядин Президент В. Путина са шумуд уълкведиз, гъа жергедай яз НАТО-дик къайбурузни, Европада ва маса регионра ракетаяр ишлемишунал къадагъа эцигунин теклиф гана. Гъугъунлай Д. Пескова ихтилатайвал, В. Путинан теклиф уълквейри къабулнач.

Къейд ийин, 1987-йисан декабрдиз Советрин Союздинни Америкадин арада хъайи икърарди къве уълкведиз ракетаяр арадал гъун ва ишлемишун къадагъа ийизвай, ахътин затлар терг хъувуниз мажбурзавай. Америкадин терефди къил кутуналди, алай йисан 2-августдилай икърар къуватдай аватнава.

Баршугъвилдин рехъ

Гуржистандин президент Саломе Зурабишвилиди гъисабзавайвал, уълкведи Россиядихъ галаз рахунар тешкилун патал чалишмишвал авун лажим я. “Гуржистан Онлайн” чешмеди хабар гузайвал, ихътин фикир ада ООН-дин Генассамблеядин сессияда иштиракайдалай къулухъ малумарна.

“Жуван рахунра за гъавурда акъадайвал лагъана хъи, къалмакъал хъанвай ва мулкар дяведалди къакъуднавай уълкведиз авайди къве рехъ я: дяве, яни женгинин рехъ, идакай чун къерех хъанва, къвед лагъайди - рахунар ва дипломатия”, - лагъана Зурабишвилиди. Адан гафарай, уълкведи къалмакъал арадай ахкъудун патал къвед лагъай рехъ хкъягъун герек я. И теклифдин тереф США-дин, Евросоюздин ва ООН-дин векилрини хвена.

27-сентябрдиз С. Лаврова малумарнай хъи, Москвадихъ галаз Тбилисидин рафтарвилер разивализ жедайбур хъайитIа, анжах гъа члавуз Россиядинни Гуржистандин арада авай авиациядин алакъаяр гуьнгуьна хуьтаз жеда. Адан гафарай, самолетрин гъерекатар акъвазарун вахтуналди къабулнавай серенжем я.

Уълквейрин арада алакъаяр июндин эхирра къана. Арадал атай аксивилериз килигна, В. Путина 8-июлдилай Россиядин авиациядин тешкилатри Гуржистандихъ галаз алакъаяр атунин къарар къабулна.

Ислягъвилехъ ялзавач

Россиядин къенепатан крарин министрдин заместитель С. Рябкова малумарайвал, США-ди ислыгъвиллиз майилвалзавач. Адан гафар “Международный жизнь” газетди раижна.

Дипломатдин фикирдалди, эхиримжи къве йисни зура США-дин терефди ислыгъвиллиз майилвалунин ва члору крариз аксивал къалурунин жигъетдай виле акъадай хътин са гъерекатни къилиз акъуднавач. Мисал яз ада экъечда лагъана хиве къурдалай къулухъ Америкадин къушунар Сирияда амукъунин делил гъана. Идалайни гъейри, Вашингтондин военный бюджет члехи хъуни адан сиясатдин къилин къаст чапхунчивилин дявээр тухунихъ галаз алакъалу тирди къалурзава.

2-августдиз СМИ-рин такъатри хабар гайивал, къушунар ахкъудуникай малумарнатлани, США-ди Сирияда авай чпин къуватар мадни мягъкемарнава.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

понедельник, 7 октября

РГВК	
06.50	«Заряжайся!»
07.00	Время новостей Дагестана. Итоги
08.05	«Заряжайся!»
08.15	«Здравствуй, мир!»
08.50	«Заряжайся!»
08.55	Д/с «Мастер путешественный»
09.25	Х/ф «Американская дочь» 6+
11.15	«Годекан» 6+
11.45	«Служа Родине»
12.05	«Парламентский вестник»
12.30	Время новостей Дагестана
12.50	«Человек и право»
14.05	«Арт-клуб»
14.30	Время новостей Дагестана
14.50	Х/ф «Аринка»
16.05	Мультфильм
16.30	Время новостей Дагестана
16.55	Х/ф «Ваш сын и брат»

ПЕРВЫЙ

5.00	Доброе утро.
9.00	Новости.
9.25	Доброе утро.
9.55	Модный приговор.
10.55	Жить здорово! (16+).
12.00	Новости.
12.15	Время покажет. (16+).
15.00	Новости.
15.15	Давай поженимся! (16+).
16.00	Мужское/Женское. (16+).
17.00	Время покажет. (16+).
18.00	Вечерние новости.
18.35	На самом деле. (16+).
19.45	Пусть говорят. (16+).
21.00	Время.
21.30	Т/с «Отчаянные».
23.25	Вечерний Ургант. (16+).
0.00	Познер. С. Полунин. (16+).
1.00	Время покажет. (16+).
3.00	Новости.
3.05	Время покажет.

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45	Вести-Дагестан
14.45	«Кто против?».
17.25	Махачкала-Стамбул. Бизнес-форум
18.10	Акцентны.
5.00	Утро России.
9.00	Вести.
9.25	Утро России.
9.55	О самом главном.
11.00	Вести.
11.25	Местное время.
11.45	Судьба человека
12.50	60 минут.
14.00	Вести.
14.25	Местное время.
14.45	Кто против?
17.00	Местное время.
17.25	Андрей Малахов.
18.50	60 минут.
20.00	Вести.
20.45	Местное время.
21.00	Т/с «Входя в дом, оглянься».
23.15	Вечер с В. Соловьевым.
2.00	Т/с «Екатерина».

НТВ

5.05	Т/с «ППС».
6.00	Утро. Самое лучшее.
8.05	Мальцева.
9.00	Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».
10.00	Сегодня.
10.20	Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».
13.00	Сегодня.
13.25	Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00	Место встречи.
16.00	Сегодня.
16.30	Ты не поверишь!
17.00	ДНК.
18.00	Своя правда с Р. Бабаяном.
19.00	Сегодня.
19.40	Т/с «Канцелярская крыса».
23.40	Сегодня.
23.45	Сегодня. Спорт.
23.50	Соня Суперфрау.
1.10	Место встречи.
3.25	Т/с «Свидетели».

ДОМАШНИЙ

6.30	Удачная покупка. (16+).
6.40	6 кадров. (16+).
7.20	По делам несовершеннолетних. (16+).
8.20	Давай разведемся! (16+).
9.25	Тест на отцовство. (16+).
10.25	Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.25	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.15	Д/ф «Порча». (16+).
14.45	Мелодрама «Буду верной женой». (16+).
19.00	Комедия «Французская кулинария». (16+).
23.00	Мелодрама «Уравнение любви». (16+).
1.05	Д/ф «Порча». (16+).
1.35	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
3.05	Д/ф «Реальная мистика». (16+).
4.40	Тест на отцовство. (16+).
5.30	По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00	Настроение.
8.00	Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона. Сокровища Агры».
10.55	Городское собрание.
11.30	События.
11.50	Т/с «Коломбо». (США).
13.40	Мой герой. Дмитрий Миллер.
14.30	События.
14.50	Город новостей.
15.05	Т/с «Пуаро Агаты Кристи».
17.00	Естественный отбор.
17.50	События.
18.20	Детектив «Синичка».
22.00	События.
22.30	Нас не догонят.
23.05	Знак качества.
0.00	События. 25-й час.
0.35	Петровка, 38.
0.55	Т/с «Коломбо».
2.40	Прощание. Леди Диана.
3.30	Знак качества.
4.20	Д/ф «Бунтари по-американски».

ЗВЕЗДА

6.00	Сегодня утром.
8.20	Т/с «...И была война».
10.00	Военные новости.
10.05	Т/с «...И была война».
11.35	Т/с «СМЕРШ. Дорога огня».
13.20	Т/с «СМЕРШ. Дорога огня».
14.00	Военные новости.
14.05	Т/с «СМЕРШ. Дорога огня».
16.20	Открытый эфир.
18.00	Новости дня.
18.30	Спец.репортаж.
18.50	«Незбудки. Бессмертный авиополк».
19.40	Скрытые угрозы.
20.25	Д/с «Загадки века». «Заговор против маршала Победы».
21.25	Открытый эфир.
23.05	Между тем.
23.40	Х/ф «Черный океан».
1.20	Х/ф «Авария».
2.55	Х/ф «Кадкина всякий знает».

вторник, 8 октября

РГВК	
06.50	«Заряжайся!»
07.00	Время новостей Дагестана
07.15	Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00	«Заряжайся!»
08.05	Мультфильм
08.30	Время новостей Дагестана
08.50	«Заряжайся!»
08.55	Д/с «Мастер путешественный»
09.25	Х/ф «Фантомас»
11.25	«Учимся побеждать»
11.45	«Здоровье»
12.15	«Советы психолога»
12.30	Время новостей Дагестана
12.50	«Дагестан туристический» 6+
13.15	«На виду»
13.55	Д/ф «Искусство без границ. Наследие Расула Гамзатова» 6+
14.30	Время новостей

ПЕРВЫЙ

5.00	Доброе утро.
9.00	Новости.
9.25	Доброе утро.
9.55	Модный приговор.
10.55	Жить здорово! (16+).
12.00	Новости.
12.15	Время покажет. (16+).
15.00	Новости.
15.15	Давай поженимся! (16+).
16.00	Мужское/Женское. (16+).
17.00	Время покажет. (16+).
18.00	Вечерние новости.
18.35	На самом деле. (16+).
19.45	Пусть говорят. (16+).
21.00	Время.
21.30	Т/с «Отчаянные».
23.25	Вечерний Ургант. (16+).
0.00	Время покажет. (16+).
3.00	Новости.
3.05	Время покажет. (16+).
3.40	На самом деле. (16+).

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45	Вести-Дагестан
09.00	«Алшан»
17.25	К 75-летию ВОВ. Видеофильм
18.10	Профилактика инф. заболеваний
18.30	Концерт
5.00	Утро России.
9.00	Вести.
9.25	Утро России.
9.55	О самом главном.
11.00	Вести.
11.25	Местное время.
11.45	Судьба человека
12.50	60 минут.
14.00	Вести.
14.25	Местное время.
14.45	Кто против?
17.00	Местное время.
17.25	Андрей Малахов.
18.50	60 минут.
20.00	Вести.
21.00	Т/с «Входя в дом, оглянься».
23.15	Вечер с Владимиром Соловьевым.

НТВ

5.00	Т/с «Свидетели».
6.00	Утро. Самое лучшее.
8.05	Мальцева.
9.00	Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».
10.00	Сегодня.
10.20	Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».
13.00	Сегодня.
13.25	Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00	Место встречи.
16.00	Сегодня.
16.30	Ты не поверишь!
17.00	ДНК.
18.00	Своя правда с Р. Бабаяном.
19.00	Сегодня.
19.40	Т/с «Канцелярская крыса».
23.40	Сегодня.
23.45	Сегодня. Спорт.
23.50	Соня Суперфрау.
1.10	Место встречи.
3.25	Т/с «Свидетели».

ДОМАШНИЙ

6.30	Удачная покупка. (16+).
6.40	6 кадров. (16+).
7.25	По делам несовершеннолетних. (16+).
8.25	Давай разведемся! (16+).
9.30	Тест на отцовство. (16+).
10.30	Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.35	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.25	Д/ф «Порча». (16+).
14.55	Мелодрама «Если ты не со мной». (16+).
19.00	Мелодрама «Я тебя никому не отдам». (16+).
23.05	Мелодрама «Уравнение любви». (16+).
1.10	Д/ф «Порча». (16+).
1.40	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
3.10	Д/ф «Реальная мистика». (16+).
4.50	Тест на отцовство. (16+).
5.40	По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00	Настроение.
8.05	Доктор И...
8.35	Х/ф «Приезжай».
10.35	Д/ф «Ия Соввина. Что будет без меня?»
11.30	События.
11.50	Петровка, 38.
12.05	Т/с «Коломбо».
13.40	Мой герой. Полина Кутелова.
14.30	События.
14.50	Город новостей.
15.05	Т/с «Пуаро Агаты Кристи».
17.00	Естественный отбор.
17.50	События.
18.20	Детектив «Синичка 2».
22.00	События.
22.30	Осторожно, мошенники! Курсы для ловцов.
23.05	Д/ф «Александр Кайдановский. Жажда крови».
0.00	События. 25-й час.
0.35	Петровка, 38.
0.55	Т/с «Коломбо».
2.20	Хроники московского быта.

ЗВЕЗДА

6.00	Сегодня утром.
8.00	Новости дня.
8.35	Д/с «Военная контрразведка. Наша победа». «Операция «Развод»».
9.20	Т/с «Хозяйка тайги».
10.00	Военные новости.
10.05	Т/с «Хозяйка тайги».
13.00	Новости дня.
13.20	Т/с «Хозяйка тайги».
14.00	Военные новости.
14.05	Т/с «Хозяйка тайги».
16.20	Открытый эфир.
18.00	Новости дня.
18.30	Специальный репортаж.
18.50	Д/с «Незбудки. Бессмертный авиополк».
19.40	Легенды армии
20.25	Улика из прошлого
21.25	Открытый эфир.
23.05	Между тем.
23.40	Д/ф «Сталинградское Евангелие Ивана Павлова».
1.15	Х/ф «Ижорский батальон».

среда, 9 октября

РГВК	
06.50	«Заряжайся!»
07.00	Время новостей Дагестана
07.15	Передача на табасаранском языке «Адамти ва замана»
07.55	«Заряжайся!»
08.05	Мультфильм
08.30	Время новостей Дагестана
08.50	«Заряжайся!»
08.55	Х/ф «Касабланка»
11.35	«Дагестан без коррупции»
12.05	«Подробности»
12.30	Время новостей Дагестана
12.50	Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни»
13.50	«Человек и вера»
14.30	Время новостей Дагестана
14.50	Х/ф «Кольцо старого шейха»
16.30	Время новостей
16.55	Х/ф «Отарова вдова»

ПЕРВЫЙ

5.00	Доброе утро.
9.00	Новости.
9.25	Доброе утро.
9.55	Модный приговор.
10.55	Жить здорово! (16+).
12.00	Новости.
12.15	Время покажет. (16+).
15.00	Новости.
15.15	Давай поженимся! (16+).
16.00	Мужское/Женское. (16+).
17.00	Время покажет. (16+).
18.00	Вечерние новости.
18.35	На самом деле. (16+).
19.45	Пусть говорят. (16+).
21.00	Время.
21.30	Т/с «Отчаянные».
23.25	Вечерний Ургант. (16+).
0.00	Время покажет. (16+).
3.00	Новости.
3.05	Время покажет. (16+).
3.40	На самом деле. (16+).

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45	Вести-Дагестан
09.00	«Губас»
17.25	Горный перевал. Кинематограф
17.45	К 75-летию ВОВ. Ток ведет поиск
18.15	Республика
5.00	Утро России.
9.00	Вести.
9.25	Утро России.
9.55	О самом главном.
11.00	Вести.
11.25	Местное время.
11.45	Судьба человека
12.50	60 минут.
14.00	Вести.
14.25	Местное время.
14.45	Кто против?
17.00	Местное время.
17.25	Андрей Малахов.
18.50	60 минут.
20.00	Вести.
20.45	Местное время.
21.00	Т/с «Входя в дом, оглянься».

НТВ

5.00	Т/с «Свидетели».
6.00	Утро. Самое лучшее.
8.05	Мальцева.
9.00	Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».
10.00	Сегодня.
10.20	Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».
13.00	Сегодня.
13.25	Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00	Место встречи.
16.00	Сегодня.
16.30	Ты не поверишь!
17.00	ДНК.
18.00	Своя правда с Р. Бабаяном.
19.00	Сегодня.
19.40	Т/с «Канцелярская крыса».
23.40	Сегодня.
23.45	Сегодня. Спорт.
23.50	Соня Суперфрау.
1.10	Место встречи.
3.25	Т/с «Свидетели».

ДОМАШНИЙ

6.30	Удачная покупка. (16+).
6.40	6 кадров. (16+).
7.30	По делам несовершеннолетних. (16+).
8.30	Давай разведемся! (16+).
9.35	Тест на отцовство. (16+).
10.35	Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.40	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.30	Д/ф «Порча». (16+).
15.00	Мелодрама «Проездной билет». (16+).
19.00	Мелодрама «Другой». (Украина). (16+).
23.15	Мелодрама «Уравнение любви». (16+).
1.20	Д/ф «Порча». (16+).
1.50	Д/ф «Понять. Простить». (16+).
3.15	Д/ф «Реальная мистика». (16+).
4.55	Тест на отцовство. (16+).
5.45	Домашняя кухня. 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00	Настроение.
8.0	

пятница, 11 октября

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00 Время новостей
07.15 Передача на аварском языке «Годанги палалги заманги»
07.55 «Заряжайся!»
08.10 Мультфильм
08.30 Время новостей
08.50 «Заряжайся!»
09.05 Д/с «Мастер путешествий»
09.35 Х/ф «На семи ветрах»
11.25 «Пятничная проповедь»
12.05 «Галерея искусств»
12.30 Время новостей
12.50 «Агросектор»
13.20 «На виду»
13.50 Д/ф «Край предков»
14.30 Время новостей

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Доброе утро.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженемся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.35 Человек и закон. (16+).
19.45 Телеигра «Поле чудес». (16+).
21.00 Время.
21.30 Голос. (12+).
23.30 Вечерний Ургант. (16+).
0.25 Эми Уайнхаус: История альбома «Back to black». (16+).
1.35 На самом деле. (16+).
2.35 Про любовь. (16+).
3.20 Мужское/Женское. (16+).

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
17.25 Мир Вашем дому
18.45 Дагестан спортивный
18.05 Песни гор
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.25 Утро России.
11.00 Вести.
11.25 Местное время.
12.50 Судьба человека 60 минут.
14.00 Вести.
14.25 Местное время.
14.45 Кто против?
17.00 Местное время.
17.25 Андрей Малыхов.
18.50 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Местное время.
21.00 Аншлаг и Компания.
0.30 Х/ф «Старшая жена».

НТВ

5.00 Т/с «Свидетели».
6.00 Утро. Самое лучшее.
8.05 Доктор Свет.
9.00 Т/с «Наводчица».
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Наводчица».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Ты не поверишь!
17.00 ДНК.
18.00 Жди меня.
19.00 Сегодня.
19.40 Х/ф «Пустыня».
23.55 ЧП. Расследование.
0.25 Мы и наука. Наука и мы.
1.30 Квартирный вопрос.
2.35 Место встречи.
4.25 Их нравы.

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачная покупка. (16+).
6.40 6 кадров. (16+).
7.20 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.20 Давай разведемся! (16+).
9.25 Тест на отцовство. (16+).
10.25 Мелодрама «Условия контракта». (16+).
14.50 Город новостей.
19.00 Мелодрама «Женщина-зима». (16+).
23.00 Про здоровье. (16+).
23.15 Детектив «Страховой случай». (16+).
1.15 Мелодрама «Условия контракта». (16+).
5.35 Тест на отцовство. (16+).
6.25 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Ералаш.
8.25 Д/ф «Последняя обίδα Евгения Леонова».
9.15 Х/ф «Сашкина удача».
11.30 События.
11.50 Х/ф «Сашкина удача».
13.20 Детектив «Цвет липы».
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Детектив «Цвет липы».
17.50 События.
18.15 Детектив «Роковое sms».
20.05 Детектив «Московские тайны. Проклятие мастера».
22.00 В центре событий.
23.10 Приют комедиантов.
1.00 Д/ф «Ролан Быков».
2.05 Д/ф «Последняя передача. Трагедия звезд голубого экрана».

ЗВЕЗДА

6.15 Х/ф «Караван смерти».
8.00 Новости дня.
8.20 Т/с «Кремень».
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Кремень».
12.50 Т/с «Кремень. Освобождение».
13.00 Новости дня.
13.20 Т/с «Кремень. Освобождение».
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Кремень. Освобождение».
18.00 Новости дня.
18.35 Д/с «Оружие Победы».
19.05 Т/с «Краповый берет».
21.15 Новости дня.
21.25 Т/с «Краповый берет».
23.10 Десять фотографий. Юрий Энтин.
0.00 Х/ф «Без права на ошибку».
1.55 Х/ф «Досье человека в «Мерседесе».

суббота, 12 октября

РГВК
07.00 Время новостей
07.15 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес»
07.55 Мультфильм
08.30 Время новостей
08.50 Х/ф «Она Вас любит»
10.30 «Молодежный микс»
10.50 «Русский музей детям» «Скульптура»
11.20 «Мой малыш»
11.50 «Подробности»
12.15 «На виду. Спорт»
12.55 Концерт Тагира Курачева
15.50 «Здравствуй, мир!»
16.30 Время новостей
16.55 «Дежурная часть»
17.10 Х/ф «Снежная свадьба»
18.25 Д/ф «Кубачи от четверга до четверга» 6+
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»

ПЕРВЫЙ

6.00 Новости.
6.10 Х/ф «Комиссар».
8.10 Играй, гармонь любимая! (12+).
8.55 Умницы и умники.
9.45 Слово пастыря.
10.00 Новости.
10.15 Савелий Крамаров. Джентльмен удачи. Смешной до слез.
11.15 Теория заговора.
12.00 Новости.
12.15 Ролан Быков. «Я вас дураков, не брошу...»
13.15 Х/ф «Из жизни отдающих». (12+).
14.55 Х/ф «По семейным обстоятельствам».
17.30 Кто хочет стать миллионером? (12+).
19.00 Сегодня вечером.
21.00 Время.
21.20 Клуб Веселых и Находчивых. Высшая лига.
23.30 Комедия «Шпионы по соседству». (16+).
1.30 Комедия «Обезьяны продали». (12+).
3.20 Про любовь. (16+).

РОССИЯ 1

08.40 Местное время.
11.20 Местное время. Вести-Дагестан
5.00 Утро России. Суббота.
8.15 По секрету всему свету.
8.40 Местное время. Суббота.
9.20 Пятно на одном.
10.10 Сто к одному.
11.00 Вести.
11.20 Вести. Местное время.
11.40 Юмор! Юмор! Юмор!
13.50 Художественный фильм «Опавшие листья».
18.00 Привет, Андрей!
20.00 Вести в субботу.
21.00 Художественный фильм «Линия жизни».
1.00 Художественный фильм «Вдовец».

НТВ

5.00 ЧП. Расследование.
5.30 Драма «Звезда».
7.20 Смотр.
8.00 Сегодня.
8.20 Готовим с Алексеем Зиминым.
8.45 Кто в доме хозяин?
9.25 Едем дома.
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога.
11.00 Еда живая и мертвая.
12.00 Квартирный вопрос.
13.10 Поедем, поедим!
14.00 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели...
17.15 Последние 24 часа.
19.00 Центральное телевидение.
21.00 Россия Рулит!
23.20 Международная пилорама. (18+).
0.15 Квартирный НТВ у Маргулиса. Группа «А-Студио».
1.35 Фоменко Фейк.
2.00 Дачный ответ.
3.05 Х/ф «Громозека».

ДОМАШНИЙ

6.30 Удачная покупка. (16+).
6.40 6 кадров. (16+).
7.20 Мелодрама. (16+).
8.55 Детектив «Страховой случай». (16+).
10.45 Мелодрама «Танкисы своих не бросают». (16+).
14.50 Мелодрама «Три дороги». (16+).
19.00 Мелодрама «Лучик». (16+).
23.30 Детский доктор. (16+).
23.45 Мелодрама «Невеста на заказ». (16+).
1.45 Мелодрама «Условия контракта». (16+).
4.20 Мелодрама «Странные взрослые». (16+).
5.35 Домашняя кухня. (16+).
6.00 6 кадров. (16+).
6.20 Удачная покупка. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.55 АБВГДейка.
6.25 Х/ф «Река памяти».
8.20 Православная энциклопедия.
8.45 Д/ф «Ролан Быков. Вот такой я человек!»
9.50 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона. Двадцатый век начинается», 1 с.
11.30 События.
11.50 Х/ф «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона. Двадцатый век начинается», 2 с.
13.15 Х/ф «Письма из прошлого».
14.30 События.
14.50 Х/ф «Письма из прошлого».
17.15 Детектив «Мамынькин сынок».
21.00 Постскриптум.
22.15 Право знать!
23.45 События.
0.00 Дикие деньги. Владимир Брынцалов.

ЗВЕЗДА

6.05 Х/ф «Ссора в Лукашах».
8.00 Морской бой.
9.00 Новости дня.
9.15 Легенды музыки. ВИА «Самоцветы».
9.40 Последний день. Людмила Касаткина.
10.30 Не факт!
11.00 Улика из прошлого.
11.55 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». «Маршал с чужим именем».
12.45 Специальный репортаж.
13.00 Новости дня.
13.15 Д/ф «Сталинградское Евангелие Кирилла».
15.00 Т/с «Морпехи».
18.00 Новости дня.
18.10 Задело!
18.25 Т/с «Морпехи».
23.30 Т/с «...И была война».
2.20 Х/ф «Караван смерти».
3.40 Х/ф «Дерзость».

воскресенье, 13 октября

РГВК
07.00 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
08.00 «Мой малыш»
08.30 Время новостей Дагестана
08.50 Х/ф «Свадьба соек»
10.10 Концерт «Музыкальный майдан»
11.20 «Человек и вера»
11.55 «Здравствуй, мир!»
12.30 «Смотреть только детям»
12.50 «Арт-клуб»
13.10 «Мастер спорта»
13.50 «Дагестан туристический» 6+
14.10 «Агросектор»
14.40 «Галерея искусств»
15.05 «Городская среда»

ПЕРВЫЙ

5.00 Бокс.
7.00 Непутевые заметки.
7.20 Часовой. (12+).
7.50 Здоровье. (16+).
9.00 Бокс.
10.00 Новости.
10.15 Жизнь других. (12+).
11.15 Видели видео?
12.00 Новости.
12.15 Видели видео?
13.55 Страна советов. Забытые вожди. (16+).
16.00 Праздничный концерт к Дню работника сельского хозяйства.
17.35 Цас спою! (12+).
18.45 Футбол. Прямой эфир.
21.00 Время.
22.00 Большая игра. (16+).
23.45 Комедия «Что хочет Джульетта». (16+).
1.30 На самом деле.
2.30 Про любовь. (16+).
3.25 Наедине со всеми.

РОССИЯ 1

4.40 Сам себе режиссер.
5.20 Х/ф «Мама напрокат».
7.20 Семейные каникулы.
7.30 Смехопанорама.
8.00 Утренняя почта.
8.40 Местное время.
9.20 Кода все дома
10.10 Сто к одному.
11.00 Вести.
11.20 Смеяться разрешается.
13.40 Х/ф «Мое сердце с тобой».
17.50 Удивительные люди 4.
20.00 Вести недели.
22.00 Москва. Кремль. Путин.
22.40 Воскресный вечер
0.30 Действующие лица с Наилей Аскер-заде.

НТВ

5.00 Единственная Россия.
6.00 Центральное телевидение.
8.00 Сегодня.
8.20 У нас выигрывают!
10.00 Сегодня.
10.20 Первая передача.
11.00 Чудо техники.
11.50 Дачный ответ.
13.00 Наш ПотребНадзор.
14.00 Секрет на миллион. Азиза.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели...
18.00 Новые русские сенсации.
19.00 Итоги недели.
20.10 Звезды сошлись.
21.45 Ты не поверишь!
22.55 Основано на реальных событиях.
1.20 Боевик «Трио».
3.25 Т/с «Свидетели».

ДОМАШНИЙ

6.30 Комедия «Не торопи любовь». (16+).
8.45 Пять ужинов. (16+).
9.00 Мелодрама «Невеста на заказ». (16+).
11.00 Мелодрама «Билет на двоих». (Украина). (16+).
11.55 Полезно и вкусно. (16+).
12.00 Мелодрама «Билет на двоих». (16+).
15.05 Мелодрама «Женщина-зима». (16+).
19.00 Мелодрама «Не могу забыть тебя». (Украина). (16+).
23.00 Про здоровье. (16+).
23.15 Комедия «Большая любовь». (16+).
1.15 Мелодрама «Билет на двоих». (16+).
4.35 Комедия «Не торопи любовь». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.15 Х/ф «Простая история».
8.05 Фактор жизни.
8.35 Детектив «Московские тайны. Проклятие мастера».
10.30 Ералаш.
10.40 Спасите, я не умею готовить!
11.30 События.
11.45 Д/ф «Последняя любовь Савелия Крамарова».
12.45 Детектив «Ларец Марии Медичи».
14.30 Московская неделя.
15.00 90-е. Бог простит?
15.55 Жены секс-символов.
16.40 Прощание.
17.35 Х/ф «Бабочки и птицы».
21.20 Женщина в зеркале.
0.15 События.
0.30 «Женщина в зеркале».

ЗВЕЗДА

9.00 Новости недели с Ю. Подкопаевым.
9.25 Служу России.
9.55 Военная приемка.
10.45 Код доступа.
11.30 Скрытые угрозы с Н. Чиндякиным.
12.20 Х/ф «По данным уголовного розыска...»
13.55 Т/с «СМЕРШ. Камера смертников».
18.00 Главное с О. Беловой.
19.25 Д/с «Незримый бой».
23.00 Фетисов.
23.45 Х/ф «Кромов».
2.05 Х/ф «Республика ШКИД».
3.40 Х/ф «Голубые дорожки».
5.05 Д/ф «Брат на брата. Николай Петин - Петр Махров».

КУЛЬТУРА 7 ОКТЯБРЯ ПО 13 ОКТЯБРЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК
6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком...
7.35 Легенды мирового кино.
8.00 «Богата невеста».
9.30 Другие Романовы.
10.15 Наблюдатель.
11.10 XX век.
12.05 Мировые сокровища.
12.25 Власть факта.
13.10 Д/с «Парашиот Котельникова».
13.25 Линия жизни.
14.30 Д/с «Динозавры среди людей».
15.10 Агора.
16.10 Красивая планета.
16.25 Х/ф «Долгая дорога в дюнах», 1 с.
17.45 Д/с
18.00 Знаменитые симфонические оркестры
18.45 Власть факта.
19.45 Главная роль.
20.05 Д/ф «Викинги», 1 с.
20.55 Спокойной ночи
21.10 Кто мы?
21.40 Искусственный отбор.
22.20 Т/с «Шахерезада»
23.20 Цвет времени.
ВТОРНИК
6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком...
7.35 Д/ф «Викинги», 1 с.
8.30 Театральная летопись. В. Зельдин.
9.00 Т/с «Шахерезада»
10.15 Наблюдатель.
11.10 Д/ф «Георгий Товстоногов.
12.25 Что делать?
13.10 «Лоскутный театр».
13.20 «Человек между смертью и бессмертием».
14.05 Д/ф «Викинги», 2 с.
15.10 Библиейский сюжет.
15.40 Сати.
16.25 Х/ф «Долгая дорога в дюнах», 2 с.
17.40 Знаменитые симфонические оркестры
18.40 Тем временем.
19.45 Главная роль.
20.05 Д/ф «Викинги», 2 с.
20.55 Спокойной ночи
21.10 Кто мы?
21.40 Абсолютный слух.
22.20 Т/с «Шахерезада»
23.50 «Как импрессионисты открыли Японию».

СРЕДА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком...
7.05 Правила жизни.
7.35 Д/ф «Викинги», 2 с.
8.30 Театральная летопись. В. Зельдин.
9.00 Т/с «Шахерезада»
10.15 Наблюдатель.
11.10 Д/ф «Георгий Товстоногов.
12.25 Что делать?
13.10 «Лоскутный театр».
13.20 «Человек между смертью и бессмертием».
14.05 Д/ф «Викинги», 2 с.
15.10 Библиейский сюжет.
15.40 Сати.
16.25 Х/ф «Долгая дорога в дюнах», 3 с.
17.30 Знаменитые симфонические оркестры мира.
18.40 Что делать?
19.45 Главная роль.
20.05 Д/ф «Викинги», 3 с.
20.55 Спокойной ночи
21.10 Кто мы?
21.40 Абсолютный слух.
22.20 Т/с «Шахерезада»
23.50 «Как импрессионисты открыли Японию».

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком...
7.05 Правила жизни.
7.35 Д/ф «Викинги», 3 с.
8.30 Театральная летопись. В. Зельдин.
8.55 Т/с «Шахерезада»
10.15 Наблюдатель.
11.10 ХХ век.
12.00 «Корабль судьбы».
12.25 Игра в бисер.
13.10 Цвет времени.
13.20 Д/с «Сферы разума и воли».
14.05 Д/ф «Викинги», 3 с.
15.10 Пряничный домик.
15.40 2 Верник 2.
16.25 Х/ф «Долгая дорога в дюнах», 4 с.
17.45 Красивая планета.
18.00 Знаменитые симфонические оркестры мира.
18.45 Игра в бисер
19.45 Главная роль.
20.05 Д/ф «Загадочные открытия».
20.55 Спокойной ночи,
21.10 Кто мы?
21.40 Кто мы?
22.20 Т/с «Шахерезада»
23.15 Цвет времени.

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
Новости культуры.
6.35 Пешком...
7.05 Правила жизни.
7.35 Д/ф «Загадочные открытия».
8.30 В. Зельдин.
9.00 Т/с «Шахерезада»
10.20 Х/ф «Парень из тайги».
12.00 Д/ф «Сцена жизни».
12.40 «Штурмовое предупреждение».
13.05 Д/с «Магистральный тепловоз».
13.20 Д/с «Аргонавты бессмертия».
14.05 Д/ф «Загадочные открытия».
15.10 Письма из провинции. Виллоиск
15.40 Энигма.
16.25 Х/ф «Долгая дорога в дюнах», 5 с.
17.35 Будапештский фестивальный оркестр.
18.45 Красивая планета.
19.00 Смехонасталгия.
19.45 Искатели.
20.30 Линия жизни.
21.25 Красивая планета.
21.40 Д/ф «Портрет неизвестного солдата».

СУББОТА

6.30 Библиейский сюжет.
7.05 М/фильм
8.05 Х/ф «Поживем-увидим».
9.20 Телескоп.
9.50 Д/с. «Купальщики в Антверпе». 1884 год».
10.20 Х/ф «Чучело».
12.20 Пятое измерение.
12.50 Д/ф «Коста-Рика».
13.45 Дом ученых.
14.15 Д/с «Суфражистки. Битва за избирательные урны».
14.40 Телескоп.
15.10 Х/ф «Визит дамы».
17.25 Линия жизни.
18.20 Квартет 4Х4.
20.15 Д/ф «Дети «Лебенсборна»».
21.00 Агора.
22.00 Х/ф «Великое ограбление поезда».
23.55 Клуб 37.
0.55 Д/ф «Коста-Рика: приодный ковчег».
1.50 Искатели. «Тайна архангельских кладов».
2.35 М/ф «Большой подземный бал».

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 М/фильм
7.15 Х/ф «Визит дамы».
9.30 Мы - грамотеи!
10.10 Х/ф «Великое ограбление поезда».
12.00 Письма из провинции. Виллоиск
12.25 Диалоги о животных.
13.10 Другие Романовы.
13.35 Нестолличные театры. Новосибирский театр оперы и балета.
14.15 Х/ф «Золото Неаполя». (Италия).
14.40 Картина мира.
17.10 Д/с «Первые в мире». «Арифмометр Однера».
17.25 Близкий круг Александра Митты.
18.25 Романтика романса. Ю. Энтин.
19.30 Новости культуры.
20.10 Х/ф «Мой ласковый и нежный зверь».
21.55 Белая студия.
22.40 Опера «Аида».
1.30 Диалоги о животных.
2.10 Искатели. «Последняя опала Суворова».

РАДИО

ПОНЕДЕЛЬНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Радиятамаша
ВТОРНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. «Актуально».
СРЕДА
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. День России.
ЧЕТВЕРГ
11.10. Вести «Дагестан»
11.25. Обзор Лезги газет
11.30. Время и молодежь.
ПЯТНИЦА
11.10. Вести «Дагестан»
11.25. Голос Ислама
11.45. Концерт.
СУББОТА
13.10. Итоги недели.
ВОСКРЕСЕНЬЕ
10.10. Соколенок.

Программа гъзурайди - Н.РАШИДОВА

Ахцегъа - турнир

Дашлемир ШЕРИФАЛИЕВ

Ахцегъ райондин 90 йисан юбилейдин серенжем-рин сергъятра аваз А.Гъаниеван тварунихъ галай ДЮСШ-дин залда РСФСР-дин ФК-дин лайхлу работник, азаддиз къуршахар къунайни самбодай СССР-дин спортдин мастер Сулейман Эфендиеван гъурметдай Ахцегъ райондин регъбер Осман Абдулкеримован призар патал азаддиз къуршахар къунай 2005-2006-йисара дидедиз хъайи жегилрин арада республикадин дережадин турнир кыле фена. Кылин судья РФ-дин спортдин мастер, бажарагълу тренер Фейруз Садыхов тир.

2015-йисалай тухун адетдиз элкъвенвай и турнирда Махачкъала, Каспийск, Избербаш, Дербент, Дагъустандин Огни шегъерин, Ахцегъ, Дербент, Дахадаев, Докъузпара, Мегъарамдхурьун, Къайтагъ, Рутул, Сулейман - Стальский, Шамильский районрин командайрик кваз 200-дав агакъна жегил пагъливанри чпин уstadвал къалурна. Акъажунрин залда спортдин ветеран, камаллу агъсакъал Сулейман Эфендиев вич, РД-дин физический культурадин ва спортдин министрдин заместитель Зайнал Салаудинов, Ахцегъ райондин кыл Осман Абдулкеримов, райсобранидин председател Абдул-Керим Палчаев, Ахцегърин хуьруьн кыл Низами Эфендиев ва маса юлдашарни авай.

- Ахцегъар зурба пагъливанрин макан я. Гъахтинбурун тамам несил арадал гъанвай Сулейман Эфендиева кье яшлу кылихъни, галатун тийижиз, ингъе жегилар тербияламышзава. Эхиримжи йисара районда спорт, иллаки азаддиз къуршахар къунин жуьре вилик тухуниз чна кьетен фикир гузва: спортдин са шумуд майдан тукъуьрнава. Гъаниеван тварунихъ галай спортшкола, школайрин спортзалар ремонтнава, къведай йисалай райцентрада чехи спорткомплекс эцигун фикирдик ква, - турнирдин иштиракчяр тебрик авуналди, къейдна Осман Магъмудовича.

- За квез жуван ва республикадин кыле авай

ксарин патай Ахцегъ райондин 90 йисан юбилей риклин сидкъидай мубаракзава. Къуй квехъ гъар са карда еке агалкъунар хъурай! Республикадин дережада аваз кыле тухузвай и турнирда 13 командади иштиракун, гъелбетда, им, эвелимжи нубатда, адак кыл кутунвай Сулейман Эфендиеван ва Ахцегъ раймуниципалитетдин регъбер Осман Абдулкеримован лайихлувал я, - лагъана Зайнал Салаудинова.

Райондин культурадин управленидин начальникдин заместитель Сулейман Сулейманова турнирдин тешкилатчийринни иштиракчийрин тварцихъ РД-дин Халкъдин Собранидин Председатель Хизри Шихсаидова рекъе тунвай тебрикдин Чар келна. Рахунрилай къулухъ турнирдин иштиракчийрин гуьгъул-гъевес мандарри хжажна.

Жегил пагъливанрин арада кыле феи къызгын бягъсерин нетижада чпин заланвилай акъажунрин чемпионарни призёра тайин хъана. Гъалибвилин 1, 2 ва 3-чкаяр къазанмишай вири пагъливанар О.М. Абдулкеримован патай талукъ тир дережайрин медалриз, кубокриз, гъурметдин грамотайриз ва пулдин пишкешриз лайихлу хъана. Тафаватлу хъайи бязи пагъливанриз "руьгъдин къуватдай", "лап хъсан техникадай", "тамашчийрин рикиз хуш хъунай" алава махсус призарни гана.

Ингъе турнирдин чемпионрин тварар: Султангагъмедов Султан (26 кг, Избербаш); Агъаширинов Агъаширин (28 кг, Белиж); Рабаданов Ислам (30 кг, Къайтагъ); Пирмегъамедов Исхак (32 кг, Дербент); Рабаданов Абдурагъман (35 кг, Къайтагъ); Салагъбеков Карим (41 кг, Махачкъала); Аскеров Арслан (44 кг, Каспийск); Агъаширинов Умудбег (48 кг, Белиж); Талибов Назир (52 кг, Дербент); Ремиханов Адам (58 кг, Белиж).

"Жуван кваллин" майдандал кыле тухвай акъажунра Ахцегъ райондин командадик квай спортсменрикай и сеферда 1-чка, гъайиф хъи, садавайни къаз хъанач. Агъмедов Артур (30 кг), Абдулкеримов Керим (32 кг) ва Набиев Абдуллагъ (35 кг) - 2 ва мад 8 жегил 3-чкайриз лайихлу хъана.

Чемпионат кыле фена

Къурагъ райадминистрациядин пресс - къуллугъди хабар гайивал, алатай гъафтеда Къурагърин стадиондал Вироссиядин физкультурадин спортдин комплекс (ВФСК) ГТО-дин нормативар вахун патал агъалийрин арада райондин 3-чемпионат кыле фена. И серенжемдин тешкилатчи райадминистрациядин физический культурадин, спортдин ва жегилрин крарин рекъай отдел тир. Чемпионатда 18 йисалай 70 йисалди яшара авай 150-дав агакъна районгълийри иштиракна.

Серенжем кыле тухуниз талукъарнавай шад мярекат райондин администрациядин физкультурадин, спортдин ва жегилрин крарин рекъай отделдин начальни Рамиз Рамазанова ачухна

- Саламалейкум, гъурметлу дустар ва мугъманар! Кье чна ГТО-дин нормативар вахун патал райондин чемпионат кыле тухузва. И серенжемда багъа мугъманрини иштиракзава: Дагъустандин Халкъдин Собранидин депутат Сейфулагъ Исакова ва "Трезвая Россия" общественный гъерекатдин ДРО-дин регъбер Шамил Алиева. Малум тирвал, твар къунвай гъерекатди акъалтзавай несилдиз руьгъдинни ахлакъдин тербия гуник лайихлу пай кутазава, ам чи уьлкведа сагълам уьмуьр пропаганда авунал ва Федеральный "Трезвая Россия" проект уьмуьрдиз кечирмишунални машгул жезва, - лагъана ада.

Гуьгъуьнлай мярекатдал Къурагъ райондин

администрациядин кылин заместитель Махач Хариев ва виндихъ тварар къунвай мугъманарни рахана.

Чемпионатдик спортдин 8 жуьредай (60 ва 200 метрдин мензилриз чукурунай, акъвазай чкадилай яргъаз хкадарунай, чене акъудунай, снаряд (700 граммдин заланвал авай граната) гадарунай, акъвазна ва я ацукъна пневматикадин винтовкадай лишанар ягъунай ва ик мад) акъажунар квай.

Эхирдай судьяйрин 7 касдикай ибарат коллегияди нетижаяр къурдалай къулухъ чемпионатдин гъалибчийрив шад гъалара медалар, грамотаяр ва рикел аламукъдай пишкешар вахкана. Идалайни гъейри, и акъажунра гъалибвал къазанмишай ксари райондин хъянавай командадик кваз алай йисан 11 ва 12-октябрдиз кыле фидай республикадин чемпионатда чпин алакунар къалурда.

Дин

Исламдин асулар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъай алим

(Эвел - 39-нумрада)

Алатай нумрада чна исламдиз пуд асул авайдакый хабар ганай. И сеферда чна абурукай гъар садаз баянар гуда.

Сад лагъай асул: шагъидвал авун - "Ля илягъа илла-ллагъ".

Шагъидвал авунихъ исламда са шумуд мана ава: тайин кардикай чирвал, инанмишвал хъун, тестикуляр а кар малумарун, адакай хабар гун, адаз баянар гун. Шагъидвалзавай касди вичиз чирвал авай кардикай хабар гузва. Шагъидвалзавай касдивай гафаралди ва я кралди хабар, баян гуз жеда. Мисал яз, Къуръанда лагъанва (9-сура, 17-аят) (мана):

"Виже къведач (ихтияр авач) Аллагъдин мискинра мушрикри иштиракна" (абур кардик кутаз) - (гафаралдини кралди) чеб кафирар тирди шагъидвализ..."

"Иллагъи" гафунин мана:

Ам - вичиз махлукъри ибадат, икрам ийидай шей, зат я, араб чала адаз "маъбуд" лугъуда. Къейд ийин хъи, "маъбуд" кье жуьре ава: дуьз ва чуру. Чурудан мисал (45-сура, 23-аят) (мана):

"Бес, акунани ваз, вичин гъевесар вичиз гъуц (иллагъи) яз кунвайди?"

Дуьздан мисал (47-сура, 19-аят) (мана):

"Ва (гъавиляй) чир хуьхъ ваз, са Аллагъдилай гъейри, авач иллагъи (ибадатдиз лайихлу тир)..."

Дуьз мана и гъадисдани къалурнава: **"...Вуна шагъидвал авун я: Аллагъдилай гъейри (вичиз ибадат авуниз лайихлу тир), маса иллагъи авачирди..."**

Тавгъиддин келимадин мана:

Виндихъ ганвай баяндиз килигна, чавай тавгъиддин келима лугъуз жеда: **"Ашгъаду ан ля илагъа илла-ллагъ".** Адахъ ихътин мана ава: гъакъикъатда заз чизва ва тестикарзава, хиве къазва, инанмиш я гъахъ иллагъи, чна ибадат авуниз лайихлу тир, са Аллагъ я. Жуван мецелди, кралди, жув дуьз ту-

хуналди (жуван къилихралди) за а кар ачухзава ва адакай малумарзава.

Къвед лагъай асул: шагъидвал авун "Мугъаммад расулюллагъ".

Адан мана ихътинди я: Мугъаммад (Аллагъдин патай салават ва салам хъурай вичиз) Аллагъдин расул тирди тестикулярун, адакай чирвал хъун, адахъ кевиз инанмиш хъун ва а кар гафаралдини кралди тестикулярун малумарун, ачухарун! Гафаралди - келима шагъада лугъуз, кралди - вири кваллахра, рахунра Пайгъамбардилай (Аллагъдин патай салават ва салам хъурай вичиз), ам Аллагъди хъянавай Пайгъамбар тирвилей адаз табий хъана, чешне къачуз.

Пайгъамбарар ракъурунин себеб ам я хъи, чи виридан гъакъикъи Рабби ва Иллагъи са Аллагъ-Таала тирвилей, Ада Вичин махлукърин (халкънавай затарин) кхайгъу члугъзава: абурун уьмуьрдин вири крар идара ийизва, абурун ризкъи гузва, хийирлу крар эмир ийиз, пис крар къадагъа ийизва, дуьз рехъ къалурзава. Инсандиз хийирлу уьмуьр ва бахтлувал хъун патал адан бедендиз тун герек тирвал, адакай тамам инсан хъун патал адан руьгъдиз иман герек я.

Гъавиляй инсандиз вич тамамвилев ва бахтлувилев агакъун патал виридалайни герек кар вичин Халикъдикай (ибадат авуна кланзавай, ягъалмиш ва бахтсуз тахъун патал Ада къалурай дуьз рекъай фин лазим тир) чирвал хъун я. Вири и крар гъар са инсандивай дуьздаказ тежедайвилей Раббидин камаллувили ва регъимлувили инсанриз абурукай чпикай тир, чпин члалалди рахазвай пайгъамбарар ракъурун истемиззава. Абурув чпин Раббидин эмирар агакъардай, Адакай хабар, чирвал гудай, Адан патав муьув жедай рехъ къалурдай ва и дуьньядинни Эхиратдин уьмуьрризни гъазурун лазим тир крарин жигъетдай баянар гудай. Гъавиляй Аллагъ чи Рабби ва Иллагъи тирвилехъ иман гъуниин лазим крарик пайгъамбаррихъ инанмишвал авунни ква.

Абуру инкар авун авамвал, Аллагъдиз дуьз ва лайихлу къимет тагун я ва и карди инсан динсуздаз элкъуьрзава.

(КъатI ама)

Кларин вахтар (Махачкъалада)

ОКТАБРЬ

Югъ	Экуьнин	Рагъ экъечдай вахт	Нисинин	Рагъдандин	Нянин (Гъетрен)	Месин
1	04:16	05:44	11:44	14:58	17:36	18:50
2	04:17	05:45	11:44	14:57	17:35	18:48
3	04:18	05:47	11:44	14:56	17:33	18:46
4	04:19	05:48	11:43	14:54	17:31	18:44
5	04:20	05:49	11:43	14:53	17:29	18:43
6	04:22	05:50	11:43	14:52	17:28	18:41
7	04:23	05:51	11:42	14:51	17:26	18:39
8	04:24	05:52	11:42	14:49	17:24	18:37
9	04:25	05:53	11:42	14:48	17:23	18:36
10	04:26	05:55	11:42	14:47	17:21	18:34
11	04:27	05:56	11:41	14:45	17:19	18:32
12	04:28	05:57	11:41	14:44	17:17	18:31
13	04:30	05:58	11:41	14:43	17:16	18:29
14	04:31	05:59	11:41	14:42	17:14	18:27
15	04:32	06:01	11:40	14:40	17:13	18:26
16	04:33	06:02	11:40	14:39	17:11	18:24
17	04:34	06:03	11:40	14:38	17:09	18:23
18	04:35	06:04	11:40	14:37	17:08	18:21
19	04:37	06:05	11:40	14:35	17:06	18:20
20	04:38	06:07	11:39	14:34	17:05	18:18
21	04:39	06:08	11:39	14:33	17:03	18:17
22	04:40	06:09	11:39	14:32	17:01	18:15
23	04:41	06:10	11:39	14:31	17:00	18:14
24	04:42	06:11	11:39	14:29	16:58	18:12
25	04:43	06:13	11:39	14:28	16:57	18:11
26	04:44	06:14	11:39	14:27	16:56	18:10
27	04:46	06:15	11:38	14:26	16:54	18:08
28	04:47	06:16	11:38	14:25	16:53	18:07
29	04:48	06:18	11:38	14:24	16:51	18:06
30	04:49	06:19	11:38	14:23	16:50	18:05
31	04:50	06:20	11:38	14:21	16:49	18:03

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакъадин ва массовый коммуникациярин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН

ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Н. ИБРАГЪИМОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакъадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникациярин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный къл-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди тукълур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур эл-
къвена вахъузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
ала гъанвай делирлин дуьзвиллин ва керчек-
виллин патакъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин кълвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 17.00

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6057

Ⓜ - И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавай бур я.

Ⓜ - Икъван яшар хъанвайбуру кълраи
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкъала
БНК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Мубаракрай!

Къурагъ райондин Гел-
хенрин хуьрай тир Дагъус-
тандин халкъдин Изит, "Да-
гъострой" ОАО-дин режьбер,
технический илимрин кан-
дидат, РД-дин лайихлу эци-
гунардайди, "Эцигунын хиле
лайихлувилерай" ордендин
сагъиб Гъажигъ Ражабович
ЖАБРАЙЛОВАЗ мукъвара
Дагъустандин Кълл Владимир
Васильеван Указдалди
"Дагъустан яшайишдинни
экономикадин жигъетдай
вилек тухунук пай кутунай"
медаль ганва.

Иодакй "Лезги газетдиз" Дагъустандин халкъдин ар-
тист, "Дагъустан" РГВК-да милли члаларал кыле физ-
вай вецианидин директор, "Вахтар ва инсанар" переда-
чадин автор ва ам кыле тухузвай Исамудин Агъмедова
хабар гана.

Чна хайи члал акъатзавай газетдин вафалу ама-
дазрикай сад тир Гъажигъ Ражабовичиз и агалкъун муба-
ракзава ва Аллагъдивай адахъ чандин сагъвални яргъи
уьмуьр хъун тлалазава.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" РЕДАКЦИЯДИН КОЛЛЕКТИВ

Ⓜ Миграгъви хва, "Дагнефть" объединенидин
члехи къллугъчи, чиликай нефт, газ, яд хкудунин,
буругъар кардик кутунин рекъерай гъунарлу пешекар-алим
Зилфикъар Келербанович ДАШТИЕВАЗ:

Ви тлварцил чи рикел
гъизва пак Шалбуз,
Акъуднавай чи тагъсибар
арш - цавуз!
Рубъгъдихъ, риклихъ ава
гъакъван михъивал,
Гъа кар я чи мурадринни
экуьвал.

Яшарин сан хкаж хъурай
мад виниз,
Ацлуриз чи демни деаран
шадвиле!..

Ахтармишиз чилин
къатар, мяденар,
Аваданлу ийиз дагълар,
дуьзенар,
Багъишзава чимни,
ядни къллайвал,
Ватан патал хъинди я
галайвал!

Къуй пара хъуй нефтлдин
гур чарчарар!
Зайиф тахъуй адлувиллин
ачарар!

ВИ 60 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ ТЕБРИКЗАВАЙ МЕРД АЛИ, АРБЕН
КЪАРДАШ, КЪУРБАНИН АЗЕДИН - ХАЛУЯР,
ВИ БАГЪРИЯР, ДАЛУЯР...

Ⓜ 5-октябрь - Муаллимрин междунароудный югъ вири
муаллимриз, сифте нубатда, вичи яргъл йисара диед
члалан муаллимвиле Къвалахзавай Махачкъаладин 8-нум-
радин лицейдин директор Земфира Забуровна Алиева-
диз, завуч Вера Васильевна Жамалудиновадиз, хайиди тир
Ахъегърин 2-нумрадин юкъван школадин коллективдиз
газетдин чинилай мубарак
ийиз, редакциядиз лицейдин
муаллим Наиля Алимегъаме-
довна УРДУХАНОВА атан-
вай. (Ахъегърин тлвар къл-
вай школа эцигайди Наиля-
дин буба Алимегъамед Али-
яров я).

Мубаракрай кезе сувар,
Азиз муаллимар!
Ачух хъурай куь цавар
Михъиз, муаллимар!
Шадаррай куьн несилрин
Гъунарри нуру!

Тебрикрай куьн эсилри
Генани гурлуз.
Къадим хъурай эсегъилвал
Куь рубъгда даим!
Акълудиз гуз агълвал,
Генг ийиз илим...

2019-йисуз "Мавел" издательстводи Къ. Акимован "Лезги
халкъдин философия" (урус члалал) подписка ийизва. И ктаб
алай йисан октябрдиз акъатда. Са ктабдин кьимет - 500 манат.
ЧИ АДРЕС: Махачкъала, О.Кошевоян куьче, 42 а.
Тел: 8-928-511-31-16

2020-йис патал

Лезги газет

КХЪИХЪ!

ИНДЕКСАР:

йисанди - 63249

6 вацради - 51313

газетдин кьимет почтарин
отделенийрай:

йиса - 854 манатни 76 кепек

6 вацра - 427 манатни 38 кепек

Абонентрин яшикрай (до востребования):

йиса - 801 манатни 24 кепек

6 вацра - 400 манатни 62 кепек

"Дагпечатдин" киоскрай:

йиса - 456 манат

6 вацра - 228 манат

Киоскрай вахчун патал газет квевай "Дагпечатдин"
киоскра, сайтда (www.dagestan.press.) ва гъаклени
Махачкъалада, Промшоссе куьчедин 10 "а"-нумрадин да-
раматда, кхъиз жеда.

Чи бухгалтериядай:

"Лезги газетдин" редакциядай чпи хутахдай бур:

йиса - 325 манат

6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Чи газет кхъинин патакъай суалар пайда хъайитла,
экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 6-далди и нум-
радиз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

Чирвилер хкажна

Гъажибала КЪАЗИЕВ,
муаллим

Алай йисан 17-28 сентябрдиз
Дагъустандин образование вилек
тухуда институтда (ДИРО) лез-
ги члалайни литературадай курс-
сар кыле тухвана. Муаллимриз
лезги члалай, литературадай, пе-
дагогикадай, психологиядай ва
маса хилерай маналу лекцияр
кълна. И курсара лезги члаланни
литературадин кълуд муаллимди

Къарабегов Руслана ва и цара-
рин автор, Хасавюрт райондин
Къурушрин хуьрун 1-нумрадин
юкъван школадай Къазиев Гъа-
жибалади.

Курсар са куьруь вахтунда
кыле фенатлани, ДИРО-дин
лезги члаланни литературадин
секциядин руководитель Тейму-
рова Нагима Мегъамедовнади
чун цийи методикайрихъ, техно-
логийрихъ галаз танишарна ва
чирвилер хкаждай вири шартлар
яратмишна.

иштиракна: Каспийск шегъердин
гимназиядай Аллагъвердиева
Оксанади, 9-нумрадин юкъван
школадай Мегъамедова Мафи-
зата, Махачкъала шегъердин 11-
гимназиядай Амаханова Индира-
ди, Огниндин 5-нумрадин юкъван
школадай Гъажиева Басиради,
Махачкъаладин 40-нумрадин
юкъван школадай Бугаева Мари-
яна, Дербентдин "Дуьньядин
культура" гимназиядай- Магъму-
дова Таисади, Сулейман-Сталь-
ский райондин Шихидхуьруьн
юкъван школадай гъикаятчи Ших-
небиев Нажмудина, Хив район-
дин Захитрин юкъван школадай

Курсариз атанвай муаллим-
риз Махачкъала шегъердин 40-
нумрадин юкъван школадин
лезги члаланни литературадин
муаллим Бугаева Марияна "Хуь-
руьгъ Тагъир ва адан яратмишу-
нар" темадай тухвай ачух тарс
бегенмиш ва ам рикел аламуьк-
дайди хъана. Гъа и тарсунай чир
жезва хъи, муаллим вичин пе-
шедиз лайихлу тирди.

Курсара чирвилер хкажай
муаллимрин патай чаз лекцияр
къллай муаллимриз, иллаки На-
гима Мегъамедовнадиз сагърай
лугъуз кланзава, чпихъ маднин
еке агалкъунар хъурай.

"ЛГ"-дин 39-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: Къужгъур. Алакъа. Шак. Нур. Елкен.

ТИК ЦАРАРА: Къуза. Жаза. Уста. Луткъе. Къван. Кешиш. Яран.